

קובץ גליונות

פרשת בהר

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

כללי מכירת הקובץ

המחיר רשום ע"ג הקובץ בכריכה.

ניתן לשלם בקופה הקשורה או במכשירי "נדרים פלוס" ו"קהילות".
(יש לחפש "קובץ גליונות" בקטגוריה "קופות נוספות").

ניתן להעביר תרומות דרך הקופות ומכשירי האשראי.

אין לקחת בהקפה כלל.

אין לקחת קבצים ללא תשלום, גם לאחר השבת.

אם נגמרו הקבצים, ניתן לעדכן במערכת.

לתרומות והקדשות

ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס':

053-3145900

ניתן לשלם גם במכשירי

'קהילות' ו'נדרים פלוס' ע"ש קובץ גליונות

- דברי שי"ח
- דרכי החיזוק
- פניני השוקי חמד
- מציון מכלל יופי
- תורת רבותינו
- שיעור חומש
- הארה מוסרית
- רביד הזהב
- דברי השירה
- מים חיים
- אזמרה לשמך
- מסביב לשולחן
- פרקי עיון
- דובב שפתים
- גאון יעקב
- דברי אמת
- פנינים משולחן רבינו
- שלמים מציון
- יחי ראובן
- פתח העירוב

שהשמחה במעונם

ברכת מזל טוב לירידינו חיקרים
המסייעים רבות בהוצאת ובהפצת הקובץ גליונות
לא לפי הלומדים ברחבי הארץ

ח"ר אבישי פרלשטיין – ליקווד – להולדת חבן
ח"ר דוד סבג – בית שאן – להולדת חבת
ח"ר משה יצחק – קרית ספר – בר מצוה לבנו

יהי רצון שהשמחה תשרה בביתכם תמיד
ותזכו לרוות מכולם רב נחת ושמחה עד בלי די

בברכה מרובה
מערכת 'קובץ גליונות'

עדכון לנציגים במוקדי ההפצה

נציגים המעוניינים לקבל קופה
למכירת הקבצים וכן הרוצים להיות
שותפים בהפצת התורה ע"י פתיחת
מוקד חדש באזורם

יפנו למס' 053-3145900

בברכה מערכת 'קובץ גליונות'

להלן רשימת החלוקה בבתי החולים נכון להיום:

בלינסון-שניידר-פתח תקוה
הדסה הר הצופים-ירושלים
הדסה עין כרם-ירושלים
כרמל-חיפה
מעייני הישועה-בני ברק
סורוקה-באר שבע
רוטשילד-חיפה
רמב"ם-חיפה
תל השומר-רמת גן

ב"ה זכינו בשנים האחרונות ובנוסף
למוקדי ההפצה של ה'קובץ גליונות' ברחבי
הארץ, הקובץ מחולק גם חנם בכמה וכמה
בתי חולים לרווחת המאושפזים ומלוויהם,
וכל זה נעשה בזכות תרומות מיוחדות
המתקבלות עבור כך. תגובות רבות אנחנו
מקבלים מחלוקה זו על החסד הגדול
שנעשה עם החולים של"ע נאלצים לשהות
במקומות אלו לפעמים גם בשבתות וחגים,
לצערנו מקבלים אנחנו בקשות נוספות
להגדיל את החלוקה לבתי חולים נוספים,
לצורך כך זקוקים אנחנו לתרומות נוספות
עבור זה, וכן פונים אנחנו לארגוני החסד
הפועלים בבתי החולים השונים המעוניינים
לקבל קבצים לחלוקה שיפנו אלינו לתאום,
כמו כן נבקש ממי שגר בסמיכות לבתי
החולים ורוצה להיות נציג לחלוקה שיעדכן
במערכת את פרטיו.

להלן רשימת בתי חולים שעדיין לא קיים בהם מוקד

חלוקה מסודר:

איכילוב-תל אביב
אסותא-תל אביב
אסותא-אשדוד
ברזילי-אשקלון
הלל יפה-חדרה
העמק-עפולה
השרון-פתח תקוה
וולפסון-חולון
זיו-צפת
לניאדו-נתניה
מאיר-כפר סבא
פוריה-טבריה
קפלן-רחובות

מסעי	ב' אב		
דברים	ט' אב	בחוקותי	כ' אייר
ואתחנן	ט"ז אב	במדבר	כ"ז אייר
עקב	כ"ג אב	נשא - חג השבועות	ה' סיון
ראה	ל' אב	בהעלותך	י"ב סיון
שופטים	ז' אלול	שלח	י"ט סיון
כי תצא	י"ד אלול	קרח	כ"ו סיון
כי תבוא	כ"א אלול	חוקת	ג' תמוז
נצבים - ראש השנה	כ"ח אלול	בלק	י' תמוז
וילך - שבת שובה - יו"כ	ו' תשרי	פינחס	י"ז תמוז
האזינו - חג הסוכות	י"ג תשרי	מטות	כ"ד תמוז

לכל הלומדים החשובים שליט"א
הקדישו ע"ג הקבצים את יקיריכם
באחת משבתות השנה
ותזכו להיות שותפים
בזיכוי חרבים הגדול
להגדיל תורה ולהאדירה.

יו"ל בסיוע:

יתדות תשמו

להחדרת ערכי

היהדות ע.ה.

להקדשות ע"ג הקובץ
או המעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באזור מגוריהם

ובכל עניני הקובץ

ניתן לפנות למס': 053-3145900

פקס: 077-2092005

או במייל: k.gilyonot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל

ניתן לשלוח בקשה

למערכת 'קובץ גליונות'

kovetz+subscribe@googlegroups.com

עדיף לשלם ולתרום במכשירי
"קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי
הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן
'קופות נוספות'
ובחיפוש קובץ גליונות,
או בטלפון:

נדרים פלוס:

03-7630585 שלוחה-486

קהילות:

073-2757000 שלוחה-4311

או בהעברה לבנק: מרכנתיל-
17

סניף: 745

מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

גליון זה יו"ל לזכות ידידנו
החשוב שיראה ברכה והצלחה
בכל הענינים

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

פנינים על הפרשה

"אל תונו איש את אחיו" (כה, יד)

שאלה: הנה באונאת ממון כתיב לשון "אחיו", ובאונאת דברים כתיב (להלן פסוק י"ז) "ולא תונו איש את עמיתו", מדוע?
תשובה: העולם אומר שאי אפשר להזהיר שלא יקניט את אחיו, וזה אפשר רק באינו אחיו, "ואהבת לרעך כמוך", אבל את אחיך סגי ש"לא תשנא את אחיך בלבבך".

ואמרתי לרבינו שליט"א שבשל"ה הק' כתב להיפך, שאונאת דברים אינה מצויה באח, ורק שייך אונאת ממון, כמו שמצינו "ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו" (דברים א' ט"ז) ופירש רש"י "אף על עסקי דירה בין חלוקת אחים", ואמרתי לרבינו גם לדברי המהרש"א (ב"מ נ"ט, א'), ע"ש, ונהנה.

"ולא תונו איש את עמיתו" (כה, יז)

סיפר לי רבינו שליט"א שהיה אצלו רב אחד, וסיפר לו שפעם היה אצל מרן הגר"ח חיים עוזר זצ"ל מוילנא, ודיברו בלימוד. הנ"ל הזכיר "תוספות" מסויים ואמר לו הגר"ח ע"כ אין תוס' כזה! הלך הנ"ל להוציא גמרא מהארון, בא ר' חיים עוזר והניח ידו על הגמרא שבארון ולא נתן לו להוציא הגמרא. כשהגיע הרב הנ"ל לביתו, ראה שאכן אין כזה תוס', והגר"ח ע"כ עשה מה שעשה כדי שלא לביישו!

(דרך שיחה)

עלי שי"ח

"חתגלית באישון לילה"

היה זה לפני למעלה מחמש עשרה שנה.

באותם שנים, קבע רבינו את זמן קבלת הקהל לשעות הערב. אחרי שכבר גמר את כל סדרי הלימוד היומיים, כבר ענה לכל המכתבים וכתב עוד כמה דפים בספר חידושי התורה. תור ארוך של כשישים איש היה משתרך עד למטה ובמשך כחמישים דקות היה מקבל את כולם. פחות מדקה (והוא זמן רב מאוד במושגיו) הקציב לכל אדם.

והאנשים, שהגיעו מכל הארץ, המתונו בתורם. זה מבקש ישועה לפרנסה, והאחר שואל שאלה חמורה בקדשים, השלישי בא לדרוש את ה' ולדעת מה עליו לתקן בעבודת ה', ואחריו בחור מבוגר שטרם מצא את זיווגו.

והנה, אחד האנשים בא לבקש עיצה וברכה לשלום הבית שלא היה מתוקן אצלו כראוי, וכתב על גבי דף את סאת צרותיו. רבינו שליט"א קורא, ולפתע, כמו ברק שניצת בשמי שמים, הוא אומר לו: נזכרתי בסגולה שראיתי לפני הרבה זמן...

'ראיתי בספר עתיק שאני זוכר שמו, שצדיק אחד מלפני יותר ממאה שנה אסף מדרשי חז"ל בסגולות הנמצאות בברכת כהנים. כל תיבה שם, יברך וכו' יש בה סגולה גדולה לבעיה אחרת, 'זישם' לך שלום' הוא מועיל לכוין על שלום בין אנשים ושלום בית, ואם הכהן יכוין באופן פרטי על האדם, יכול להועיל לו לישועה'!!!

*

האיש המופתע הלך מיד לחפש את הספר, ואכן מצאו ספר ישן שנדפס פעם אחת בשנת תרע"א, בשם 'חסד לאלפים' מהרב אליהו פנחס הכהן מריינא, ומביא שם ליקוט נפלא על כל תיבה ותיבה בברכת כהנים. אותו האיש ביקש מכהן שיכוין עליו, ואכן תיכף ומיד ראה ישועה גדולה.

והנה גלגלה ההשגחה ובשנת תשס"ט רשכבה"ג מרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל שמע מזה, והתפעל מאוד כי הנה יש לנו אוצר כה גדול שאינו ידוע, ומאד רצה להדפיסו, כמה ימים לאחר מכן בא אלינו בנו של הרב יואל קלוגמאן מארה"ב, שידידו רב לו בהדרת ספרי קדמונים, ושאל מה כדאי להוציא לרגל הבר מצוה לבנו, ואמר לו שכדאי מאד שיהדיר ספר זה, ואכן הדפיסו בחוברת לרגל הבר מצוה וידוע שמרן הגרא"ל ביקשו שיביא אלינו מספר חוברות כדי שיחלקם למבקשים ברכה וישועה בענינים שונים.

*

זכינו במערכת 'דברי שיח' לעשות רצון שני צדיקים הנ"ל.

בסיעתא דשמיא זכינו, בברכת והדרת רבינו שליט"א, להדפיס בשנית מחדש את כל החיבור הנ"ל, והפעם תורה מפוארת בכלי מפואר, לא בא כבושם הזה. מנוקד ונאה, מפוסק ומפורש, על גבי נייר משובח ומאיר עיניים, בכריכה קשה ומשובחה, ואנו מודים לה' שנתן בידינו הזכות הזו, ובהזדמנות זו נודה לכל השותפים שסייעו הן בעצה והן בממון בהוצאה מיוחדת זו.

בימים אלו ניתן להשיגו בחנויות הספרים ובמחיר מיוחד במוקדי ההפצה של ה"קובץ גליונות" את הספר הנפלא, כדי להגדיל תורה ולהאדירה. ובדרך רמז נסיים בפסוק מתוך ההפטרה השבוע לפרשת בהר "ועושה 'חסד לאלפים' וגו'

בברכת סבת 180
316078106

❧ בדידי הוי עובדא ❧

לכבוד מזכה הרבים ועורך הגליון החשוב "דברי של"ח"

אני גר בעיר רמת גן ולאחרונה התחזקתי מאד בענין שימוש בחשמל בשבת לאחר ששמעתי כמה הרב מקפיד בענין זה ורציתי מאד להתחבר לגנרטור אבל באזור מגורי אין עדין אפשרות כזו מחמת חוסר תשתיות מתאימות.

לאחר ברורים רבים נודע לי שיש אפשרות לחיבור בטריה שנטענת, מעין מצבר, וכך החשמל כשר לשימוש בשבת, ללא כל חשש. טכנאים רבים הגיעו לביתי להכין את התשתיות לחיבור המצבר אך ללא הצלחה, וכמה וכמה טכנאים בכירים ומנוסים ניסו בכל דרך אפשרית אך לא הצליחו לבצע המלאכה.

בערב פסח האחרון נכנסתי למרן שר התורה שליט"א ושטחתי את בקשתי לברכה שאוכל לסדר בביתי חשמל כשר ללא חשש חילול שבת ומרן בירכני בברכה והצלחה.

לאחר כמה ימים, פניתי לטכנאי נוסף, שלא היה מודע לכל הנסיונות הקודמים וללא שום הכנה מיוחדת, ואכן תוך זמן קצר של עבודה קלה, ללא שום עיכובים ותקלות הטכנאי סיים את המלאכה והיה הדבר לפלא.

יישר כח גדול על המשך הוצאת הגליון.

❧ עלי הדף ❧

בענין אמירת דבר בשם אומרו

בכורות ל"א ב' דא"ר יוחנן משום רשב"י כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעוה"ז שפתותיו דובבות בקבר כו'. נר' דהא דשפתותיו דובבות הוא דוקא באומר הלכה או סברא מחודשת מעצמו כהא דרב ששת בסוגין וכהא דר' יוחנן ביבמות צ"ו ב' אבל באומר מימרא ששמע מפי אחרים אין ענין זה וכן מוכח בפסחים ק"ז א' למאי נ"מ למירמא דיד' אדיד' וכן בקידושין מ"ד א' ולא קאמר משום שצריך לומר בשם אומרו שיהיו שפתותיו דובבות אלמא משום דקאמר ברייתא אין שייך ענין זה וכן בקידושין שסיפר מעשה, ומ"מ צריך לומר בשמו כדי לידע למירמי דיד' אדיד' [אמנם ברשב"ם פסחים ק"ד ב' ד"ה דלא נר' דגם בכה"ג שייך שפתותיו דובבות וצ"ע ולו"ד רשב"ם אפ"ל שאי"ז משום שפתותיו דובבות אלא ע"י שמזכירין שמו נזכר לטובה וברכה וזכות הוא לו וכמ"ש בחולין נ"ד א' ברם זכור אותו האיש לטוב שאמרו שמועה מפיו ובסוכה כ' א' הריני כפרת ר"ח ובניו כו' וכך אמר ר"ח ובניו ושם ל"ג א' דבר זה רבנו הגדול אמרו והמקום יהיה בעזרו וע"ד שאמרו בב"ר רפמ"ט כל המזכיר את הצדיק ואינו מברכו עובר בעשה, מיהו מההיא דפסחים ק"ז יש לדחות דל"ש שפתותיו דובבות דכיון שמזכיר רב גידל מה לו לידע איזה רב גידל קמי שמיא גליא מי הוא לכך לא קא' אלא למירמי דיד' אדיד', ונר' דהא דאמר' בנזיר נ"ו ב' כל שמעתתא דמתאמרה בבי תלתא קדמאי ובתראי אמרי' מציעאי לא אמרי' היינו משום דקמאי משום דהן בעל המימרא ואיכא שפתותיו דובבות ובתראי משום שהוא לימדו המימרא הזו והוי כרבו וחייב בכבודו ובהכרת טובה לכן צריך להזכיר שמו אבל מציעאי ליכא קפידיא רק משום למירמי דיד' אדיד' ולכן במקום שאין לחוש לזה יכול לדלג.

(שערי אמונה פאה פ"ב מ"ו וע"ש עוד)

❧ יפה מראה ❧

כל הזכויות שמורות ©

בתמונה הנדירה מחודש כסלו תשנ"ד:

מרן שליט"א מגיע וטורח לעלות כמה קומות עד לביתו של הגאון רבי ישראל יפת זצ"ל, להשתתף בשמחת אירוסיו ביתו (יש"כ) לחתנו החשוב הרה"ג רבי צפניה עטרי על סיועו בכל הענינים).

הרה"ג רבי ישראל יפת זצ"ל

בחול המועד פסח תשע"ט הסתלק מעמנו השקדן המופלא הרה"ג רבי ישראל יפת זצ"ל, שלא פסיק פומיה מגירסא ושקד במשך עשרות שנים על תלמודו יום יום בהתמדה נוראה, בהיכלה של ישיבת פונבז' המעטירה, לצד הכולל בתל אביב בו עמד בראשו, והיה דוגמא של יהודי מושלם שזכה לקדש שם שמים בכל הליכותיו.

קשר מיוחד ועמוק היה לו לבין להבחל"ח רבינו שליט"א, כאשר זכה לפני יותר מארבעים שנה לקבוע לימוד משותף בחברותא עם מרן שליט"א, ולמדו יחד כמה וכמה פעמים את הש"ס בבלי וירושלמי, בכל יום הם למדו יחד זמן קצוב.

נביא כאן את אחד העובדות המפתיעות ביותר הקשורות ללימוד המשותף שלהם. עוד בעודו בחור בישיבת פונבז' הוא ביקש מרבינו שליט"א ללמוד עמו, ורבינו הסכים לשנה אחת. כעבור שנה התחנן רבי ישראל וביקש שימשיך איתו, ורבינו סירב בטענה כי סדר לימוד זה אינו מתאים לבחור בישיבה שצריך להשקיע את עצמו בסדרי הישיבה.

אבל רבי ישראל זצ"ל שאהב את התורה בכל מאודו לא אמר נואש, הוא אמר שהוא מונח גם בסוגיות הנלמדות בישיבה. לבסוף החליטו על 'פשרה', מרן הסתייפלר יכריע...

מרן זצוק"ל שמע את הנדון ומיד פשט את הספק, ואמר: הבה נבחן את הבחור, על מסכת כתובות, אותה למדו אז בישיבה, והיה, אם יעמוד בכור המבחן, אם כן הוא מתאים להמשיך ללמוד, ואם לא, יפסיק.

ואכן, בחנו אותו, וידע היטב את כל המסכת על בוריה, ומאז המשיכו ללמוד עוד הרבה שנים, ואף היה יושן בלילות בביתו של רבינו כדי שיוכל להשכים קום מיד בבוקר וללמוד עמו...

רבינו שליט"א הכיר במעלתו ואף דיבר כמה פעמים בשבחו. וטרח להשתתף בהלויתו שהתקימה בעיצומה של ימי חול המועד אשתקד. ת.נ.צ.ב.ה.

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

🕯 רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 📠 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי של"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 - שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 - שלוחה-4310

ארבעה צריכים חיזוק (כרכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

403

שיחה ממרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • פרשת אמור תשע"ט

השפעת ימי הספירה – תשוקה לתורה

אנחנו עומדים בימי הספירה, ספירת העומר, שהם שבעה שבועות מפסח עד מתן תורה, ובספר החינוך (מצוה ש"ו) מבאר את ענין מצות ספירת העומר, כי כשיצאו ישראל ממצרים, ביום הראשון של פסח, ידעו שכל תכלית ומטרת יציאתם היא כדי לקבל את התורה, וכן בארבע לשונות של גאולה והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי ביארו המפרשים כי הלשון הרביעי "ולקחתי" נאמר על קבלת התורה בהר סיני, שזה היה סוף גאולת מצרים.

ועיקר הגאולה הייתה גאולה רוחנית, כי השעבוד הגשמי נפסק כבר בהיותם במצרים לאחר שהתחילו המכות, כמו שאמרו חז"ל (ר"ה יא, א) בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים ופירש רש"י ששה חדשים לפני גאולתם פסק השעבוד, וכפי הנראה פרעה כבר הבין אז שלא כדאי לשעבדם.

וזהו הטעם שביציאת מצרים יצאו רק חלק קטן מכלל ישראל, כמו שכתוב (שמות ג, יח) וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים, ופירש רש"י אחד מחמישה יצאו וארבעה חלקים מתו בשלושת ימי אפילה, ויש דעות במדרש (תנחומא בשלח א') שיצאו רק אחד מחמישים או אחד מחמש מאות, והיינו שכנגד הששים ריבוא שיצאו ממצרים, היו לכל הפחות עוד פי ארבע שנשארו במצרים! כי באותו הזמן כבר נפסקו המכות ולא היה שעבוד גשמי, וכבר היה טוב להם במצרים ולא רצו לצאת (ענין שמות רבה יד, ג).

וכל יציאת מצרים הייתה בשביל הרוחניות, לקבל את התורה, שזה היה תכלית יציאתם וכמו שאמר הקב"ה למשה רבינו (שמות ג, יב) בהוצאתי את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה, וזה הפירוש שלח עמי ויעבדוני, שיקבלו את התורה בהר סיני ויהיו עבדי השם.

ובני ישראל יוצאי מצרים ידעו שהם עתידים לקבל את התורה, וחיכו לזה בכליון עיניים, ולא היו כאותם שנשארו במצרים שביקשו את הגשמיות, אלא רצו את הרוחניות, והייתה להם ההבנה עם אהבת תורה ואהבת הקדושה, וחיכו בהשתוקקות גדולה מאד לקבלת התורה, ומרוב ציפייה ותשוקה ספרו את הימים ושמו בכל יום שערב שהם מתקרבם יותר ליום המאושר שבו יקבלו את התורה, כי בקבלת התורה יזכו להתקדש ולהיות בני חורין, כמו שדרשו חז"ל (אבות ו, ב) על הפסוק חרות על הלוחות אל תקרי חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, ואמרו (שמות רבה מא, ז) חירות מיצר הרע, והם חיכו מאד לקבל את הקדושה והחירות הזו.

וביאר בספר החינוך כי זהו ענין מצות ספירת העומר "להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנספף ללבנו כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שייצאו לחירות, כי המנין מראה לאדם כי כל ישנו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא. וזהו שאנו מונים לעומר, כלומר כך וכך ימים עברו מן המנין ואין אנו מונים כך וכך ימים יש לנו לזמן, כי כל זה מראה לנו הרצון החזק להגיע אל הזמן", עכ"ל. והיינו כי כמו שהיה בעת יציאת מצרים בימים שמפסח עד עצרת, שחיכו אז בצימאון לתורה, והייתה השתוקקות מיוחדת גדולה מאד לקבלת התורה, כן בכל שנה ושנה בזמן הזה חוזרת ההשפעה של תשוקה לתורה, וכמו שכתוב בספרים שכל השפעה של קדושה שהייתה פעם בכלל ישראל, ההשפעה חוזרת בכל שנה באותו הזמן.

וכגון חג הפסח שנקרא זמן חירותנו, ולכאורה הרי החירות הייתה בזמן יציאת מצרים, ומדוע זה נקרא זמן חירותנו גם היום? והביאור בזה, כי כאמור עיקר החירות ממצרים הייתה חירות רוחנית, שהרי השעבוד הגשמי כבר פסק קודם, וביציאת מצרים יצאו "לחירות עולם", היינו חירות הנפש מיצר הרע, ובכל שנה בחג המצות חוזרת ההשפעה של חירות רוחנית, ולכן זה זמן חירותנו. וכן חג השבועות נקרא זמן מתן תורתנו, אף שקבלת התורה הייתה פעם, מכל מקום ההשפעה חוזרת בכל שנה, וכפי שזכר בשעת יציאת מצרים להשפעה של תורה בחג השבועות, כן בכל שנה ושנה חוזרת ההשפעה.

וההשפעה מתחילה בתחילת ימי הספירה, שאז התחיל הצימאון הגדול לתורה, ובמשך ימי הספירה ההשפעה מתחזקת ומתחזקת, כפי שהיה ביציאת מצרים שבזכות הצימאון לתורה התקדמו והתקדמו וקיבלו סייעתא דשמיא עד שזכו לקבלת התורה שזה היה השיא, בחג השבועות זמן מתן תורתנו, ובכל

שנה בימים אלו חוזרת ההשפעה של אהבת תורה ואהבת הקדושה, וההשפעה מתחזקת ומתחזקת עד שבועות שהוא יום קבלת התורה.

חיזוק בדברים שהתורה נקנית בהם

זהו הענין של ימי הספירה, שהם זמנים המסוגלים להצלחה בתורה, וכתוב בספרים כי ארבעים ותשע ימי הספירה מכוונים כנגד ארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם (המבוארים באבות פ"ו), שבכל יום שייך שאדם יתחזק באחד מהקניינים האלה, ארבעים ושמונה ימים כנגד ארבעים ושמונה קניינים, והיום המישי הוא לחזרה והתחזקות עוד פעם על כל הקניינים.

ויש בדברים שהתורה נקנית בהם הרבה מעלות, שהם דרגות גדולות מאד, ובכל מעלה וקנין יש הרבה מדרגות. כגון "בתלמוד", היינו ללמוד בהתמדה, בלי היסח הדעת, כי הלימוד מאד מעניין, ודברי תורה מתוקים מדבש, ויש סקרנות לזה, כמו שפירש רש"י על הפסוק (דברים ו, ו) והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום – כדיוטגמא חדשה שהכל רצין לקראתה.

"ושמיעת האזון" היינו ריכוז המחשבה בלימוד, להקשיב בדיוק כל מילה, ו"עריכת שפתיים" להוציא בפה את מה שלומדים כמו שאמרו (עירובין נד, א) שינא פתח פומיך קרי וכו' שנאמר כי חיים הם למוציאיהם – למוציאיהם בפה, וכאשר מוציאים מהפה זה יותר מובן, ו"בינית הלב" שהלב יבין, לחשוב עם כוח ההבנה שיש בלב. "באימה ביראה" הם דרגות של יראת שמים, ו"בענוה", כל הדברים האלה יש בהם הרבה מדרגות.

מידת הענוה מקנייני התורה

ונדבר קצת על מידת הענוה, שהיא מקנייני התורה, ובמסילת ישרים יש שני פרקים (כב-כג) על ענוה, ומבאר באורך מה היא ענוה.

ענוה היא נגד טבע האדם, כי בדרך הטבע אדם מחשיב את עצמו ורוצה שיידע שהוא חשוב, אם יש בו איה מעלה הוא רוצה שאחרים יידעו מזה, וכגון שיש לו מידות טובות הוא רוצה שיידעו מהמידות הטובות שלו ושמו שידעו מהם, וזהו גאוה, כי מה ייצא לו אם יידעו מזה? שיחשיבו אותו! אבל אם יתבונן באמת ויזכור שהוא חשוב, האם הוא כזה צדיק שיש להחשיבו, וכי אין לו שום חסרונות, מיום עמדו על דעתו, מילדותו, וכי אין לו שום חסרונות בטבע, וגם עכשיו, הרי זה גופא חסרון שהוא רוצה שידעו ממנו.

והעיקר הוא מה חושבים עליו בשמים, האם בשמים מחשיבים אותו או לא מחשיבים אותו, והשם יראה ללב (שמי"א טז, ז), השם יודע מחשבות אדם כי המה הבל (תהלים צד, יא), בשמים יודעים את המחשבות שבלבו, מה הלב שלו ומה השאיפות שלו, וזהו העיקר שצריך לחשוב! כיצד מחשיבים אותו בשמים. ובמסילת ישרים האריך בזה, שכל דבר שאדם מחשיב את עצמו במשהו זה כבר גאוה, ואמנם צריך לשמוח במעלות הטובות שיש לו, אך לא להחשיב את עצמו בהן, שהרי הוא חייב יותר ואינו עושה כל מה שהוא חייב.

וכבר הזכרנו מדברי הרמב"ן באיגרתו שכתב "וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך", כך צריך לחשוב, שכל אדם יכול להיות שהוא יותר גדול ממך, "שאם הוא חוטא הוא שוגג ואתה מזיד", היינו שגם אם יש בו חסרונות, ולך יש מידות יותר טובות ממה שיש לו, אבל הוא שוגג ואינו אשם, מפני שנולד כך וקשה לו לשנות את טבעו, ואילו אתה נולדת עם מידות יותר טובות, ואתה יכול להוסיף עוד מעלה ולחזק את המידות הטובות שלך ואינך מחזק.

יש דרכים לחזק את המידות, אהבת חסד ואהבת הבריות, וכל המעלות שבלב, חובות הלבבות, אפשר לחזק אותם, והאדם השני יתכן שאינו יודע כיצד לעשות זאת, והוא שוגג, ואתה מזיד שאתה יודע מזה ואתה מתעלם ואינך מקיים את כל מה שאתה יודע, הן בהווה והן בעבר, יש דברים שלא קיימת פעם וצריך לחזור בתשובה עליהם, ואפילו אם עכשיו אתה כן מקיים וכי זה בשלמות, וכי כל המחשבות הם מחשבות קדושות [וכלשון שמבקשים בהניי מכוון בהנחת תפילין: ומשפע מצות תפילין יתמשך עלי להיות לי וכו'] שפע קודש ומחשבות קדושות, וכהנה יש הרבה חשבוניות של ענוה שלא להחשיב את עצמו, וזהו אחד מהדברים שהתורה נקנית בהם.

קבלת ההשפעה תלויה בהנהגת האדם

ובימי הספירה בכל שנה חוזרת ההשפעה שאפשר להתעלות בתורה וקנייניה, וצריכים לנצל זאת בהנהגה המתאימה להשפעה, כי אם יש השפעה ומתנהגים

* שיחה שנאמרה ביום ג' לסדר אמור, עם הוספות ממעמד פתיחת הזמן בישיבת פוניב' ובישיבה לצעירים משך כחמה.

ההיפך, אם יש הנהגה של ביטול תורה, זה מקלקל את ההשפעה! ומי שיכול ללמוד יותר ואינו לומד, הרי יש לו חטא של ביטול תורה והוא מזלזל בתורה, ואם יש חטא של ביטול תורה לא שייך הצלחה בתורה.

ואמנם זה תלוי כל אחד לפי כוחו כמה שהוא יכול, ומי שאינו יכול יותר אינו אשם, ואינו חייב יותר ממה שהוא יכול, אבל אם יש עוד משהו שהוא יכול ואינו עושה זהו חטא וחסרון שלמות, ויתכן שיהיה אדם פשוט שעושה כל מה שהוא יכול והוא בשלמות, ולעומתו אדם יותר חשוב אינו עושה כל מה שהוא יכול בקיום חובות הלבבות שלו, ואינו בשלמות.

וצריך לעשות כל מה שהוא יכול, שיהיה ראוי לקבלת ההשפעה, ושלא תהיה הנהגה שהיא בסתירה למה שצריך להיות מושפע, וזה כולל: להיזהר מביטול תורה, וכל מה שהתורה מחייבת, תרי"ג מצוות, מידות טובות, ויראת שמים, ותפילה יותר בכונה, אף שזה קשה, אבל כל אחד לפי מדרגתו יכול להוסיף משהו, וההוספה הזו נותנת את הזכויות לקבלת ההשפעה.

וזה רק על ידי עסק קבוע בספרי המוסר. בלי ספרי מוסר יכולים לחשוב ולחשוב אך המחשבה נמשכת גם למחשבות שאינם קדושות, ואילו כשלומדים מתוך ספרי המוסר רואים ומתבוננים במה שכתוב וזה משפיע. וצריכים ללמוד בספר מוסר שמעניין ומושך את הלב, כי לימוד שמעמם אינו משפיע, ויש הרבה ספרי מוסר שמעניינים, כל אחד לפי טבעו, פעמים שספר אחד יותר מעניין, ולפעמים ספר אחר, ומה שמעניין משפיע.

ולא מרגישים את ההשפעה מיד, אבל במשך הזמן זה מוכרח להשפיע, כמו שכתוב (איוב יד, יט) אבנים שחקו מים, היינו שמצטרף עוד טיפה ועוד טיפה לעשות חור באבן, כך גם קביעות של עסק המוסר בכל יום קצת, וכפי שכבר נתפרסם ממרן הגר"א זצ"ל שאמר כי אפילו חמש דקות לימוד בספר מסילות ישירים, אם זה דבר קבוע ותמידי בכל יום, זה משפיע שהאדם נעשה בעצמו "מסילת ישירים" ומתיישר בהנהגתו.

לשון הרע סתירה להצלחה בתורה

והנה יש דבר המזיק מאד להצלחה בתורה – לשון הרע. הפה שמדברים בו דברי תורה צריך להיות פה קדוש, ואם הפה מדבר לשון הרע חסר בקדושת הפה וזה מפריע להצלחה בתורה, ובערכין דף ט"ו הפליגו חז"ל בחומר עוון זה, והעצה היא רק לחזור בתשובה ולעסוק בתורה, שזה יביא לתיקון פגם החטא, אבל כל זמן שיש לשון הרע זה סתירה להצלחה בתורה.

ולשון הרע פירושו כל ביקורת שאדם מדבר על אחרים, ואף שזה אמת, לשון הרע אמיתי הוא יותר לשון הרע! ומלבד מה שאין תועלת בביקורת, הרי זה גם מעורר קטרוג, שאינו דן לכף זכות, ומקטרג על אלו שמדבר עליהם, ומידה כנגד מידה זה מעורר גם קטרוג עליו, ולהיפך מי שדן אחרים לכף זכות גם בשמים ידונו אותו לזכות כדאיתא בשבת דף קכ"ז.

ומסתבר שגם ביקורת בלב היא בכלל זה, כי בשמים יודעים את המחשבות שבלב, וצריך גם בלב לדון לכף זכות ולא לחשוב ביקורת על אחרים, ואפילו אם צד הזכות הוא רחוק ולא מסתבר צריך לתלות בו כמבואר בשבת שם, ויש לדון כל אדם לזכות שהוא שוגג ואנוס מצד טבעו ואינו אשם במעשיו, והדן אחרים לזכות זוכה שגם בשמים ידונו אותו לזכות מידה כנגד מידה.

תחנונים ובקשת רחמים על תורה

ועוד דבר חשוב, לבקש רחמים על הצלחה בתורה, ראיתי בספר יערות דבש (מדרשותיו של בעל התומים, ח"א דרוש ד') שכותב כי ההצלחה בתורה אינה תלויה בכישירויות אלא ברחמי שמים, ומעיד על עצמו כי "**בעת שאני מתפלל בכונה כראוי כל היום אין שמועתי בתורה מכוונת וקרעים אלביש, ולהיפך אם אזעק ואשוע להשם מקירות לבבי בתפילה לחונני דעה כי דלותי עד מאד בעוונותינו הרבים אף הוא ירחם עלי להפיר עיני בתורתו**". הרי שגם התומים, עם הכישירויות הגדולים שהיו לו, בלי תפילה לא היה מצליח בתורה! כי צריך לזה סייעתא דשמיא על ידי בקשת רחמים ותחנונים.

ובאמת אנו מבקשים בכל יום באהבה רבה בכמה לשונות של תחנונים על תורה: אבינו, האב הרחמן, המרחם, רחם עלינו ותן בלבנו להבין ולהשכיל וכו', ואם מבקשים כן מעומק הלב זוכים להצלחה בתורה. **ושמעתי ממרן הגר"א מ שך זצ"ל בשם הנצי"ב שאמר כי ביום שאינו בוכה באהבה רבה אין לו הצלחה בתורה**, כי כדי להצליח בתורה, הצלחה ממש כמו שהצליחו התומים והנצי"ב, צריכים לזה סייעתא דשמיא, וזה רק על ידי בקשת הרחמים.

ומפורש כן בגמרא (נדה ע, ב) ששאלו את רבי יהושע בן חנני מה יעשה אדם ויחכם, כיצד זוכים להצלחה בתורה, והשיב ירבה בישיבה, היינו שילמד בהתמדה, בישיבה – בתוך ציבור, ובזה יצליח בתורה, ושאלוהו שהרי הרבה עשו כן ולא הצליחו, ואמר כי צריכים גם לבקש רחמים ממי שהחכמה שלו.

ובהמשך הגמרא שם אמרו כי החידוש בדברי רבי יהושע הוא "ידהא בלא הא לא סגי" היינו שצריך גם להרבות בישיבה וגם בקשת רחמים. ומבואר ברש"י שם כי זה פשוט שצריכים בקשת רחמים, ובלי רחמי שמים לא שייך הצלחה בתורה, אלא שהיה מקום לחשוב כי מאחר שמבקשים רחמים כבר אין צריך להרבות בישיבה, ולא צריך ללמוד בהתמדה עם דיבוק חברים ושימוש חכמים, רק יבקש רחמים וכבר יתנו לו מן השמים הצלחה בתורה, ובזה חידש רבי

יהושע שאין הדבר כן, אלא צריך גם להרבות בישיבה, כי אם אדם אינו עושה כל מה שהוא יכול אין לו סייעתא דשמיא, וצריך קודם להרבות בישיבה כפי כוחו, ואז עם תפילה ובקשת רחמים יזכה לסייעתא דשמיא.

ועל כל פנים זה ודאי שצריך לבקש רחמים, ובתחנונים אפשר לזכות להצלחה בתורה שאין לשער! **וכבר היו מעשים בצעירים שלא היו בעלי כישירויות ופתאום זכו להצלחה מיוחדת בתורה, על ידי שביקשו בדמעות ובתחנונים, ומעשה שהיה לפני שנים רבות בילד שנכנס לבית הכנסת וחשב שאין שם איש, וניגש אל ארון הקודש ובוכה בתחנונים על הצלחה בתורה, ונעשה גדול בתורה ובעל מופת. וגם לאחרונה שמעתי על אחד צעיר שלא הצליח בתורה ופתאום השתנה והצליח הצלחה למעלה מן הטבע, ומרן החזו"א אמר פעם על כיוצא בזה כי הדמעות של הסבתא בהדלקת הנרות הם הזכויות לנכד שיצליח בתורה, קל וחומר אם הוא בעצמו בוכה בדמעות על זה.**

אך זוהי מדרגה לא פשוטה, להרגיש שהוא צריך לבכות על הצלחה בתורה. ובדרך כלל אדם חושב שהוא למדן, ושמו בחלקו, ואינו מרגיש שצריך סייעתא דשמיא בזה, אבל הרי היעדרות דבש בכה, והנצי"ב בכה! גם לאחר שכבר היה ראש ישיבה ומרביץ תורה וחיידש וכתב והדפיס ספרים, ביום שלא בכה באהבה רבה לא היה מצליח בתורה. זו המציאות וצריכים לדעת את זה.

כלל גדול בתורה – מידות טובות

ועוד דבר מובא בהקדמה לנפש החיים מן המחבר רבי יצחק מוואלוז'ין, שאביו רבי חיים היה אומר לו תמיד כי האדם לא נברא אלא לזולתו, אדם לא נברא בשביל עצמו, אלא לעשות חסד עם אחרים. ועוד מביא שם שאביו היה רגיל להוכיח אותו שאינו משתתף מספיק בצערם של אחרים, וצריך יותר להשתתף בצער ולחשוב על אחרים. זהו תכלית האדם.

וזוהי מצות "ואהבת לרעך כמוך", שאם יש למישהו קשיים, ירגיש כאילו יש לו בעצמו קשיים וירחם עליו, כמוך ממש – כמו שכתב המסילת ישירים בפרק י"א. וכבר אמרו (ירושלמי נדרים ט, ד) ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה, כלומר שכל התורה כולה אינה בשלמות אם חסר לאדם באהבת הבריות, וכמו שביאר רבי חיים ויטאל בשערי קדושה שאם אדם אינו מושלם במידות, גם התורה וכל המצוות שלו אינם בשלמות.

ואמנם שלמות המידות זה לא פשוט וצריך לזה שינוי הטבע, אך זהו החיוב, לשנות את הטבע עד שיהיו מידות טובות (כמבואר ברמב"ם פ"ז מהלכות תשובה), ושייך לשנות את הטבע! אם אדם עושה פעולות של מעשים טובים עם כוונה לקבל טעם במעשים הטובים, וזוהי כוונתו, לא לשם כבוד או משהו אחר אלא כדי להתחנך ולקבל את המעלות האלה, זה משפיע עליו. וכמו שכתב הרמב"ם על המשנה (אבות ג, טו) הכל לפי רוב המעשה, שריבוי מעשי חסד משפיע אהבת חסד, וזהו כשעושים מתוך אהבת חסד ואהבת הבריות, אבל אם עושים מתוך קושי וחוסר אהבה יהיה יותר גרוע, וצריך לעשות מתוך אהבה, שהוא אוהב את זה ורוצה להתרגל בזה ולחזק את אהבת הבריות, ואז במשך הזמן ההרגל נעשה טבע, והמידה הטובה נרשת בטבעו.

ועוד ענין של מידות טובות, כבר דיברנו הרבה פעמים שלא להקפיד על שום אדם, והקפידה היא נגד האמונה, כי אף אם הלה מצערנו הרי זה מן השמים, שהכל בידי שמים, וכל דעביד רחמנא לטב עביד, ואין להקפיד על השני, רק צריך לחשוב על עצמו, למה פסקו עליו מן השמים צער, ויפשפש במעשיו מידה כנגד מידה עד שימצא ויתקן את הטעון תיקון.

ומאידך אם חברו מקפיד עליו, אפילו שלא כדין, ראוי להשתדל לפייסו שלא יקפיד, כדי להצילו מן החטא, וכמו שמובא בגמרא (יומא פז, א) מעשה בטבח אחד שחטא לרב ולא ביקש ממנו מחילה, והלך אליו רב בעצמו להתפייס עימו כדי להצילו מן החטא. ובמציאות דרך העולם אינו כן, אבל כך צריך להיות, שאם חברו מקפיד עליו אפילו שלא כהוגן, והקפידה שלו היא חטא, צריך לעשות לו טובה ולהצילו מן החטא, על ידי שישתדל לפייסו שלא יקפיד עליו, ויבקש ממנו שיהיו בידידות זה עם זה.

ומי שאוהב את הבריות זוכה מידה כנגד מידה שגם הבריות אוהבים אותו, כי כמים הפנים לפנים, והוא אוהב על כולם וחי חיים מאושרים.

אלו הם כמה דברים שאינם פשוטים אבל הם חשובים מאד. ולמעשה אם לומדים ספרי מוסר מתקדמים לאט-לאט בכל המעלות האלה להיות אדם השלם, ועכשיו בימי הספירה זהו זמן השפעה של תורה ושל כל המעלות, ובעזרת השם נזכה כולנו לקבל את כל המעלות!

לעילוי נשמת הגאון הצדיק
רבי **שאו**ל ב"ר **משה ברזם** זצ"ל
חתן מרן **הקהילות יעקב זצוק"ל**
נלב"ע ו' אייר תשכ"ד - תנצב"ה

דברי חיזוק ממך ראש הישיבה הגרב"ד שליט"א לפתיחת הזמן

בהנהגת הבריאה יש זמנים קבועים, וכמו שאמר שלמה המלך בקהלת [ג,א] לכל זמן וגו', וכך יש לומר גם על סדרי הישיבה, נסתיים כעת זמן של בין הזמן, והתחיל העת של זמן הקיץ, ואמנם ודאי דגם בין הזמנים אין עניינו הפסק מתורה, בלא תורה לא יתכן קיום כלל, התורה היא חיינו, וכמו שאין שייך להפסיק לנשום, וכמו שהמשיל זאת רבי עקיבא לדגים שבים כדאי בברכות ס"א ב', ואמנם בשנים האחרונות אפשר דרא ורבו ישיבות בין הזמנים ובתי המדרשות מלאים לומדי תורה גם בימי בין הזמנים, אך עדיין אין זה כמו באמצע הזמן, כי ימי בין הזמנים נועדו גם למנוחה כפי כל אחד כפי צרכיו, אולם הזמן בישיבה מוקדש כולו לעמלה של תורה, ובכל תחילת זמן ישנה התחדשות ואפשרות להוסיף אומץ וכח בעמל התורה.

וסגולת עמלה של תורה שעל ידה זוכים לאור הגנוז, וכבר נתבאר בכ"ד מה דאי בחז"ל [ב"ר ג,ד] ר' שמעון בן יהוצדק שאל לרבי שמואל בר נחמן א"ל מפני ששמעתי עליך שאתה בעל אגדה מהיכן נבראת האורה, א"ל מלמד שנתעטף בה הקב"ה כשלמה והבהיק זיו הדרו מסוף העולם ועד סופו; וצ"ב מדוע רק על האור הי' קשה לו יותר מכל הבריאה שהיא יש מאין.

ונראה לבאר בזה דהנה כתב הרמב"ן [ריש בראשית] דחלוק יצירה מבריאה, דבריאה היא יש מאין, אבל יצירה היא מהרכבת דברים שקיימים כבר, ועל כל הבריאה לא הי' קשה מהיכן נברא דודאי הקב"ה בורא יש מאין, אבל על האור נאמר בישע' [מה,ז] יוצר אור, דהיינו שהאור עצמו אינו בריאה מחודשת אלא נוצר מדבר שקיים כבר, ועל זה הקשה מהיכן "נבראת" האורה ממה הוציאו הקב"ה, והשיב לו נתעטף הקב"ה בשלמה וכו', ושלמה היא התורה, והיא נקראת אור ואורה זו תורה, וכת' [תהלים לו,] באורך נראה אור.

ובמדרש תנחומא פ' נח [ס' ג'] אי' אור גדול שנברא ביום ראשון גנוז הקב"ה לעמלי תורה שבעל פה, ע"כ, הרי שמקום גניזת האור הוא בתורה, והוא מפני שהיא מקור האורה וממנה הבהיק העולם, וכשראה הקב"ה שאין העולם ראוי לאור זה חזר והטמינו בה, ועמלי תורה זוכים לאור זה, וענין אור זה הוא האמת בתכלית, ובעץ יוסף פירש עפ"ז הפיוט שנאמר בימים נוראים אחר פתיחת ברכת יוצר, אור עולם באוצר חיים אורות מאופל אמר ויהי, והוא האור הגדול מאוצר החיים, הגנוז לאלו העושים אורות מאופל, והוא תלמוד שבעל פה שנמשל לחושך, וכמו שכתוב העם ההולכים בחושך ראו אור גדול, ואי' בתנחומא שם שהוא תלמוד בבלי תורה שבעל פה, וע"י עמלה של תורה ראו אור גדול והוא האור הגנוז בתורה, וע"ז נאמר אורות מאופל, יעו"ש.

זמן בישיבה יעודו הוא עמל התורה, להתעלות ולזכות לאור התורה, וזה ביאור מה שדרשו חז"ל עה"כ [ויקרא כו,ג] אם בחקתי תלכו שתהיו עמלים בתורה, מנין דקאי על עמל דוקא ולא על כל עסק התורה, והביאור דתלכו היינו שתוכלו ללכת לבטח לדרככם בלא חשש מהמורות ומכשולים בדרך, והשרוי בחושך אינו יכול ללכת שמא ימעד ויפול, ומי שהולך על כרחך שרוי הוא באור, ולאור אין זוכים אלא מכח עמל התורה וכו"ל.

עברנו כעת ימים קשים מאוד עם קרבות מהם שומרי תורה ומצוות בני תורה, ואין לנו על מי להשען אלא על אבינו בשמים להתפלל ולקרא אליו, והנה בגמ' [ר"ה י"ח א'] פריך דכתי' כה' אלקינו בכל קראינו אליו, ומאידך כתי' דרשו ה' בהמצאו, ומשני כאן ביחיד כאן בצבור, ביחיד אימת אמר רבה בר אבוח אלז עשרה ימים שכיין ראש השנה ליום הכפורים; והנה המשך הכתוב דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב, מבואר דזמן זה שהקב"ה קרוב לשמוע שועת כל אחד הוא בעשרת ימי תשובה, ויל"ע דבתהלים בפ' תהלה לדוד [קמה,יח] כתי' קרוב ה' לכל קראיו לכל אשר יקראוהו באמת, וצ"ב דמבואר שלכל אשר קורא הקב"ה קרוב ולא רק בעשרת הימים שכיין ראש השנה ליום הכפורים, וגם צ"ב מהו אשר יקראוהו 'באמת'.

וביאור הענין מבואר ד'אמת' היינו תורה שנקראת אמת כדכתי' [מיכה ז,ב] תתן אמת ליעקב, והענין בזה דודאי תמיד מתפללים וגם בימי בין הזמנים שיש שאינם שקועים בעמל התורה כל כך אין מבטלים ענין התפלה ח"ו, אבל כעת כששבים לישיבה לעמל התורה, תפלה של בן תורה היא תפלה אחרת מעולה יותר, ותפלה שבאה מתוך עמל התורה של תורה כזו שהיא תורת אמת, שזה רק תורה שהיא אור תורה אמיתית, היא קריאה ב'אמת', ולתפלה זו הקב"ה קרוב בכל ימות השנה ולא רק בעש"ת, וכימים כאלו שעת צרה היא ליעקב, צריכים אנו בני התורה כעת כששבים לישיבה לעסק ועמל התורה, להתחזק ולהתפלל ולקוות שישמע ה' שועתינו ויאמר למשחית הרף.

ימים אלו שכיין פסח לעצרת ימי ספירת העומר הם ימי הכנה לקבלת התורה, כדי לזכות לקבל את התורה צריכים הכנה ראוי' כמו שאבותינו הכינו עצמם כצאתם ממצרים ארבעים ותשע יום, ובמדרש בפרשת אמר [ויק"ר כח,ג] תני רבי חייא שבע שבתות תמימות תהיינה אימתי הן תמימות בזמן שישראל עושין רצונו של מקום; וצ"ב מהו ענין תמימות של ספירת העומר שמבואר בפוסקים שעניינם לספור כבר מתחילת הלילה וכן שלא יחסר יום בהספירה, לישראל עושין רצונו של מקום.

והענין בזה דתמימות היינו בלא חסרון ובלא מום, אלא דבר אחד שלם, ונתחדש כאן שמצות ספירת העומר וההכנה לקבלת התורה אינה של מ"ט ימים נפרדים אלא ענין אחד של הכנה לתורה, וכדי שיהי' זמן אחד ומאוחד צריך שיהיו ישראל עושין רצונו של מקום, והענין בזה כמו שאנו מזכירים בתפילות הימים הנוראים ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם, דאימתי שייך שיהיו כולם לאחד רק שתכלית כולם היא אחת, והיא לעשות רצונך בלבב שלם, דכשכל אחד עושה מפני רצונו שלו למלאות משאלותיו ותאותיו אינם נעשים בזה אחד דכל אחד לעצמו הוא עושה, והוא ענין לתאוה יבקש נפרד [משלי יח], ואחדות אצל גויים לעולם הוא נפרד שכל אחד מחשבתו על מניעיו ורצונותיו שלו, ואם הפצים שיהיו ימים אלו של הכנה לתורה שבע שבתות תמימות, הפצא אחת של הכנה לתורה, זה לא יתכן אלא כשעושים רצונו של מקום כראוי.

ועל ידי עמל התורה הרי הקב"ה מתקרב וכמש"נ קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת, וכזה נעשים חד עימו ית"ש, ובודאי התפלה במצב כזה ערכה לאין ערוך, וכשמוסיפים על זה גם לימוד המוסר שספרי היראה תכליתם לכוין האדם בכל פעולותיו לשמו ית', הרי זוכים כזה לקרבת ה', ואז כל שבע השבתות הם חפצא אחת של שלימות ודבקות בקב"ה.

והנה הרמב"ן בפ' אמור כתב וז"ל ומנה ממנו תשעה וארבעים יום שבעה השבועות כימי עולם וכו' יעו"ש, והנה גם מבואר בזה וכ"ה בכ"ד דשבעת ימי בראשית הם, ובילקוט משלי ט' א' עה"כ חצבה עמודי' שבעה, אלו שבעת ימי בראשית, וכ"ה בתוספתא סנהדרין פ"ה ובגמ' שם ל"ח א' ואף דבשבת כבר נגמרה הבריאה ואדרכה נאמר כי בו שבת מכל מלאכתו, ע"י בתוס' שם ד"ה חצבה שכתבו וז"ל דבשבעה ימים נברא העולם, דאע"פ שבששה ימים נברא העולם מ"מ ה' חסר מנוחה, עד שבא שבת בא מנוחה יעו"ש, ומבואר שהמנוחה היא מכלל הבריאה, ויסוד הדברים הם שגם יום השבת מכלל הבריאה הוא, אשר בו נברא ענין השביתה והמנוחה, ובכלל מעשה בראשית הוא יום השבת, ויצירתו הוא יום מנוחה וקדושה ושביתה ממלאכה, ואין המנוחה העדר עשי' ובטלה אלא היאא ענין חיובי נשגב, והוא חלק ממעשה בראשית ובריאת העולם, ודו"ק היטב.

ועמל התורה הוא מנוחת הנפש, ועל ישכר נאמר [בראשית מט, טו] וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסכול, והמנוחה היא מאה מכח עמל התורה, וזהו ענין השבת ששבת היא יום מסוגל לתורה ורק מכח התורה אפשר לקיים שביתה השבת בשלימות.

וגם נראה לפי"ז להתבונן בדבר נוסף, והוא בכח"י בא ללמד ונמצא למד, דכשם דשבע השבתות הם תמימות, וכמו שנתבאר שהוא ענין בלי הפסק כלל, וכולם מקשה אחת של יצירה ובריאה והכנה לקבלת התורה, הרי גם שבעת ימי בראשית היו כולם בעיקר דינם בריאת העולם בלי הפסק, והנה בכל יום מששת ימי בראשית ה' חלק בבריאה וכיום ראשון נאמר ויהי אור, וכיום שני ענין הבדלת הרקיע וכו', ולכאורה הרי כל ענין הבריאה של כל דבר ביומו הוא מעשה כהרף עין, וכיום שני שה' הבדלת הרקיע ה' זה ע"י מאמר ה', והוא כהרף עין, וכבר שבת הקב"ה כל היום, וכן בכל הימים מששת ימי בראשית, כיו"ב, אולם לפי"ד הרמב"ן דשבע השבתות הן כנגד שבעת ימי בראשית ונאמר בהם ענין תמימות בלי הפסק נראה מעתה שגם שבעת ימי בראשית הוא דכותה, וכן מורה לשון הכתוב בפ' כי תשא ל"א כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וכיום השביעי שבת וינפש, והרי נאמר כי ששת ימים ה' הקב"ה עסוק בבריאת העולם ורק ביום השביעי שבת "וינפש" וענינו שכל יום מימי בראשית הרי ה' כולו ביסוד הבריאה של יומו, ומאמר ה' בכל יום בחלקי הבריאה ה' חלות דינו וענינו על כל היום, והוא יום הבריאה של ענין זה, ונתקיים כזה תורת תמימות, וכן הוא לדורות בשבע השבועות קודם עצרת, יום מתן תורה.

ויש להוסיף עוד בזה דהנה ידועה השאלה הרי נאמר המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית ומאמרות בריאת העולם קיימים בכל עת, ואם יפסקו שעה אחת המאמרות לא יתקיים העולם, והוא ענין הכתוב (תהלים קי"ט) לעולם ה' דברך נצב בשמים, וכזה גם יש לבאר ענין נוסח הכרזה ברואה קשת, כדאי' בברכות נ"ט זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו, וצ"כ בתוספת הדברים, וע"י מהרש"א שם, ונראה שהרי ענין הקשת הוא אות שרצונו יתברך בשעה זו להחריב העולם כימי המבול אולם זוכר בריתו, ולכאורה יש להבין למה לו להביא מבול, והרי אם יפסקו המאמרות ממילא יבטל העולם ועל זאת לא נכרתה ברית כלל, וע"כ שהוא ענין בפני עצמו שהקב"ה קיים במאמרו ואינו פוסק מבריאת העולם, אולם עדיין בידו להביא מבול ותהא השחתת העולם בתוך הבריאה וע"ז הוא שנעשה הברית, ולכן נתקנה ברכת השבחה על שני הענינים נאמן בבריתו וקיים במאמרו.

ואמנם הרי כתב הרמב"ן דענין שבע השבתות הם כנגד שבעת ימי בראשית, וראוי להתבונן בנועם ביאור הדברים, דימי ההכנה לקבלת התורה, צריך שיתחדש ויהא בהם כל ענין בריאת העולם, והוא מפני שהעולם נברא כשביל התורה ותכלית בריאת העולם הוא מכח התורה וכשביל התורה, בראשית ברא אלקים כשביל התורה שנקראת ראשית, והתורה היא שמקיימת את הבריאה, וא"י בגמ' [פסחים קי"ח א'] דעד שעת מתן תורה ה' העולם קיים בחדו של הקב"ה, כי עדיין לא היתה תורה שתקיימו, ושעת מתן תורה היא גמר בריאת העולם שאז נתבסס ונתייצב העולם, ולכן ההכנה לקבלת התורה צריך שיתחדש בהם באופן מיוחד כל עניני בריאת העולם, והם שבעת השבתות.

והנה התעוררות יתירה היא לאחר שזכינו מדברי הרמב"ן דשבע השבתות הם כנגד שבעת ימי בראשית, ואם כן נמצא דבשבע השביעי שהוא ערב חג השבועות הוא כנגד יום השבת, וחלקו בבריאת העולם הוא ע"י תורת הקדושה ומעלת השבת שהוא חמדת הימים, וכליל הבריאה בשלימותה, וענין זה הוא בשבוע השביעי של ימי הספירה, והיא הערה נפלאה, וכסוד ז' הספירות בשבע השבתות הרי הספירה השביעית היא מלכות, והיא כנגד שבת המלכה, ובפירוש עץ יוסף בסוד אוצר התפלות כתב לפרש ענין חמדת ימים שהשבת הוא מלך הימים יעו"ש, וכנגד זה צריכים אנו להתאמץ ולהתעלות ולזכות לכתר תורה, שכתר היא מידת המלכות, וכמו סיום תפילת תפילת ויאתיו כל לעבדך ויתנו לך כתר מלוכה, הכתר הוא מבטא את מהות הלוכשו, ולזכות לכתר תורה היינו שיהי' ניכר בעצמו ובמהותו שהוא כן תורה.

ובשיר השירים [ג,יא] כתי' צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו וכיום שמחת לבו, ובחז"ל [שהש"ר שם ובכ"ד] דהקב"ה קורא לכנסת ישראל 'אמי', וכנסת ישראל הם מעטרים את הקב"ה בכתר מלכות שכך הוא שלימות המלכות שהעם מקבל על עצמו את המלוכה ומכתירו למלך בכתר מלכות, ושבת היא זמן המסוגל לכתר תורה, וזהו גם סגולת השבוע השביעי שהוא כנגד שבת.

ונראה להוסיף עוד דלדברי הרמב"ן ששבעת השבועות הם כנגד שבעת ימי בראשית כמו שנתבאר דשבוע השביעי הוא כנגד שבת, כך יש לומר דהשבוע השלישי הוא כנגד יום שלישי שהוא יום מיוחד שנכפל בו כי טוב, וראוי לנצל ברכת שבווע זה לזכות בו ברכה כפלים לתושי'.

הבה נתחזק כולנו בהכרה זו שימים אלו ימי ההכנה לקבלת התורה וגם רק מכוונם תושלם ותתבסס הבריאה שרק מכח התורה העולם עומד על מכונו, ונמצא שהמכין עצמו כראוי הרי הוא נעשה שותף להקב"ה כמעשה בראשית, נעמוד בתפלה לפני הקב"ה שיזכנו להיות ראויים למעלות אלו, ונזכה בחג השבועות להיות מקבלי התורה, ונזכה להצלחה.

יום כפורים לשון רבים

וְהַעֲבַרְתָּ שׁוּפָר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם

הַכִּפּוּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוּפָר בְּכָל אֲרָצְכֶם (כה, ט)

המתבונן יראה שקראה התורה "יום כפורים"

שהוא לשון רבים, ולא קראתו "יום כפור"

שהוא לשון יחיד.

ונראה שטעם הדבר מפני שיש בה

הרבה כיפורים, כיפור בפר, כיפור בשעיר הפנימי, כיפור בשעיר החיצון, ועוד הרבה כיפורים, ואשר לזאת נקרא יום זה בתורה "יום כיפורים" בלשון רבים, מפני שהרבה כפורות ישנן בו. ואכן כהיום נקרא יום זה אצלנו "יום כיפור" בלשון יחיד, שהרי אין לנו אלא כפרה אחת "עיצומו של יום עם התשובה", ולכך נקרא "יום כיפור" בלשון יחיד, מפני שיש בו רק כפרה אחת.

מחלוקת בן פטורא וחכמים

וְחִי אֲחִיךָ עִמָּךְ (כה, לו)

הנה נחלקו תנאים בדרשת פסוק

זה. "שנים שהיו מהלכין בדרך, וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם - מתים, ואם שותה אחד מהן - מגיע לישוב. דרש בן פטורא: מוטב שישתו שניהם וימותו, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו. עד שבא רבי עקיבא ולימד: וחי אחיך עמך - חייך קודמים לחיי חבריך" (ב"מ סב, א).

וצריך להבין מהי סברת בן פטורא, מה טעם מוטב שישתו שניהם וימותו, וכי לא מוטב להציל לפחות אדם אחד. ויש לומר, שסברתו היא, מפני שאם אחד ישתה את כל המים, הרי יעבור בזה על איסור רציחה (כן משמע במהרש"א שכתב דסברת ב"פ משום מאי חזית, וזהו סברא האמורה ברציחה וע"י אחיעזר ח"ב טז, ה), שהרי הוא מונע חיים מחבירו, ואין היתר לאדם להציל עצמו בהריגת חברו, ולכך "מוטב שישתו שניהם וימותו, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו" שנגרמה על ידו.

אלא שלפי זה לכאורה היה מקום לומר, שלדעת בן פטורא מוטב שלא ישתו מים כלל, כי כל אחד ששותה מן המים אפילו רק מעט, הרי הוא גורם בזה למיתת חברו, וא"כ מוטב שלא ישתו כלל, וכאשר ימות האחד, זה הנשאר יקח את המים לעצמו.

ונראה לומר, שאם שניהם לא ישתו, הרי נמצא שהאחד הוא מאבד עצמו לדעת. דזה שימות, הרי איבד עצמו לדעת.

והמאבד עצמו לדעת גם הוא בכלל רוצח, וא"כ אין טעם שלא ישתו, כי באופן זה האחד שימות יעבור בכל אופן על איסור רציחה. ולכך מוטב כבר שישתו שניהם לפי צרכם, הגם שהסוף יהיה שימותו שניהם.

אמנם שעדיין יש מקום לדון בזה, דלכאורה אכתי היה אפשר לומר, שעדיף שלא ישתו שניהם, ובאופן זה תהיה כאן רציחה בשב ואל תעשה, וזה עדיף מאשר שישתו ותהיה רציחה בקום ועשה.

וצריך לומר שבן פטורא לא סבירא ליה שעדיף לעבור על לאו בשב ואל תעשה מאשר לעבור בקום ועשה. ולכאורה הדבר תלוי בפלוגתת רבי אליעזר ורבי יהושע במשנה (זבחים פ, א), אם נתערב דם של בכור שצריך מתנה אחת, בדם של שלמים שצריך שתי מתנות שהן ארבע, רבי אליעזר אומר שיתן שתי מתנות שהן ארבע, ורבי יהושע אומר שיתן מתנה אחת, כי רבי אליעזר חושש לבל תגרע (אם יתן מתנה אחת במקום שתיים שהן ארבע), ורבי יהושע חושש לבל תוסיף (אם יתן שתי מתנות במקום אחת).

הרי שרבי יהושע ס"ל שעדיף לעבור בשב ואל תעשה מאשר בקום ועשה (כמבואר בדבריו במשנה שם "כשנתת עברת על בל תוסיף ועשית מעשה בידך, כשלא נתת עברת על בל תגרע ולא עשית מעשה בידך"), ורבי אליעזר פליג עליה, ושמא בזה תליא סברת בן פטורא כאן.

אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵתֶת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן לְהִיּוֹת לָכֶם לְאֱלֹקִים (כה, לח)

הנה ה'אתנחתא' בפסוק הוא תחת תיבת "מצרים". ויש להעיר, כי לכאורה היה ראוי שתהיה ה'אתנחתא' תחת תיבת "כנען", שהרי ה'אתנחתא' הוא טעם המפסיק, וכיון שלכאורה הכל דיבור אחד והיינו - שהוציאנו ה' מארץ מצרים לתת לנו את ארץ כנען, ואם כן יש להבין למה זאת נחה ה'אתנחתא' תחת תיבת "מצרים" שעדיין לא סיים הענין.

ונראה לבאר, שמכאן דרשו חז"ל (בתורת כהנים והובא בפירש"י כאן) "שכל הדר בארץ ישראל אני לו לאלקים, וכל היוצא ממנה כעובד עבודה זרה". והיינו, כי לזאת מחוברים הם הנך תיבות "לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלקים" אהדדי, והוא כדי לאשמועין שרק בארץ כנען הוא לנו לאלקים שלא כבחו"ל.

אלא שצריך לבאר למה זאת נאמר ענין זה שכל הדר בארץ ישראל יש לו אלו-ק, דוקא בפרשת ריבית.

שאתה רשאי להשתעבד בו, תלמוד לומר לעולם בהם תעבדו ובאחיכם. יכול אפילו נוהג כשורה תלמוד לומר ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך."

והיינו שתיבת "ובאחיכם" הכתובה בפסוק זה נדרשת היא לפנייה ולאחריה, לאמר: לעולם בהם תעבדו ובאחיכם. והיינו שגם באחיכם תעבדו כאשר אינו נוהג כשורה, אבל כאשר נוהג כשורה אזי נדרשת תיבת ובאחיכם לאחריה, לאמר לעולם בהם תעבדו בעבדים כנענים, אבל ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך. ונראה שדבר זה נרמז בטעמי המקרא, דהנה בתיבת ובאחיכם יש ב' טעמים קדמא ומהפך ונראה שהרמז בזה הוא, שאם נוהג כשורה אזי תיבת ובאחיכם נמשכת לקד"ם להלאה לאמר ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך. כקדמא.

אך אם אינו נוהג כשורה אזי תיבת ובאחיכם נקראת בהיפוך לפנייה, לאמר לעולם בהם תעבדו ובאחיכם נמי תעבדו והיינו מהפך.

ויש לבאר, דהכי קאמר קרא, אל תקח מאתו נשך ותרבית כדי שיחיה אחיך עמך, ולא יצטרך לילך לחו"ל לסחורה ולממון, שהרי ה' לנו לאלוקים רק בארץ ישראל.

עוד יש לבאר, מהו "וחי אחיך עמך", והיינו שאם יקח ריבית אם כן לעתיד לבא לא יחיה אחיך עמך, כי המלוה בריבית הלא לא יקום לתחיית המתים כמו שאמרו חז"ל בב"מ (עא, א ותוד"ה תשיך שם ע, ב).

והנה להאופן הראשון שנתבאר נמצא, שהעיקר הוא מה שנמצא המלוה בארץ ישראל, רק שצריך הוא לדאוג שגם הלוח אחיו ימצא בארץ ישראל, וא"כ הוא עצמו עיקר. אמנם לאופן השני שנתבאר נמצא שהעיקר מאי דאחיו נמצא בארץ ישראל וצריך לדאוג שגם הוא - המלוה ימצא, וי"ל שבזה נחלקו בן פטורה ור"ע [ב"מ ס"ב, א] אם אתה עיקר או אחיך עיקר, אלא דיש לדון שלא נמצא בדברי בן פטורה שחבירו "עיקר".

**וְהִתְנַחֲלִתֶם אִתָּם לְבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לְרִשְׁתָּ אֲחֵיהֶם לְעַלְמָא
בְּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֲיֵכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא תִרְדֶּה
בּוֹ בְּפֶרֶךְ (כה, מו)**

איתא בגמרא (ב"מ עג, ב) "ראית שאינו נוהג כשורה מנין

דמיון בין מנין שנות היובל וספירת העומר

התשובה לשאלה זו היא, שבמתן תורה של שבועות היו ישראל נקיים מכל חטא. אמנם חטאו במצרים, אבל במתן תורה נחשבו כגרים (עי' רמב"ם הלכ' אסורי ביאה פי"ג ה"א-ה"ד), וגר שנתגייר כקטן שנוולד דמי (יבמות מח, ב), והוא נקי מכל חטא (עי', שם) שפני זה גוי שעבר על ז' מצוות בני נח והתגייר, אינו נענש על מה שעבר. לעומת זאת, מתן תורה של יום הכפורים - היה כבר לאחר חטא העגל. אמנם משה התפלל עבור ישראל לאחר חטא העגל, וגם עשה משפט בעובדי העגל, וגם ישראל עשו תשובה (שמות לג, ו), אבל כל זה איננו מספיק כדי לחזור אל המצב של קודם החטא. ולכן, יום הכפורים, עם כל השמחה שיש בו (על מחילת עוונותינו ועל התקרבותנו לקב"ה), מוכרח להיות גם יום של עינוי נפש, בעוד ששבועות הוא יום של שמחה בלבד.

חשבותי, אם מותר לומר עוד הקבלה בין יום הכפורים לשבועות. ביה"כ יש שני שעירים, ושניהם חטאת, אחד לה' ואחד לעזאזל (ויקרא טז, ח-ה), ובשבועות יש שני כבשים הנקראים בלשון חז"ל "כבשי עצרת", ושניהם קרבים כקרבים שלמים (שם כג, יט). שלמים הם בדרך כלל קדשים קלים, ונאכלים לכל אדם (משנה זבחים נה, א). רק בחג השבועות, כבשי העצרת הקרבים שלמים, הם קדשי קדשים, ונאכלים לזכרי כהונה בלבד (משנה שם נד, ב), כדין חטאת. נראה אפוא, שהכבשים של חג השבועות מקבילים לשני שעירי יום הכפורים. אלא שהשעירים הם קרבנות של אחרי החטא, והכבשים הם קרבנות של לפני החטא, של מתן תורה מתוך שלמות ומתוך שמחה. - מתוך שיחת חזקוני שנאמרה לפני תלמידים.

הנה בפרשתנו נאמר דין ספירת שנות היובל - "וּסְפַרְתָּ לְךָ שִׁבְעַת שָׁנִים, שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת פְּעָמִים" (כה, ח), והנה בפרשה שעברה קראנו על ספירת העומר - "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמֶּחֶרֶת הַשָּׁבָת מִיּוֹם הַבִּיאָנֶכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפֶה, שִׁבְעַת שָׁבָתוֹת תִּמְנִימַת תִּהְיֶינָה" (שם כג, טו).

דמיון רב קיים בין שתי הספירות הללו. בשתייהן סופרים שבע פעמים שבע - שבע שבתות שנים במנין שנות היובל, ושבעה שבועות בספירת העומר. כמו כן, ספירת העומר מסתיימת במתן תורה (בחג השבועות), וגם ספירת שנות היובל מסתיימת ביום הכפורים (שם כה, ט), שגם הוא יום מתן תורה (משנה תענית כו, ב), שניתנו בו לוחות שניות (רש"י שם). ספירת העומר מסתיימת בקול שופר של מעמד הר סיני (שמות יט, טז), וגם ספירת שנות היובל מסתיימת בקול שופר של תקיעת יוה"כ של יובל (ויקרא כה, ט). ספירת העומר מסתיימת ביציאה לחרות - "חֲרוּת עַל הַלְחָת" (שמות לב, טז), אל תקרא חרות אלא חירות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה" (אבות פ"ו מ"ב), וכן ספירת היובל מסתיימת ביציאה לחרות - שחרור עבדים וחזרת שדות לבעליהן (ויקרא כה, י).

ואולם, למרות המקבילות הללו, ישנו גם ענין שבו ספירת העומר וספירת שנות היובל הפכיות זו לזו. בשבועות - תכלית ספירת העומר - "הכל מודים דבעינן נמי לכם" (פסחים סח, ב). כלומר, אדם חייב לשמוח באכילה ובשתיה בחג השבועות. לעומת זאת, ביום הכפורים, שבו מסתיימת ספירת היובל - "תַּעֲנוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם" (ויקרא טז, כט). ויש להתבונן מהו ענין ההבדל הלזה, אם בדברים רבים כל כך קיימת הקבלה בין שתי הספירות הללו, א"כ למה בדבר זה קיים ביניהן הבדל קטני כל כך.

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורת רבותינו

ליקוטים מתורת מרן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

בהר תשע"ט

וכן דייק הגר"נ קרליץ (בספרו חוט שני) מלשון המהרש"ל, שעצם האמירה לעכ"ם אסורה, והיינו משום שגדר העשה דשביתת השדה הוא שצריך לגרום שהארץ תשובות ואסור לגרום לעבודה בה, ולכך כל שאומר לגוי לעבוד אסור מעיקר הדין, שהרי גורם שהארץ לא תשובות. ועוד נפק"מ בזה, היכא שהגוי עובד בשדה הישראל שלא ברצונו, (ד"ז מצוי בזמננו בבית משותף שיש בו שכנים שאינם שומרי ת"מ שעובדים בגינה המשותפת בשביעית שלא ברצונו) אי עובר איסור בזה, דלדעת הנחפה בכסף עובר ולדעת המהר"ם שיק אינו עובר שהרי עובדים בה בעל כרחו ולא הוא גרם בזה שהקרקע אינה שובתת, וע"ל לעיל שדעת רבנו דבכה"ג צריך להפקיר את חלקו.

ואם כן אפשר דנידון הנ"ל האם המסייע לחקלאים לשמור שביעית הוא שותף במצות שביתת הארץ תליא בזה, דלדעת הנחפה בכסף יתכן דכל שאין זה קרקע שלו לא קיים מידי, ולא חשיב אלא מסייע בידי עושי מצוה, ולדעת המהר"ם שיק דגדר המצוה היא שצריך לגרום שהארץ תשובות, אפשר דכל שמסייע לאחרים לשבות בשלהם, כיון שגורם בזה שהארץ תשובות שפיר חשיב שמקיים בזה מצות ושביתה הארץ. נמצא דרבנו והגר"נ נחלקו בגדרי מצות שביתת הארץ, אי גדרה שצריך לדאוג שהארץ תשובות, או שהיא דין בקרקע שלא יעשה בה מלאכה. ויש בזה ב' נפק"מ: א' אי יש דין ושביתה הארץ שלא לגרום עבודה בקרקע של גוי, ב' כשעושים מלאכה בקרקע שלו שלא מדעתו ואין יכול למונעם, אי צריך להפקיר הקרקע. והרי הלכו כאן רבנו והגר"נ כ"א לשיטתו וכנ"ל.

ויש להעיר למש"כ המהר"ל דיסקין במכתבו לברון רוטשילד, שע"י שיעזור בממון ושאר סיוע לשומרי שביעית, יתברכו אוצרותיו משום 'וציית את ברכת'. וכע"ז כתב הגר"ח קניבסקי (באגרת תמיכה בשומרי השביעית מג' אלול תשע"ג): והמסייעים להחקלאים בממון כדי שיוכלו להשבית את הארץ, כולם בכלל וציית את ברכת.

אולם לאחר בירור הענין התברר שפלוגתתם אינה בגדר מצות שביעית אלא בכל המצוות. ולדוגמא דעת הגר"נ קרליץ שאף גבי תפילין אם היהודי לא היה מניח תפילין אילולי כספו של הנותן, הנותן משתתף במצותו. וביאור הדברים דהנה בעסק 'שישכר וזבולון' התחדש ש'זבולון' אינו רק מסייע למצות תלמוד תורה גרידא אלא נחשב לו כאילו הוא בעצמו לומד תורה, דהיינו שישכר עושה את המצוה במקומו וכתחליף לחובתו. אולם ד"ז קיים רק בתורה, אבל במצות תפילין וכי שייך שראובן יכול להניח תפילין בשביל שמעון? אלא די

המסייע לאחרים לשבות בשביעית, האם מקיים בזה

מצות ושביתה הארץ

בכל השמיטות מזמן המהר"ל דיסקין ועד ימינו, יצאו גדולי ישראל בקריאה לתרום עבור קרן השביעית, שעל ידה נותנים תמיכה ממונית לגיבורי הכח המשביתים שדותיהם וכרמיהם.

בשנת תשס"ז כתב מרן הגר"נ קרליץ מכתב, זה לשונו: בס"ד יום ער"ח מנ"א תשס"ז. הנה אשרי חלקם של הנוטלים חלק במצוות שביעית, ע"י תמיכתם בגיבורי הכוח בעלי שדות וכרמים שפרנסתם עליהם ומשביתים ומפקירים אותם כאשר נצטוונו בתורה. וכאשר מפרסמים בציבור תוכניות שונות כאילו לזכות את הציבור בקיום מצוות שביתת הארץ בשביעית, הנני להבהיר כי הקריאה של גדולי ישראל לחיזוק השמיטה ע"י תמיכה בשומרי שביעית כוונתם רק לגיבורי הכוח כנ"ל. ואין לפרסומים של התוכניות השונות הנ"ל שום שייכות לכוונת הקריאה של גדולי ישראל, ואינה אלא הטעיית הציבור, ואכן מי שתומך במשביתים שדותיהם וכרמיהם, אשרי חלקו ואכן יש לו זכות שעוזר לקיים מצות שביעית. שי נסים קרליץ.

ובתחילה היה כתוב בסוף המכתב: ואכן מי שתומך במשביתים שדותיהם וכרמיהם, אשרי חלקו 'ואכן יש לו חלק במצות שביעית'. וכשהובא המכתב קמיה מרן הגר"ל שטינמן זצ"ל לא רצה לחתום עליו, ואמר כי רק לענין מצות תלמוד תורה מצאנו שהתומך בלומדי תורה יש לו חלק במצות ת"ת, אבל במצות שביעית אף דודאי שכרו גדול שמסייע בזה לשומרי שמיטה, אבל לא מצאנו שהתומך במקיימי המצוה מקיים בזה ג"כ מצות שביעית, ושינו את הנוסח וכתבו כנ"ל: 'ואכן יש לו זכות שעוזר לקיים מצות שביעית'.

ואפשר שנידון זה, אם יש לתומכים חלק בקיום מצות שביעית, תלוי בגדר מצות שביתת שדה, דהנה דעת המהרש"ל (בחכמת שלמה ב"מ צ, א) דאמירה לעכ"ם אסורה בשביעית אפילו אם בשבת ובשאר איסורים היה מותר, 'לפי שהשביעית תלה הש"י קדושה בארץ דכתיב שבת שבתון יהיה לארץ'. ונחלקו האחרונים בדעתו: בשו"ת נחפה בכסף (למהר"י נבון, י"ד ס' ד' בד"ה אכן נלע"ד) מבואר שזהו רק בשדה ישראל ולא בשדה הגוי, דס"ל שדעת המהרש"ל דאיכא בשביעית איסור דשביתת שדה כמו איסור שביתת בהמתו בשבת (וכדעת התוס' ר"ד ותוס' ר' אלחנן שהובא לעיל), אולם דעת המהר"ם שיק (א"ח ס' קל, י"ד ס' שכ"ט וש"ל) דאף בשדה הגוי איכא איסורא דשביתת השדה,

רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל).

וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו (כ"ה י"ד)

ברש"י וברמב"ן כתבו דפשטא דקרא משמע דבמכירת קרקעות נמי אזהר רחמנא על אונאה מדכתיב בתר אל תונו איש את אחיו, במספר שנים אחר היובל כו', והרמב"ן בסוף דבריו הזכיר אפשרות ליישב דגם בקרקע איכא אונאה במדה ובמנין וכיו"ב, ואם הטעה המוכר ללוקח במנין השנים שעד היובל שפיר עבר בלא תונו, ומסתבר דגם כשאין אונאה בדמי השדה נמי עבר בלא תונו, ובמלבי"ם העיר דלפ"ז מיושב מאד מה שנכתב מיעוטא דקרקעות באונאה שמאנה הלוקח למוכר, דאונאה זו היא לעולם בשיווי הדמים, דהלוקח אינו מכיר את השדה ואילו המוכר מכירה, והלכך אינו בהוה שהלוקח יאנה את המוכר במדתה או בטיבה וכיו"ב, וסתם אונאתו בשווי השדה, ומאונאה זו נתמעט קרקע, אבל משאר אונאות לא נתמעטו קרקעות, [ועי' ברש"י לקמן נ"ז א' ד"ה יש דמשמע דטעות שבמדה מקח טעות הוא ואינו שייך בדין אונאה, ומיהו אכתי י"ל דמשכח"ל אונאה בקרקע כשמאנהו בכמות הפירות שיש בשדה זו כל שנה, דכיון שאין הדבר גלוי י"ל דהוא בכלל אונאה, וכן במאנהו במספר השנים שעד היובל, י"ל דלא חשיב מקח טעות אלא אונאה], ולפ"ז י"ל דכשנתמעט קרקע מאונאה נתמעטה גם מלאו דאונאה וכמו דנקטו תו', אלא שאין זה אלא באונאה דשיווי, אבל אכתי יש אונאה בקרקע במדתה ובטיבה ובמספר השנים, וכיו"ב, וזה בכלל הלאו.

וצויתי את ברכתי לכם בשנה השישית (כ"ה כ)

הביא מרן הגר"ד לנדו שליט"א: כתב החזו"א בשביעית סי' י"ח סק"ד בשם ספר בית הלוי דשביעית בזמן הזה דאורייתא משום שבועת הנשיאים כדכתיב נחמ"י י', ובס' זכרון יוסף כתב דלא היה אלא לדורם, ובודאי אין ללמוד מקרא יותר מהכתוב בו וכתב ועמי הארץ המביאים את המקחות וגו' לא נקח מהם, עיי"ש בחזו"א, ולכאור' ברמב"ן בפר' נצבים פ"ל פ"ב כאשר עשו בגאולה השנית וכו' ומייתי קרא דנחמ"י דקאי על מצות השביעית, ע"ש.

אחרי נמכר גאלה תהיה לו אחד מאחיו יגאלנו (כ"ה מ"ח)

הביא מרן הגר"ד לנדו שליט"א: בספרא דריש מניין שאחיו מאביו קודם לאחיו מאמו לגאולת קרובים, תלמוד לומר אחד מאחיו יגאלנו, וברמב"ם לא הביא דרשת הסיפרא (עי' רמב"ם פ"ב מעבדים ה"ז).

ואולי י"ל לדעת הרמב"ם דמוקים האי ברייתא (בתורת כהנים דמשמע דגם אח מאם הוא בדין גאולת קרובים), כר' יהודה בן שמעון (דהוא תנא) דסבירא לי' במס' ב"ב קי"ד ע"ב דאם יורשת בנה בקבר, וע"ש ברשב"ם שכמדומה משמע מינ' דכל קרובי האם יירשו נמי (כשאין קרובי אב), ולא עיינתי כעת שם, ולפי זה יש לומר דחשיבא משפחת אם נמי משפחה, ולכך שפיר גם אח מאם גואל, אבל להלכה דלא קיי"ל כר"ש, וסבירא לי' דמשפחת אם אינה קרוי' משפחה, הכא נמי דאינו גואל, ואתי שפיר השמטת הרמב"ם לת"כ, ומתורץ קושית הע"ל. [וגם בעי קרא ד"אחד" וכו' למידרש למילתא אחריתא] ודו"ק לפי"ז בדברי רש"י יבמות נ"ד ע"ב אם יש לפרשם כהאי מ"ד, וצ"ב.

כעין הנ"ל כתב האו"ש פ"א מה' עבדים ליישב השמטת הרמב"ם המכילתא דאייתי שם הגמ"י ע"ש, ומשם נתעוררתי להנ"ל.

לדון דאף דאינו חשוב כאילו הוא בעצמו עשה המצוה מ"מ 'שותפות' כן תהיה לו, וע"כ כאשר אין לראובן כסף לרכוש תפילין ושמעון משלם לו כסף לרכישתן והנחתן, נעשה שותף ממש במצוות תפילין של ראובן ולא כמסייע בלבד. ובספר 'שמח זבולון' (להגר"י פיש) כבר עמד בפלוגתא זו, והביא בזה נפק"מ לדינא, במי שבידו ב' אפשרויות לסייע ברכישת מצוה, כגון תפילין ואתרוג, והוא עצמו אנוס מלקיים מצות אתרוג, אזי לצד שיש שותפות במצוה עדיף שיקנה אתרוג כדי שיהא לו קיום מה במצוה שהוא אנוס בה, אבל לצד שאין שותפות במצוה א"כ ליכא נפק"מ במה שסייע. והגר"ש רוזנברג הראה לרבנו שבשערי תשובה הל' פסח (סי' תפ"ב) מובא ענין יששכר וזבולון גם למצה, ואורו פניו של רבנו בידיעה חשובה זו.

קניני העולם-הזה

והארץ לא תמכר לצמתת כי לי הארץ כי גרים ותושבים אתם עמדי.

רש"י כתב, אל תרע עיניך בה, שאינה שלך.

צרות-עין בדבר שאיננו שלו

הענין תמוה עד מאד. הרי הקונה שדה בזמן שהיובל נוהג, הלא מתחילה הוא יודע שאין לו בה אלא רק קנין-פירות בלבד. ככתוב בגמ' (גיטין מח.). או נחשב המכירה ביובל, כמו מכירת קנין-הגוף-לזמן, וגם זה קרוי בגמרא (שם) קנין פירות. וא"כ האיך יחשוב האדם שקרקע זו, - שלו היא, עד שתירע עינו בה מאשר להחזירה אל המוכר. הרי בלתי יתכן שיהא לו בדבר זה שאיננו שלו, צרות-עין. הוא יודע שהוא קנה ואף שילם רק קנין-פירות, או קנין-הגוף-לזמן ולא ליותר מזה.

צרות-עין וההתעלמות מידיעה

וכבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל, הוסיף להקשות כך: הרי אף ביובל הראשון שנהגו תיכף ומיד בעת כניסתם לארץ, והחלו למנות שמיטין ויובלות. מובא בגמרא (שם), שזהו קרוי קנין-הגוף. ויש לתמוה, וכי האנשים ההם, אותם ראשוני באי-הארץ, האם לא ידעו מהתורה, ונשכח מהם שתהא מצות היובל נוהגת עמהם לבסוף, הלא לא לעמי-ארצות ניתנה התורה, והם ידעו שהיא לא יותר מאשר קנין-פירות בלבד, ומדוע על השנה הראשונה זהו קרוי בגמרא קנין הגוף?

כחה של 'בעלות'

אלא לומדים מכאן מוסר השכל מופלא, הטמון ומושרש בתוככי נפש-האדם. שעל אף שאין לו בשדה קנין-עולמי, אבל כאשר האדם הקונה "אחז" בה ונהג כמו כל...בעלים המחזיק בה כבשלו, או אז גם 'מחשבתו' הינה כבר מחשבה אחרת לגמרי... שחושב הוא שיש לו בה אכן - קנין-לעולמים

וקראתם דרור בארץ לכל יושביה.

מדוע קריאת היובל היא לכל יושביה, הרי רק בעלי הקרקעות ובעלי העבדים יש להם יובל?

וי"ל, א' כי גם האדונים על העבדים הם בעצם עבדים, היות וכל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו, לכן גם לו יש שחרור. עוד י"ל, כי יש הרבה מי שמקנאים על בעלי הקרקעות ועל בעלי העבדים, ובשנה זו יש להם שקט ממידה רעה זו, מידת הקינאה [כמו שנהגו בנות ירושלים ב-טו באב, שלא לבייש את מי שאין לו] לכן גם לגביהם יש יובל מוחלט. (מפי כבוד הגה"צ

"ממעין החיים"

מאמרי מוסר מהמשגיח הגה"צ ר' חיים וואלקין שליט"א

"הראייה מחברת"

הנהגות האדון וסביבתו, אלא עליו להתרחק מכל זה, כי אותם הציונים אשר נצטוו עם ישראל בעוד הוא בן חורין, עומדים בעינם גם כאן, במצבו הוא, תחת עבדות האדון הגוי. **כן ראיתי יסוד זה** בספרו של הגאון ר' מיכל פיינשטיין זצ"ל, שהביא בשם חמיו הרב מבריסק זצ"ל ומהמשגיח דמיר ר' ירוחם זצ"ל, שבפרשת ניצבים כתוב שמשם רבינו אחרי ארבעים שנה במדבר, הוא מדבר אל כלל ישראל ואומר להם "ותראו את שקוציהם ואת גלוליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר עמהם, פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט אשר לבבו פונה היום מעם ה' אלהינו ללכת לעבוד את אלהי הגוים ההם, פן יש בכם שורש פורה ראש ולענה" (כט טז-יז). ולכאורה איך באמת יש חשש שעם ישראל יפנה את ליבו לעבוד עבודה זרה, הרי הם ראו בעצמם שהעבודה זרה היא משוקצת ומתועבת, וכפי שגם מעידה התורה, ומדוע התורה עדיין חוששת שמא "אשר לבבו פונה היום"?! וכתב לבאר: ש"כאן למדנו עד כמה ראיית רע הוי שורש רע להשחית הנפש, שאע"פ שבשעת ראייה היה בעיניהם משוקץ ומתועב, מ"מ יכול לבוא מזה לשורש פורה ראש ולענה, ואין הדרך לראות הרע ולשקצו, אלא שלא לראותו כלל, ומי שנסתכל פעם בספרים חיצונים וספרות קלוקלת, אם איש אמת הוא, הרי הוא סובל מזה רבות". **שאמנם אפשר לראות הכל ולדעת הכל, אבל דוקא בגלל ש"אתם ראיתם" – ראיתם את השיקוצים, את הגילולים, ואת כל הע"ז והתועבות, אז גם "פן יש בכם שורש פורה ראש ולענה", כי עצם הראייה כבר פוגמת ועושה רושם על האדם, זה מחבר את האדם, ועם כל התיעוב שיש בכם לע"ז, אבל "ראיתם", זה עשה רושם, ואפי' שנים אח"כ יהיה קשה למחוק את זה, וזהו היסוד שאמרנו גם כאן, שאותו אדם הנמכר לאדון הגוי אף פעם לא ראה חילול שבת וגילוי עריות וכו', ופתאום הוא נקלע לסביבה חדשה ושם מחללים את השבת ל"ע, וברגע זה הוא "ראה", הוא ראה את הדבר שעד היום לא היה קיים ושייך אצלו כלל במציאות, ועכשיו הוא רואה שזה שייך, זה אפשרי, הוא חשב שעבירה זה לא מציאותי, והוא רואה ל"ע שזה כן מציאותי, וזה פוגם, ולכך התורה הייתה צריכה לכתוב אזהרה מחודשת של ע"ז, גילוי עריות, ושפיכות דמים, לאותו העבד הרואה את האדון שלו מתנהג כך, כדי**

"לא תעשו לכם אלילים ופסל ומצבה לא תקימו לכם ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה כי אני ה' אלוהיכם" [כ"ו א']

בסוף הפרשה אחרי שהתורה מביאה את דיני העבדים וגאולת נחלה, התורה מוסיפה ומביאה עוד שתי דינים, "לא תעשו לכם אלילים" – עבודה זרה, ו"את שבתותי תשמורו" – שמירת שבת, ולכאורה הרי שני הדינים הללו אינם קשורים לדינים הקודמים, ומהי הסיבה לכך שראתה התורה להביאם דוקא כאן?

וביאר בזה רש"י "לא תעשו לכם אלילים – כנגד זה הנמכר לגוי, שלא יאמר הואיל ורבי מגלה עריות אף אני כמותו, הואיל ורבי עובד עבודה זרה אף אני כמותו, הואיל ורבי מחלל שבת אף אני כמותו, לכך נאמרו מקראות הללו". ולכאורה צריך להבין, מדוע ולמה שנחשוב שעבד הרואה את אדונו הגוי מחלל את השבת, או מגלה עריות וכו' יאמר "אף אני כמותו", איך התנהגות זו של האדון בכלל משפיעה וגורמת לו לנטות ולהגיד "הואיל ורבי מגלה עריות אף אני כמותו", הרי הוא עדיין ככל כלל ישראל ומחויב בכל התרי"ג מצוות, ואיך זה קשור אליו שהאדון מתנהג כך? ועד כדי כך שהתורה עוד צריכה לחזור ולצוות שוב על העבירות החמורות הללו?!

אך ראינו ללמוד מכאן יסוד גדול שאמנם אותו העבד עד ליום המכרו לאותו אדון גוי, מבחינתו לא היה קיים במציאות שום צד או ספק בכך – שגילוי עריות, עבודה זרה, וחילול שבת, הינם אסורים לו בתכלית האיסור ככל כלל ישראל, אך ברגע שנמכר אותו יהודי לעבדות לאדון גוי, הוא עבר לסביבה אחרת ולמציאות שונה מאשר איפה שגדל והתגורר כל השנים, הוא כבר "רואה" דברים אחרים, אותו העבד רואה את התנהגות האדון הגוי וסביבתו החדשה, אשר עוברים על גילוי עריות, עבודה זרה, וחילולי שבת, ויחשוב העבד בליבו שהנה העבירות הללו שמבחינתו עד היום היו נמנעים מן המציאות ובלתי אפשריים – הינם גם מציאותיים ושייכים במציאות, ולכך התורה כל כך חששה לזה, עד שחזרה וציוותה כאן שוב, על חילול שבת ועבודה זרה, מיד לאחר שכתבה את דיני העבד עברי, וזאת כדי לחזור ולהבהיר לאותו עבד הנמכר לגוי, כי אל לו ללמוד מ"הראייה" של

סוד זה, וכל מלחמתו היא תמיד בצירים ודמיונות שבהם לוכד את ליבנו ולוכד אותנו ברשתו, לא נוכל להלחם נגדו כי אם בנשקו - דהיינו להרבות ציורים לצד הקדושה כהנ"ל, כן החזיקו הצדיקים ז"ל לנגד עיניהם תמיד את ציורי גן עדן והתענוג הנפלא שבדרך ה', ובזה נצחו את יצרם ועמדו כנגד כל הנסיונות". כששואלים אנו את עצמנו, אחרי כל הסכנות שראינו שטמונות בכח ה"ראייה", א"כ איך נתמודד אנו אל מול אותם "ראיות" שכבר ראינו, שהפכו את הדברים האסורים והלא מציאותיים - לשייכים וקימים כבר! אך באמת בדברי הרב דסלר זצ"ל טמונה התשובה, שהדרך להתמודד עם ה"ראייה" שכבר ראינו היא, ע"י "כח הציור" - לצייר ולראות מול עינינו "ראייה" חדשה ואחרת, לצייר את "ציורי גן עדן והתענוג הנפלא שבדרך ה'", שזהו היה סוד כוחם של האבות וגדולי עולם להגיע אל המדרגות וההשגות הגבוהות שאליהם הם הגיעו, כי כל כוחו של היצירה ו"כל מלחמתו היא תמיד בצירים ודמיונות", ולכך עלינו להלחם בו חזרה בנשקו שלו, "כח הציור", כך נזכה להנצל מ"ראיות" שכבר ראינו, שחיברו אותנו אל מצב שבו עבירה היא מציאות קיימת, וכך נזכה להגיע אל המדרגות וההשגות של האבות וגדולי עולם.

הכח של ה"ציור" זה כח אדיר ביותר, וכשמשתמשים בו לצד הקדושה אז רואים את השכר המוכן ללומדי התורה, אז רואים את הדברים האחרים פשוט פורחים באויר. האבות וגדולי עולם ראו את הכל בחוש את - "צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה" (אבות דר"נ פ"א), ואת ה"להתענג על ה'", הם ראו את זה ממש ככה, כחלק מהמציאות, בצורה ברורה, הם השתמשו בכח זה של "ציור" לצד הקדושה וכך גברו על היצירה, אך עלינו להשתדל בכל זאת "לא לראות את הרע - ולשקצו", אלא "לא לראותו כלל", וכך כח הציור יוכל להשפיע על האדם הרבה יותר, ולהביאו למדרגות נשגבות וגבוהות, ובמיוחד בימים אלו עת אנו מתקרבים אל עבר "חג שבועות", לילה ארוך שבו אנחנו נשב בעז"ה ממש כמלאכים בגן עדן, הריתחא דאורייתא, הלימוד, העמילות. לילה שבו נשתמש בציורים הללו כדי להתגבר על "ציורי היצירה", ולהתרחק מכל מרחק מ"ראיות" שיכולים לפגוע בנו, וזאת ע"י שנשאר ספונים וטמונים בבית המדרש ויהי מה, והקב"ה יעזור שנגיע לחג מתן תורתנו בכל הברע"ן ובכל הפייע"ר, ובעז"ה שנקבל את התורה מתוך שמחה וטוב לב.

[נכתב ע"פ הבנת השומע ובאחריותו]

העלון לחודש סיון
יצא בעז"ה בשבוע פרשת נשא

להרחיקו מלעשות עבירות כעין אלו, כיון שזהו כח הראייה המשפיע על האדם, והדרך להתמודד עם ראייה זו היא: לא "לראות את הרע, ולשקצו" - אלא "לא לראותו כלל".

הגמ' בסוטה (ב.) אומרת "למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה, לומר לך, שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין". ולכאורה אם האדם רואה "סוטה בקלקולה" מדוע עליו ל"הזיר עצמו מן היין", האם יש יותר מוסר מזה, והאם צריך משהו יותר מונע ומרחיק מזה?! ולפי היסוד שאמרנו הדברים מבוארים היטב, כי אותו אדם ש"רואה את הסוטה בקלקולה", "הוא ראה", הוא ראה ש"סוטה" זה אפשרי, זה יכול לקרות, הראייה מחברת, והיא עושה את המצב וההתנהגות המסוימת שהאדם רואה, כרלוונטים ומציאותיים, ולאדם ישנה פחות רתיעה מביצוע עבירה זו, ולכך אמרה התורה "כל הרואה סוטה בקלקולה" מיד "יזיר עצמו מן היין", כדי למנוע מהאדם להתחבר לראייה זו, רואים אנו שוב, כמה צריך לשמור על החושים ועדיף לא לראות את מה שלא צריך - לא "לראות ולתעב", אלא "לא לראות בכלל", כי הראייה מחברת ומשפיעה.

וזהו באמת עומק כוונתו של רש"י ז"ל עה"פ "אשר קרך בדרך", שהמשיל ותיאר את עמלק - ש"היו כל האומות יראים להלחם בכס ובא זה והתחיל והראה מקום לאחרים: משל לאמבטיה רותחת שאין כל בריה יכולה לירד לתוכה, בא בן בליעל אחד, קפץ וירד לתוכה, אע"פ שנכוה הקרה אותה בפני אחרים", שלכאורה יש להעיר על משל זה, כי הרי האמבטיה נשארה רותחת כמו תמיד ולא הספיקה להתקרר מאדם אחד ש"קפץ וירד לתוכה", ומהו ה"אשר קרך", מהי הפעולה של עמלק המוגדרת ש"קירר את האמבטיה"!! ולפי דברינו משלו של רש"י מואר באור חדש, שאמנם ה"אמבטיה" עצמה אולי לא התקררה [וכפי שכתוב במשל "שאע"פ שנכוה" - ז"א שהאמבטיה עצמה ודאי רותחת ולא התקררה], אך מה שאותו אדם כן עשה, הוא הפך את המציאות של האמבטיה מ"שאיין כל בריה יכולה לירד לתוכה", למציאות של "הקרה אותה" - שאם עד עכשיו אף אדם לא העיז לנסות לקפוץ לאמבטיה - זה לא היה בכלל שייך במציאות להלחם עם ישראל, אז אותו "בן בליעל" שזה "עמלק", הפך את המצב לכך שישנה שייכות ומציאות "להלחם עם ישראל".

הרב דסלר זצ"ל כותב בספרו "מכתב מאליהו" (ח"ד עמ' 252) "מה היא העצה לתיקון המצב? רק עצה אחת יש 'ציורים', ציורי הלב. היינו, להרבות בכח הדמיון ציורים מוחשיים בעיני הקדושה, שנרגיש כמו חי את האושר הנפלא שבה", והרב דסלר מוסיף ומביא שאלה ששאל הסבא מקלם: "במה השיגו האבות הקדושים וכל גדולי העולם ז"ל את מדרגתם? במה היה כוחם יפה מכוחנו? והשיב: כי הם ידעו את הכח האדיר שבציורי הלב, והנה היצירה יודע היטב

נתרם בעילום שם להצלחת אברהם משה בן גבריאל שיחי

לקבלת העלון במייל - בעברית, אנגלית, ובספרדית, וכן לחלוקה

באזורים, ניתן לכתוב ל: memayan7@gmail.com

ממרח ראש הישיבה
הגאון הגדול
רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת 'יד אהרן'

עומק דעת

פרשת בהר

קבלת התורה מיד נותן התורה

בקונטרס החסד, שהנוטל מבלי להתבונן ולראות מי הוא זה שנתן לו, הרי הוא מנותק ממי שנתן לו, וזה השורש של כל המידות הרעות, כי מי שרגיל בלקבל מבלי להכיר ב'נותן', הרי הוא מתרגל להיות 'נוטל' והוא מרגיש שהכל שייך לו ומגיע לו, אך שורשם של המידות הטובות זה במערכת יחסים של 'נותן ומקבל' ותוכן העניין של 'לקבל', זה להרגיש את הנותן בתוך הדבר שאותו קיבל, ובברכת הודאה הפשט הוא שאדם מכיר בכך שקיבל ממישהו, שיש מישהו שנתן לו, וממילא הנותן נמצא בתוכו.

וממילא אומר המהר"ל דהא דאי' שחורבן המקדש בא על שלא ברכו בתורה תחילה, הפשט בזה שאמנם מצד עצם הלימוד תורה, הם כן למדו כמו שצריך, ואפי' ברכו 'ברכת התורה' אבל היה חסר להם בנקודה של להרגיש בתוכם את 'נותן התורה', הם למדו את התורה כתורה עצמית שלהם, בלא לראות מהיכן היא באה, ומי הוא הנותן לנו אותה, ובדבר זה היה חסר להם ב'קבלת התורה' שהיו בגדר של 'נוטלים' ולא בגדר 'מקבלים'. וכיון שלא היה להם קשר עם נותן התורה, היתה תורתם מנותקת מהי"ת, ותורה שאינה מחוברת עמו ית' אינה מגנת ומצלת, ועל זה אומר הנביא **'על מה אבדה הארץ - על עזבם את תורתו'** שאמנם את התורה עצמה הם לא עזבו, אבל לא היה זה 'תורתי' ובשעה שהיה חסר להם ב'קבלת התורה' כלו' שלא הכירו בנותן התורה, על זה אבדה הארץ.

חז"ל אומרים (פתיחתא רבתי דאיכה) על הפסוק **'הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, שמאור שבתורה מחזירן למוטב'**. ולכא' צ"ב כיצד ע"י שיהודי יושב ולומד 'שור שנגח את הפרה' זה גורם לו לחזור למוטב. אולם הביאור בזה שהתורה הקדושה היא לא רק אומרת הלכות ודינים וכיצד צריך לנהוג בכל מקרה או בכל פרט בחיים, שזה רק הרובד הראשון הפשוט והנגלה שבתורה, אבל מעבר לזה יש עומק בתר עומק, רק שהתורה משתלשלת מהעולמות העליונים ביותר, והיא יורדת מעולם לעולם, ואצלנו זה מתגלה באופן של דין 'ששור שנגח את הפרה וכו' אבל באמת בפנימיות של זה יש עומקים ע"ג עומקים.

ימים אלו שבין פסח לעצרת הם ימי ההכנה לקבלת התורה, ועלינו להתבונן ולנסות להבין כיצד למעשה עלינו להכין את עצמינו כדי שנהיה ראויים לקבל תורה.

ואולם הדבר הראשון שעלינו להבין שאם ברצוננו לקבל תורה, הרי שצריך לבא מתוך הבנה ברורה שיש כאן מישהו שהוא **נותן** את התורה, שכל עוד שאיננו מכירים בזה שיש נותן, אנחנו עדין לא בר הכי לקבל.

והנה איתא בגמ' בנדרים (פ"א). **'אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב (ירמיה ט' י"א) מי האיש החכם ויבן את זאת דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו דכתיב (שם י"ב) ויאמר ה' על עזבם את תורתי וגו' היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה אמר רב יהודה אמר רב שאין מברכין בתורה תחלה'**.

והתמיה מתבקשת כיצד יתכן שדוקא על דבר זה יחרב הבית, בעוד שהיה בתוכם ג' עבירות החמורות.

ומבאר זאת המהר"ל באריכות גדולה בהק' לספר תפארת ישראל, שאין הכונה כפשוטו שנגעשו על שלמדו מבלי לברך, אלא שבשעה שעומדים ומברכים 'ברוך נותן התורה' אז ניגשים אל הלימוד מתוך תפיסה והכרה שהתורה היא דבר עליון שבא מאת הבו"ע, ובצורה כזו יש קשר בין הקב"ה שהוא נותן התורה, ובין ישראל שמרגישים שהתורה מגיעה מאת הקב"ה ומקבלים אותה ממנו, ועי"ז נוצרת אהבה בין הקב"ה ובין עמ"י, ואהבה זו גורמת להם לישראל שהם מצידם יקימו את התורה יותר בשביל אהבת ה' שנתן להם אותה, וזה נותן שהקב"ה ג"כ יקיים את התורה בידי ישראל לגודל אהבתו אותם, וכך היה נותן יותר בליבם לקיים ללמוד ולעשות ואפי' אם פעם אחת היו עוברים על מצוה אחת, היו חוזרים מיד לשמור לעשות ולקיים, כי ה' שהוא סיבת התורה ונותנה, הוא גם כן סיבה שלא תתבטל, ע"ע במש"כ שם באריכות גדולה.

ולבאר את דבריו יש להקדים שהנה ישנו מושג של **'הודאה'** ועיקר העניין של הודאה, היינו הכרה במי שהוא מקור ההטבה, ועל דבר זה מאריך הגרא"א דסלר זצ"ל

וכאשר ניגשים אל התורה בתפיסה חזקה שהתורה הקדושה היא קודש קודשים והיא מגיעה ישר מפיו של הקב"ה ומפנימים יותר ויותר הכרה זו, אז ג"כ זוכים ומצליחים להתחבר לעומק הפנימי שבתורה, וזה המאור שמחזיר למוטב, שמרגישים ורואים את הקב"ה בתוך התורה, אבל אם ח"ו לומדים את התורה עם ניתוק מוחלט מנותן התורה, אז התורה באמת אינה מקושרת עם הקב"ה, ותורה שכזו אינה 'מגנא ומצלא', וגם לא נאמר בה 'שהמאור שבה מחזירן למוטב'.

וכך אומר המהר"ל שם בהמשך ד' שכיון שלא היה להם חיבור אל נותן התורה, לא זכו לאותו המאור שבתורה שיקים בהם את התורה ויחזירם למוטב, ומחמת זה נגרם שאבדה הארץ.

ועפ"ז ג"כ מבואר מש"כ במדרש איכה שבית המקדש נחרב מאחר ולא עסקו בתורה, שהרי בפשטות דברים אלו אינם מתיישבים עם דברי הגמ' הנ"ל שרק לא ברכו בתורה תחילה, אלא ודאי שגם לשיטת המדרש הם כן למדו תורה, שהרי אם באמת לא עסקו בתורה כלל כפשטות הדברים,

מדוע א"כ היה צריך לשאול דבר זה לחכמים לנביאים ועד למלאכי השרת על מה אבדה הארץ, והרי בעצמם היו יכולים להבין שהחורבן הגיע על זה שלא עסקו בתורה, אלא ודאי שכן היה בהם לימוד תורה, וגם ברור שברכו ברכה"ת שגם לו"ז היו יודעים במה הם חטאו, אלא שלא הרגישו מספיק את נותן התורה, וזה הפשט שלא עסקו בתורה, שלמדו תורה שמנותקת מהקב"ה וזה הוא שלא היו יכולים להבין בעצמם, שעל החסרון הדק בהרגשה של 'קבלה' מנותן התורה, שעל זה אבדה הארץ, כי למעשה רק כך התורה פועלת ומתקנת, מגנת ומצילה.

וכאשר עוסקים בהכנה לקראת יום קבלת התורה, צריך להכיר ולהתבונן ביסוד הזה, שאנו עוסקים בתורה שאותה אנו מקבלים מאת הקב"ה, ולהתרגל לראות את הקב"ה בתוך התורה, ושרק מאיתנו אנו זוכים אליה, ושהתורה הקדושה איננה דבר שאנחנו יכולים ליטול בעצמינו ח"ו, שבצורה כזו התורה מנותקת לחלוטין מהבו"ע ולא פועלת כלום ואינה מחזירה למוטב, אבל כשמחזירים עם נותן התורה אז התורה היא תורת ה' הקשורה בכל העולמות העליונים ופועלת את כל מה שמסוגלת לפעול.

ראשית חכמה יראת ה'

ולצערנו זאת הסיבה שאנו רואים היום שאפי' שמצד אחד יש כ"כ הרבה לומדי תורה, אבל מצד שני יש הרבה פחות שבאמת מרגישים עליהם שהתורה מרוממת אותם וגורמת להם להתעלות יותר ויותר כמו שהיא אמורה לעשות, כי לומדים תורה בלי ה"יראת ה' היא אוצרו" וכאשר התורה מנותקת מנותן התורה היא אינה משפיעה ולא מרוממת.

ולכן לפני חג השבועות שבו חוזרת ומתעוררת ההשפעה של נתינת התורה, צריך להתבונן ביסוד זה, להכיר שהתורה באה מאת הקב"ה, ללמוד עם היראת ה' שהיא אוצרו, ואז זוכים ללמוד תורה שמגדלת ומרוממת.

(נכתב עפ"י הבנת השומע)

בנפש החיים (שער ד' פרק י"ד) כתוב **'ובכל עת שהאדם עוסק ומתדבק בה כראוי, הדברים שמחים כנתינתם מסיני'** ובהמשך ד' שם **'בעת שהאדם עוסק בה, בכל תבה אותה תיבה ממש נחצבת אז להבת אש מפיו ית' כביכול, ונחשב כאילו עתה מקבלה מסיני מפיו ית'ש'** מבואר כאן שכשאדם עוסק בתורה הוא זוכה לדברים גדולים, שהתורה ממש ניתנת לו מחדש, אבל הנפה"ח אומר שזה בתנאי שיעסוק בה **כראוי**, ומה הכונה ללמוד כראוי?

ונראה שכוונתו למה שכתב למעלה (פרק ה, ו) על מה שכתוב יראת ה' היא אוצרו, כלומר שאדם צריך להכין לעצמו אוצר של יראת שמים וכפי גודל האוצר כך הוא מקבל יותר תורה, והיינו שיש יותר קשר עם נותן התורה.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת בהר תשע"ט

מעתה יש לבאר, דזהו שאמר הכתוב 'ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול', ר"ל דע"י שיש לחיה אשר בארצך, ממילא כל תבואתה יהא נאכל, דזה שיש לחיה בשדה, גורם שכל תבואתה, גם מה שהוא בבית יהא נאכל.

ובתי החצרים אשר אין להם חומה סביב על שדה הארץ יחשב גאולה תהיה לו וביובל יצא. (כ"ה, ל"ג).

ופירש רש"י, ד'על שדה הארץ יחשב', היינו דהרי הן כשדות הנגאלים עד היובל, ו'גאולה תהיה לו', היינו דבזה יפה כוח בתי החצרים משדות, שהשדות אין נגאלות עד שתי שנים, ובתי החצרים נגאלים מיד, וכמבואר כל זה במשנה בערכין דף ל"ג ע"א.

ויש לדון, אם נגאל גם בשנה השנית, והיינו דבתי ערי חומה, נגאלים רק עד י"ב חודש, ושדות נגאלים רק לאחר שתי שנים, מעתה יש להסתפק אם בתי החצרים נגאלים לעולם, וגם לאחר י"ב חודש קודם מלאת שתי שנים הרי הם נגאלים, או דנימא דגאולתם היא רק או עד י"ב חודש כדין בתי ערי חומה, ולאחר שתי שנים כדין שדות.

אכן ברמב"ם פ"ב משמיטה ויובל ה"י כתב ו"ל המוכר בית בבתי החצרים וכו', הגיע שנים עשר חודש ולא גאל, הרי זה גואל עד שנת היובל כדין השדות, ומשמע דגם מיד אחר י"ב חודש יכול לגאול.

והנה במשנה בערכין שם תנן, בתי החצרים נותנין להם כח יפה שבבתי ערי חומה, וכח יפה שבשדות, ונגאלין מיד וכל שנים עשר חודש כבתים, ויוצאין ביבול ובגרעון כסף כשדות. ומבואר דהא דבתי החצרים יפה כוחם משדות ונגאלים מיד, הוא משום דלגבי דין זה, יהיבנן ליה דין בתי ערי חומה, וכלשון המשנה דנותנין להם כח יפה שבבתי ערי חומה, והא דנגאלים לעולם ויוצאין ביובל, הוא משום דלגבי זה יהיבנן להו דין שדות. וכן הוא גם לשון הרמב"ם פ"ב משמיטה ויובל ה"י המוכר בית בבתי החצרים, או בעיר שאינה מוקפת חומה כראוי, הרי זה נגאל בכח יפה שבדין השדות ושבדין הבתים המוקפין חומה, כיצד אם רצה לגאול מיד גואל כדין הבתים, הגיע שני עשר חודש ולא גאל, הרי זה גואל עד שנת היובל כדין השדות וכו', הגיע יובל ולא גאל חוזר הבית בלא דמים כדין השדות. הרי מבואר דמה שהם נגאלים מיד, הוא משום דנותנין להם כח יפה שבבתי ערי חומה, ומה שנגאלים לעולם ויוצאין ביובל, הוא משום דלגבי זה יהיבנן להו דין שדות.

מעתה כיון דנתבאר דמה שנגאלים מיד, הוא רק משום דיהיבנן להו דין בתי ערי חומה, ומבואר דבלא טעם זה, לא היו נגאלים מיד, ומה שנגאלים לעולם ויוצאין ביובל הוא רק משום דיהיבנן להו דין שדות, ומבואר דבלא טעם זה, לא היו נגאלים לעולם ולא היו יוצאין ביובל, ומעתה צ"ע דא"כ אמאי נגאלים בשנה השנית, הרי ממה

והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך וגו'. ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול. (כ"ה, ו' ז').

הכתוב מלמדנו בזה, שפירות שביעית אע"פ שיש בהם קדושת שביעית ניתנו לאכילה.

ויש לדקדק מדוע חילק הכתוב בשתי פסוקים נפרדים, דין אכילת אדם בפ"ע, ודין אכילת בהמה בפני עצמו, ולמה לא כללם הכתוב ביחד.

עוד צריך ביאור, סיום הכתוב תהיה כל תבואתה לאכול, מה הכונה שכל תבואתה הוא לאכול.

והנראה לומר בזה, דהנה קי"ל דאוכלין העומדין לאכילת אדם אסור להאכילן לבעלי חיים, וכמו שכתב הרמב"ם (פרק ה' מהל' שמיטה ויובל ה"ה) פירות המיוחדין למאכל אדם אין מאכילין אותן לבהמה לחיה ולעופות. ואם כן נמצא דחלוק אכילת אדם מאכילת בהמה, דבעלי חיים אוכלים מה שאין אדם אוכל, וא"כ יש לומר דלכן חילקם הכתוב לשתי אכילות, ואמר כל אכילה בפני עצמה.

והנה עוד כתב הרמב"ם שם, דאמנם אין מאכילין לבהמה חיה ועופות פירות המיוחדין למאכל אדם, מ"מ אם הלכה הבהמה מאליה לתחת התאנה ואכלה אין מחייבין אותו להחזירה שגא' ולבהמתך ולחיה וגו'. ולפי זה נראה דיש לומר, דזהו שסיים הכתוב תהיה כל תבואתה לאכול, דאמנם להאכיל את הבעלי חיים, אין מאכילין את כל התבואה, רק מה שאינו מיוחד לאכילת אדם, אבל מ"מ אם הבהמה הולכת מאליה ואוכלת מדברים המיוחדים לאכילת אדם, וא"כ באמת כל התבואה ראויה לאכילת הבהמה, היכא דאוכלת מעצמה, וזהו שאמר הכתוב, דגם באכילת בהמה תהיה כל תבואתה לאכול, והיינו כשאוכלת מעצמה.

ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול. (כ"ה, ז').

צריך ביאור מה הכונה שכל תבואתה תהיה לאכול, והרי קי"ל דאוכלין העומדין לאכילת אדם אסור להאכילן לבעלי חיים, וכמו שכתב הרמב"ם (פרק ה' מהל' שמיטה ויובל ה"ה) פירות המיוחדין למאכל אדם אין מאכילין אותן לבהמה לחיה ולעופות, וא"כ הרי רק האוכלין שאין עומדין לאכילת אדם הוא שאוכלין, ולמה כתוב שכל התבואה תהיה לאכול. וועיין מה שביארנו בזה לעיל.

ויש לבאר בזה, דהנה הדין דפירות שביעית נאכלים רק כל זמן שאותו המין מצוי בשדה, אבל אם כלה מין זה לחיה שבשדה, חייב לבער אותו המין מן הבית, וזהו דין ביעור פירות שביעית. וא"כ נמצא דאכילת אדם תלויה באכילת החיה בשדה.

נפשך אין בהם דין גאולה, דאס מדין בתי ערי חומה, גאולתם היא רק עד י"ב חודש, ואם מדין שדות, גאולתם היא רק אחר שתי שנים, אבל בשנה השנית איזה כח יהא לה ליגאל, וצ"ע.

ואשר יגאל מן הלויים (כ"ה ל"ג).

ופירש"י ואם יקנה בית או עיר מהם.

והיינו דדין זה מיירי בקונה מהלויים. וצ"ב למה נקט הכתוב לשון גאולה ולא לשון מכירה, והרי גאולה הוא החזרת הדבר לקדמותו, ובכל דוכתי נקט לשון גאולה היכא שמחזיר הדבר לקדמותו, והכא הרי מיירי במכירה רגילה ואמאי נקט לשון גאולה.

ויש לבאר דהנה באמת הרי כל ערי הלויים מעיקרם היו של ישראל, אלא שנצטוו ליתן ערים ללויים, מעתה נמצא שבש"ש ישראל קונה בית או עיר מהלויים, הרי הוא מחזיר את הבית והעיר לידי ישראל שהם היו הבעלים מתחילה ע"ז, וא"כ נמצא דכל לקיחה וקנין מיד הלויים

הוא כגאולה שמחזיר ליד הישראל את מה שנתנו הם ללויים, ולכן קורא הכתוב לכל קונה מיד הלויים בלשון גאולה.

כי ימוך אחיך והחזקת בו וגו', אל תקח מאתו נשך ותרבית. (כ"ה, ל"ו).

צ"ב מאי שיאמיה הכא במצות צדקה להביא איסור הלואה בריבית.

ונראה דהנה באמת בכלל מצות 'והחזקת בו' שהוא מצות צדקה, נכלל גם מצות הלואה, וכמבואר להדיא בדברי הרמב"ם (פ"י ממתנות עניים הלכה ז') ז"ל המחזיק בידי ישראל שמך, ונותן לו מתנה או הלואה וכו' כדי לחזק את ידו, עד שלא יצטרך לבריות ולא ישאל, ועל זה נאמר והחזקת בו גר ותושב וחי עמך, כלומר החזק בו שלא יפול ולא יצטרך.

מעתה מבואר היטב הא דאיסור ריבית שייך לכאן, דכיון דמצות הלואה הוא בכלל מצות והחזקת בו, על כן שייך להחזיר כאן שלא ילווהו בריבית.

דברים שנאמרו במשא חינוך להורי ילדי ת"ת 'דעת תורה' בעיר אלעד – כ"ה ניסן תשע"ט

חלק ב'

דרכי החינוך

כיצד מחנכין, אמנם כן, היא עבודה קשה שבמקדש, ונתבארו כמה דרכים ואופנים בדברי חז"ל, הנה על הפסוק במשלי 'חושך שבטו שונא בנו ואוהבו שחרו מוסר', פירש רש"י, דהחושך שבטו, סופו ששונא את בנו, שיוצא לתרבות רעה, ואוהבו שחרו מוסר, שתמיד לבקרים מייסרנו.

ויש לפרש עוד, שהחושך שבטו שונא בנו, שהיה אפשר לחשוב שמי שחושך שבטו מבנו, הוא אוהב את בנו, ולכן מונע ממנו שבטו, וכן מי שאינו מייסר את בנו, היה אפשר לחשוב שזה משום שאוהב את בנו, ובא הכתוב ללמדנו, שהחושך שבטו, הוא שונא את בנו, ומי שאינו מייסר את בנו, אינו אוהב את בנו, כי אם היה אוהבו, היה מייסרנו ולא היה חושך שבטו ממנו. ובחז"ל במדרש ריש פרשת שמות איתא, ללמדך שכל המונע בנו מן המרדות, סוף בא לתרבות רעה ושונאהו, שכן מצינו בישמעאל, שהיו לו געגועים על אברהם אביו, ולא רדהו, יצא לתרבות רעה ושנאהו, והוציאו מביתו ריקם וכו', כיוצא בו ויאהב יצחק את עשיו, לפיכך יצא לתרבות רעה על אשר לא רדהו וכו', כיוצא בו דוד, שלא ייסר לאבשלום בנו, ולא רדהו, יצא לתרבות רעה, וביקש להרוג את אביו וכו', ונפלו מישראל כמה אלפים וכמה רבבות, וגרם לו דברים קשים הרבה שאין להם סוף וכו', וכיוצא בו עשה דוד באדוניה, שלא רדהו ביסורין, ולא גער בו, ולפיכך יצא לתרבות רעה, כדכתיב ולא עצבו אביו מימיו וכו', ואוהבו שיחרו מוסר, זה הקב"ה וכו', אתה מוצא שאברהם ייסר את יצחק בנו, ולמדו תורה, והדריכו בדרכיו וכו', כיוצא בו היה יצחק משחר מוסר ליעקב שלמדו יצחק תורה ויסרו בבית תלמודו וכו', ואף יעקב אבינו ייסר את בניו, ורדה אותם ולמדם דרכיו, שלא היה בהם פסולת וכו', הוי ואוהבו שחרו מוסר. ומכלל דברי המדרש שמעינן כמה גדול ענין המרדות.

וצורת ענין זה מבואר בדברי הרמב"ם בהלכות ת"ת (פ"ב ה"ב), ומכה אותן המלמד להטיל עליהן אימה ואינו מכה אותן מכת אויב מוסר אכזרי, לפיכך לא יכה אותן בשוטים ולא במקלות אלא ברצועה קטנה. שמעינן בזה את המידה הנכונה למרדות, שהיא אך ברצועה קטנה בלבד. כמובן, שאימה, לא הכונה להפחיד אותם סתם, אלא הכונה למורא שעל ידי זה יקבלו את דבריו ויוכל לחנכם ולטפחם.

ימין מקרבת

יש עוד אופן של חינוך על ידי קירוב, שהוא מקרב את הבן או את התלמיד, בהתקרבות ממניי התקרבות שונים, לפי דרכו של הבן או התלמיד, ודרך האב והרב, הכל לפי חכמת האב או המלמד, ועל ידי שיראה לו קירוב, הדבר נותן את האפשרות לחנך, שעל ידי שהוא מקרב אותו, כמים הפנים לפנים, כן לב האדם לאדם, אז מכח אותה חיבה תחזור האהבה מהבן אל האב, ועל ידי זה הוא נקשר עם האב, ונעשה כלי מוכן לקבל את דברי האב ושומע בקולו.

ובאמת שתי הכוחות הללו צריכים לשמש יחד, צריך גם את היראה וגם את האהבה, אך אי אפשר לתת כלל ברור באופן השימוש בהם, ואימתי, כיון שהוא משתנה בכל עת לפי הענין, וכל מקרה לגופו ולשעתו, והדבר משתנה מיום אחד לחבירו, ומשעה לשעה, ומבן לבן וכו' כפי הענין, והדבר מסור לשקול דעת האב או הרב כיצד לנהוג בכל מצב.

ומדברי חז"ל שאמרו, שתהא שמאל דוחה וימין מקרבת, משמע שנכון להשתמש בשתי הכוחות בבת אחת ממש, ואמנם דבר זה שבבת אחת יהיה גם שמאל דוחה וגם ימין מקרבת הוא דבר קשה, אבל כן הוא הדרך. ועוד משמע, מהא דהימין מקרבת, שאופן הקירוב עולה על האופן של השמאל הדוחה, ללמדנו, שאופן האהבה צריך לשמש יותר מאופן היראה.

מיסודי החינוך קרבת האב אל הבן

דעו אבות יקרים

מכלל הקירוב של הבן אל אביו הוא ההתעניינות בצרכיו, כשאתה חוזר הביתה בערב, והוא חוזר הביתה בערב, תתעניין בו, מה היה היום בחיידר, מה למדו, איפה אוחזים, מה היה בשאר דברים, שיחקת, במה שיחקת, איך עבר עליך היום, וכאשר רואה הבן את התעניינות אביו בעסקיו, הוא מרגיש שיש לו אבא, יש מי שמתעניין בו, אז האבא נעשה לבעל דעה, כל זה לא נעשה ביום אחד, זה נעשה בהמשך הימים, הבן כסדר מתרגל שיש לו עם מי לדבר, יש לו מי שדואג אודותיו, ממילא הוא מקבל מרות, ואז אפשר לחנך אותו ולהשפיע עליו, אבל אם האב בא בצהריים, ומדבר אתו שלוש מילים, והאב הולך לענייניו, והבן נשאר ככה, הוא מרגיש שהוא מחוסר ישע, שהוא מחוסר סמכות שמקרבת אותו, והבן צריך סמכות מעליו סמכות שמקרבת ואוהבת והוא בא לשם ושופך את נפשו, יש לו עם מי לדבר, זה הא' ב'.

וכהיסודות הללו ראינו לאבותינו רבותינו הגדולים עמודי ישראל, שביטלו מהזמן שלהם, הזמן שלהם שהיה יקר מאוד, שבכל רגע היה בידם להוסיף תורה ולחדש עוד ועוד חידושים, שכל כלל ישראל היו מתענגים בהם, אעפ"כ הקדישו שעות על גבי שעות מזמנם, להיות עם הילדים באוירה דקדושה, ולהתעניין בכל פרטי הנהגתם, מי הם חבריהם של הבנים והבנות, מה שומעים, מה נכנס הביתה.

צריך לשנות את הגישה הפשוטה, שסבורים שמוסרים את הילדים למוסדות התורה, והאבות מפנים את עצמן לשטייגן הפרטי שלהם, להתעלות בתורה ויראה, ואת חינוך הילדים הם מוסרים למוסדות, ופה ושם לומדים עם הילדים, ולפעמים גם משוחחים איזה ענין, אבל החיים עצמם הם חיים נפרדים, החיים של הילדים והחיים של האב, הוא שולח את הילד לישיבה, ורוח הישיבה היא שתחנך לו את הילדים, ובגישה הזאת האבא מנתק את הקשר מהילד, הרי גם בישיבה מלבד רוח הישיבה, יש השפעת חברים, יש לו חברי חדר או חברים נוספים, ויש את הדרך מהבית לישיבה, וגם לרחוב שבדרך יש הרבה מה להגיד ולהשפיע, לכן צריך שיהיה קשר, קשר הכוונה לקשר של קיימא, קשר על גבי קשר, שהאב יהיה קשור עם בנו קשר איתן.

הלא הכתוב צווח ומעיד על הקשר של יעקב אבינו ויוסף הצדיק 'ונפשו קשורה בנפשו', ובמה היה בנו קשר זה, קשר היה כמבואר בחז"ל שהסימן ששלח יוסף לאביו על ידי האחים היה עגלה ערופה, שזהו הפרשה שבה עסקו כשנפרדו, ועדיין עינו וליבו באותו ענין לאחר כ"ב שנה, כיון שנפשם קשורה זה בזה, זה הסימן של אב ובן, איזה פרשה אנו עוסקים, איזה פרשה אנו אוחזים.

ומעיד אני את אשר אני זוכר מעודי, כל חייהם של הורי צ"ל, כל החיים של זקני קדושי קדוש ישראל, היה צורת חיים של ביחד עם הילדים, לחיות את החיים של קיום התורה, תלמוד תורה, המצוות, צורת היהדות, דרך החיים, צורת הבית, כל דבר, אפילו דברים של רשות ומה בכך, לא היו שני חיים נפרדים - הילדים נשלחים למוסדות, והאבא יושב ולומד, הכל נכון, יש משגיח ויש ראש ישיבה, אבל אתה האבא ואתה מלא חינוך ורצונות של קדושה והתעלות בשביל בן, תחזיק קשר רצוף עם הבן שלך.

קשה לאברכים תלמידי חכמים גדולים שבזמן הזה הם יכולים ללמוד, לחדש מערכות, להכין שיעור, קשה מאוד, גם התפקידים מחייבים לפעמים, אבל זה התפקיד שלנו, להנהיג י"ב שבטים, זה מצות חינוך הגדולה שדיברנו, 'חנך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה'.

אם לזקני הרב מבריסק היה זמן בכל אחת מסעודות השבת לשבת עם כל הילדים סביב השולחן ולשיר את כל זמירות שכתובות בדבקות לאט לאט, אם הוא יכול היה לשבת בסעודה שלישית עד הזמן שנשאר למערב, ולשיר שירים מקדמונים, לשיר שירים עם דבקות הנפש, צמאה נפשי לאלוקים לקל חי, וקה ריבון ועוד, זה מטהר את הבית, זה מטהר את הצאצאים, זה מעדן אותם, כך הבית מתמלא קדושה, כך הבית מתמלא תורה, אם האבא יושב ומדבר בלימוד - הבית מתמלא בתורה.

הערובה לחינוך הנהגת האב בביתו

בגמרא בברכות דף ד' ע"ב איתא, חכמים עשו סייג לדבריהם לקרא קריאת שמע עד חצות, כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב, ואומר, אלך לביתי, ואוכל קמעה, ואשתה קמעה, ואישי קמעה, ואח"כ אקרא קריאת שמע ואתפלל, וחוטפתו שינה, ונמצא ישן כל הלילה, אבל אדם בא מן השדה בערב, נכנס לבית הכנסת, אם רגיל לקרות קורא, ואם רגיל לשנות שונה, וקורא קריאת שמע ומתפלל, ואוכל פתו ומברך. ויש להתבונן דהלא הסייג של חכמים נתקן בשביל קיום מצות קריאת

שמע, וא"כ למה נאמר שעל ידי הסייג אדם נכנס לבית הכנסת וקורא ושונה, ומה השייכות של מצות תלמוד תורה לתקנת הסייג.

ויש לבאר שחז"ל לימדונו בזה, ששתי מידות הם בהנהגת חייו של אדם, יש אופן שאדם משתית את חייו על אוכל ואישן, ורק אחר כך קריאת שמע, וסוף הנהגה זו שחוטפתו שינה וישן כל הלילה, ואין לו בידו כלום, ויש אופן להשתית את החיים על דבר ראשון נכנס לבית הכנסת, ומי שהנהגת חייו היא שדבר ראשון הוא נכנס לבית הכנסת, אז ממילא הוא קורא ושונה ומקיים קריאת שמע כתיקונה.

וזהו שהוסיפו חז"ל שאח"כ אוכל פתו ומברך, מה שלא הוזכר אצל מי שקודם הולך לביתו, והטעם, כי מי שקודם נכנס לבית המדרש, אז ממילא זה משפיע גם על אכילתו, שתהא אכילה כראוי, ומברך, לא כן אצל מי שראשית הולך לביתו, שאצלו האכילה היא אכילה אחרת, לא אכילה שבסופה מברך.

ועל דרך זה יש לבאר מה שסיימו חז"ל שם בגמ' על תקנה זו, שכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה, נכלל בזה, שתקנות חז"ל כוללים עניינים רבים מעיקרי הדת, ובתקנה אחת נכלל כל יסוד חייו של אדם, להעמידו ולכוון את דרכו בצורה הראויה, שבסייג המועט הזה, נכלל ממילא לא רק שיקרא קריאת שמע כתיקונה, אלא ממילא גם יהא קורא ושונה ומברך על אכילתו, וכל הלילה יהיה לילה אחר, וכל הבוקר שלמחרת, הוא בוקר אחר, וכל החיים הם בצורה אחרת.

ומדברי חז"ל אלו ראוי לנו ללמוד, שיש שתי דרכי הנהגה בבית, איך שהאדם נוהג בביתו ועל מה הוא משתית את ביתו ומשפיע בזה על כל חינוך הילדים, שאם הבן רואה את אביו כששב לביתו בצהריים או בערב, והבן חזר הביתה מהחידור או מהישיבה קטנה, ואוחז את דף העתון וקורא בו בעיון, ואח"כ בסיום הקריאה מתקשר לחברו לשוחח עמו ולדון עמו את כל הצדדים וצידי צדדים, אודות מה שקרא שם, ומה שארע בעולם, ובאמת יש מאורעות מעניינים ומטלטלים,

אבל מה הבן רואה, ומה הוא יגדל, הוא רואה שאביו עסוק בכל הדברים בטלים, מה מונח בראש, כל הבלי העולם, אז ממה תמלא נפשו, וכי זהו צורת כלל ישראל להתעניין בכל ההבלים אלו, האם בשביל זה ירדה הנשמה חצובה מכסא הכבוד ירדה לעולם, לחקור מה אמר גוי פלוני, ולברר מה אמר אותו פורק עול, זה הכל עניינים שלך, זה הכל נוגע אליך, אתה הרי צריך להיות מלא בתורה, מלא בדבקות בקודשא בריך הוא, וגם אם יש אדם שצריך לעסוק בענייני עולם, שיעסוק בזה לצרכו, ויחזור לתלמודו.

אבל אם האבא בא בערב הביתה, ומוציא גמרא, ומתיישב ללמוד עמוד גמרא בקול גילת ורנן, כל הבית מתמלא בערבות קולו, אני אומר לכם שזה לא מפריע לאף אחד מבני הבית, אדרבה, כשאתה לומד בערבות ומתיקות, כולם, כל הבית מתמלאים בשמחה פנימית באושר פנימי, אבל, שזה באמת, בלי זיוף כלל, הילדים מרגישים מה האבא, מלבד שאי אפשר להסתתר הרבה זמן, ולא לעולם חוסן, ולכן זה צריך להיות הפנימיות האמיתית של האבא, אבל בהעמדת פנים, לא שייך לחנך את הילדים, ולכן אם רוצים להשפיע, אז האבא בעצמו גם צריך להשתנות, צריך בעצמו להיות ספוג בתורה ויראת שמים וקדושה, ואז הוא יכול להשפיע, אבל אם הוא בעצמו אינו מלא וגדוש, ואינו נוהג כראוי, למה הוא מצפה שהבנים שלו יהיו יותר טובים ויותר משובחים ממנו בעצמו, אם אתה רוצה שהבן שלך יהיה מתמיד, למה אתה בעצמך לא מתמיד, למה כל ההבלים שבעולם מונחים לך בראש, אם אתה רוצה שהבן שלך יהיה שקוע בלימוד, תהיה אתה בעצמך שקוע בלימוד, ולכן, אם אתם רוצים שהילדים יהיו טובים, תהיו אתם בעצמכם טובים.

כתוב בגמרא, אני שראיתי את רבי מאיר שאכל, אני יכול לאכול, אתה שלא ראית את רבי מאיר בפני אכול שלא בפני אל תאכל, כך הבן צריך להיות באופן זה שאני ראיתי את האבא, יש ענין של אשרי עין ראתה אלה, והגע עצמך, מה יאמר הבן, מה ראיתי אצל אבי, מה ראיתי אצל אצלי, אנחנו ראינו אצל אבותינו שלא פסק פיהם מעמל התורה כל היום וכל הלילה, אנחנו ראינו אצל אמותינו שאומרות בכל שבת ושבת את כל התהלים ליום השבת, ואת כל המעמדות ליום השבת, אני לא אאריך מה ראינו, אבל זה היסוד שצריך להיות בבית, הדוגמא האישית, וזה הדרך, שהבן יוכל לומר כך ראיתי אצל אבי.

ונזכר שבעזר השם יהיו בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם ואין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותינו, שיהיה סייעתא דשמיא להרב הגאון המנהל שיחיה, לכל המלמדים, ולכל המסייעים להחזיק את התלמוד תורה, פליטת בית סופריהם זה תלמודי תורה, להמשיך להחזיק אותם, זה דבר לא קל היום, זה קשה, ובעיקר לנער כל רשעי ארץ שבאים היום מסביב לטרופן רח"ל את תלמודי התורה להנהיג בהם את כל ההבלים שלהם, ולשמור על התורה בטהרתה, והמלמדים שיהיה להם כח להנחיל תורת ה', לשקוד על דלתותי יום יום, לשמור מזוזות פתחי, להנחיל תורה ויראת שמים, ושיהיה כל הזמן קיץ לטובה ולברכה לכולנו.

הארה מוסרית

משיחותיו של המשיגית הגה"צ רבי משה אהרן ברוורמן שליט"א

אם יחיה את ימות השבוע, ככל יום בפני עצמו. או שהוא התייחס לימות השבוע כקשורים וכרוכים זה עם זה.

זה מתלי תלי וקאי האם הוא שומר את השבת, ששמירת השבת אינה רק שמירה בפועל ביומה, אלא **שמירה מלשון המתנה** בכל ששת הימים, כמו 'ואביו שמר את הדבר' שהלכה כבית הלל שקונה כל בהמה ובהמה בימות השבוע ואומר לכבוד שבת קודש.

אם הוא שומר את השבת לפניה וביומה, הרי הוא מחבר את הימים כחוליות המתחברות אל הראש שהוא השבת שהיא נשמת ימות השבוע.

מכות השבת נפח רוח חיים בבניין השבוע

והמשל בזה כמו בבונה בנין, ובונה אגף אחר אגף, השטחי יראה בכל קיר ענין שלם, ואילו המתכנן יודע שהכול חסר כל זמן שלא יושלם כל הבניין.

אך ביותר נמשל הדבר לבניין הגוף ממש, שכל אבר ואבר בגוף נדמה כדבר בפני עצמו, אך הבניין השלם הוא בהשלמת כל הגוף שאז נפח בו רוח חיים נשמת כל חי. כן הוא ממש העניין בששת ימי המעשה, יצירתם היו עשיית חלקי הגוף, כל יום חלק אחר מהגוף, ורק בשלמות כל הגוף, יוכשר לקבל הנשמה, אשר תקיים שלימותו וקיומו. נמצא שאם לא יושלם בניין הגוף של ימות השבוע, על ידי שמירת השבת, שמירה לפניה, ושמירה ביומה, ייחסר החיבור של כל הימים, והם ייפרדו כמו אבר אבר בגוף.

וזהו שנאמר 'ויכל אלקים ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה', ביום השביעי היה הגמר מלאכה לכל אשר עשה

"ושבתה הארץ שבת לה' וגו' שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה'" (כה, ב-ד).

עין רש"י והוא בתורת כהנים (בהר א-ב) וז"ל: **כשם שנאמר שבת בשבת בראשית כך נאמר בשביעית 'שבת לה'.** וברמב"ן האריך: "כאן עוררו אותנו בסוד גדול מסודות התורה. כבר כתב רבי אברהם (אבן עזרא) 'וטעם ה'שבת לה' כיום השבת, וסוד ימות עולם רמוז במקום הזה. וכוף אוזנך לשמוע מה שאני רשאי להשמיעך ממנו, בלשון אשר השמיעך. ואם תזכה תתבונן. כבר כתבתי בסדר בראשית, כי ששת ימי בראשית הם ימות עולם, ויום השביעי שבת לה', כי בו יהיה שבת לשם הגדול, כמו ששינו בשביעי, מה היו אומרים, 'מזמור שיר ליום השבת לעתיד לבוא יום שכולו שבת ומנוחה לחיי עולמים'. הימים רמז למה שברא במעשה בראשית, והשנים ירמזו לאשר יהיה בבריאת כל ימי עולם. וע"כ החמיר בשמיטה יותר מכל חייבי לאו, וחייב גלות, כי כל החוטא במצות שביעית, אינו מודה במעשה בראשית ובעוה"ב, ע"ש.

והנה צריך להבין מה שאמר האבן עזרא בלשון מיוחדת 'סוד גדול מסודות התורה?' ומה הכוונה סוד ימות עולם? ואיך כל זה מתחבר עם חומר השמיטה?

ביד האדם להרכיב גוף הימים

נראה בזה שבבריאת ימות השבוע בששת ימי בראשית, נבראו שני בחינות של ימים, בחינה אחת של כל יום ויום בפני עצמו, ובחינה אחרת של גוף אחד של שבעת ימים שהמחבר שלהם הוא יום השביעי.

זהו הוא סוד ימות עולם, שהדבר תלוי ועומד ביד האדם, כיצד ינהג באותם שבעה ימים.

'שבת' היא מלשון **'שב'**, פירוש הדברים שבזה שמעמיד את הימים באופן של שמירת השבת לפניה וביומה, ממילא הוא מחזיר את הימים אל תכליתם העליונה, וכביכול משיבם לבורא יתברך, ולכן נקרא **שבת**.

העניין הוא שמגלה ומביא לידי גילוי, שהכול שב אליו, שכל מה שהוא נוטל מהבריא, וכל כוחותיו אשר בו, הוא מנצל כדי להחזיר את הבריא אל רשותו יתברך כביכול. שבשביל זה בראו, שישב מה שהעניק בעבורו אליו הבורא, ונחשב כמוסר ששת ימי המעשה כולם, כי היא היא תכליתם.

השביעית חיבור עם העתיד לבוא

אחרי שביארנו ששמירת השבת היא השלמת בניין הגוף ברוח ונשמה, נבין שהשביעית בשנים, היא כמו השבת בימים, וזה הוא שאמרו ב'תורת כהנים': **'כשם שנאמר שבת בשבת בראשית כך נאמר בשביעית 'שבת לה'.** וכפי שנתבאר יסוד תיבת שבת היא השבה לד', שאמנם השבת היא השלמת בניין הגוף של הימים, על ידי שמישבם לבורא בשמירת השבת, אבל השביעית היא השבה של עבודת האדם ופעלו לבורא, שהיא מתבטאת במניין השנים.

אמנם עם שמירת השבת מורה על החיבור בין ימות החול לשבת כגוף אחד, אזי השביעית מורה על הקשר והאיחוד בין עולם הזה לעולם העתיד, שהשביעית ממלאכת השדה, מורה על המצב של יום שכולו שבת ומנוחה וזה שאמר ה'אבן עזרא שהימים רמז למעשה בראשית, והשנים מורה על העתיד לבוא. אבל ענינם אחד. שהזמן כולו בחד קטרא מתקטר, לשומרים בשביעי ובשביעית.

והוא מה שכתב באבן עזרא: **ועל כן החמיר בשמיטה יותר מכל חייבי לאו, וחייבי גלות, כי כל החוטא במצות שביעית, אינו מודה במעשה בראשית ובעולם הבא.**

בששת ימי המעשה. בהשלמת בניין הגוף, על ידי השביתה ביום השביעי, ונפח בזה למפרע נשמת חיים בכל ימות השבוע.

שמירת השבת בכל ימות השבוע

המקדש השבת, השומר, לא רק את השבת מקדש, אלא נותן תוכן לכל ימות השבוע, כיון שיודע שכל יום מוליכו ומקרב ליום השבת, וכל יום שעובר הוא כסניף הקרב ומביא ליום השביעי. יום ליום יביע אומר עד בוא השבת. שבכוחו לבטל את הפרדת הימים ולחברם בקשר אחד עם השבת.

וכן להפך המחלל השבת חס ושלום אין מחלל רק את השבת אלא הופך כל הימים לתכלית של כל יום לגופו. שהרי הוא מראה שאין הימים בניין אחד עם יום השביעי, אלא כל יום עומד בפני עצמו.

לעתיד לבוא נשמת השבת תהיה

טבועה בימים

היות שימות השבוע ויום השביעי הינם תמצית כל הבריא, שהרי הימים הן הבריא, שכל מה שנברא נבחן במתכונת הזמן, ממילא כאשר אנו אומרים שבניין הימים הוא הגוף של נשמת השבת, הרי שבכל הבריא כולה עסקין.

בזה יובנו דברי האבן עזרא שיש בזה סוד ימות עולם. שבזה שאנו מקדשים את הימים בנשמת השבת, אין לך תיקון גדול מזה לכל מציאות העולם, וממילא הדבר מביאנו בעתיד ליום שכולו שבת ומנוחה לעתיד לבוא, שלעתיד יהיה המציאות של הימים חלק אחד עם נשמת השבת, לא תהיה הפרדה כלל בימים כמו ההפרדה של ששת ימי בראשית, אלא הכול יהיה בריא אחת גוף ונשמה, ולא יצטרך למעשה והכנה של האדם.

סוד תיקון השבת שמשיב את הבריא לבוראה

ולהבין את האופן ששמירת השבת היא נשמה בגוף הבניין של ימות השבוע, יובן על פי דברי המהר"ל שכתב שתיבת

פתיחת ההיכל של תורה שבעל פה

איתא במדרש שאלישע בן אבויה (אחר) שאל את ר' מאיר תלמידו מה הפשט בפסוק 'טוב אחרית דבר מראשיתו?' והסביר שבכדי שהאחרית תהיה טובה, צריך שההתחלה תהיה טובה, האחרית טובה כשהראשית טובה, והדוגמא לכך 'אחר' בעצמו, שבתחילה אביו לא הועיד אותו לתורה, אלא שבסעודת הברית ביום מילתו, ראה אביו את החכמים יושבים ועוסקים בתורה והאש מלחכת סביבותם, וכשראה את כח התורה הקדיש גם את בנו לתורה, ומכיוון שהראשית הייתה שלא לשם שמים יצא לתרבות רעה, טוב אחרית דבר - מראשיתו.

מין המשגיח הגה"צ ר' יחזקאל לוינסטיין זצ"ל היה מביא את החז"ל הזה בתחילת הזמן, והיה אומר שבכניסה לבית המדרש בתחילת הזמן יש התעוררות גדולה שבתוכה טמון כל המשך הזמן, כי לפי ההתחלה כך יהיה ההמשך.

כותב השיח יצחק בתפילתנו בכל בוקר, בברכת הגומל חסדים טובים, יה"ר שתרגילנו בתורתך... שתפילה זו נתקנה דווקא בבוקר כי הכל הולך אחר ההתחלה, וכשאדם מתחיל את היום בדרך טובה הוא הולך ומתחזק הלאה והלאה, וכך גם להיפך...

וזו כוונת הברכה שתרגילנו בתורתך, שנתחיל ונמשיך בתורתך, שתהיה לי התחלה טובה וכך ההמשך גם כן יהיה טוב. וכן ידוע ממרנא הגר"ח מוואלוז'ין זצ"ל (בכתר ראש סי' ע"א ובשאלות סי' כ"ז ובספר תולדות רבי זונדל מסלנט בהנהגות מרבנו הגר"א) שכשאדם קם בבוקר מיד אחר שיאמר 'מודה אני' שיקבל עליו עול תורה, וכפי הקבלת עול תורה שיקבל עליו אז, כך יסורו ממנו המפריעים כל היום כולו - בקבלת עול תורה בראשיתו זה סימן שגם האחרית תהיה בדרך טוב.

וכתוב בספר 'צבי לצדק' (על הגאון ר' צבי הירש מיכל שפירא זצ"ל) שהיה חוזר בכל שנה על דברי הרש"ש הק' (בנהר שלום) **שהצלחת כל השנה תלויה בימי הספירה**, ואחר מצבינו ועבודתינו בהם תלך כל השנה - כל השנה הרוחנית של האדם כפי איך שהוא נראה בימי ספירת העומר.

וימים אלו הם ימי האלול של יום הדין של התורה כפי שהיה מביא מין הגר"א מ' שך זצוק"ל בשם דודו מין הגאון ר' איסר זלמן מלצר זצוק"ל בשם דרשות הר"ן, שיום מתן תורה הוא יום הדין של התורה, וכמו שביום הדין בראש השנה יש את ההכנה של ימי אלול, כך ביום הדין של תורה, בשבועות, יש את ימי ספירת העומר (שהם חול המועד אחד ארוך - רמב"ן) וימים אלו הם האלול של מתן תורה, שזה קובע לכל השנה, ושבועות עצמו יום אחד חשוב כשנה.

'טוב אחרית דבר - מראשיתו', וכעת זה הזמן 'מראשיתו' - ימי ספירת העומר שהם אמורים לחולל בנו מהפכה לכל השנה.

בבני יששכר כתוב (וכך מביאים בשם מין הרב מפוניב'ז זצוק"ל) שכמו בפתיחת הארון קודש אומרים תפילת 'ברוך שמה' דמריה עלמא' ובתפילה זו יש את הבקשות החשובות והחזקות ביותר 'דתוריק לן חיינ בטיבותא' 'ולהוי אנא פקידא בגו צדיקיא, למרחם עלי, ולמנטר יתיה' 'יהא רעוא קדמך דתפתח לבאי באורייתא' 'ותשלים משאלין דלבאי ולבא דכל עמך ישראל'... ובקשות אלו אומרים דווקא בזמן פתיחת ההיכל, בגלל שזמן זה הוא שעת רחמים ומנצלים את העת לבקש מהקב"ה, **כך גם בר"ח אייר - פתיחת הזמן בעולם הישיבות, נפתחים שערי הארון קודש של התורה שבע"פ - עולם הישיבות. ובזמן פתיחת השערים זה עת רצון מאד גדולה לבקש שתרגילנו בתורתך, זו ההתחלה שממנה ההמשך יהיה בדרך טובה, ההתחלה שתסחוף לכל ימי הספירה וממילא למשך כל השנה כולה.**

עוד שמעתי בשם הבני יששכר שבימי הספירה נפתחים שערי שמים בשפע רב ובהתעוררות רבה, אבל הם נכבים מיד אחרי ימי הספירה, שנגמר ספירת העומר האורות נכבים! ומשכך שואל הבני יששכר מה נשאר לנו מזה? ומסביר ע"פ קושיה ידועה, כנודע כאשר תינוק נמצא במעי אמו ישנו מלאך שבא ומלמדו את כל התורה כולה, וכשיוצא התינוק ממעי אמו, מכה המלאך על פיו ומשכח ממנו כל מה שלמד, וכל זה בשביל מה, הרי בכל מקרה התורה לא הולכת להישאר אצלו? ולמה בכל זאת מלמדים אותו? אלא ברור שלולא הרושם הזה של כל התורה כולה בתוכו למרות כל העמל והיגיעה, הוא לא יצליח ללמוד את התורה, ואחר שזה כבר היה בו. וכל מה שצריך לעשות זה רק להוציא מהכח אל הפועל, לזה אפשר להגיע.

אומר הבני יששכר האורות האלו שמגיעים ונקנים בנו בימי ספירת העומר, הם משאירים בנו רושם, הם אמנם נכבים, אבל ע"י עבודה אנו מוציאים אותם בחזרה מהכח אל הפועל, ימי הספירה לפנינו - **הכל תלוי כמה משקיעים, ולפי"ז כך גודל האור במשך השנה.**

להיות יושב ומצפה מתי כבר יבוא היום

בעניינה של הספירה, כותב החינוך (מצוה ש"ו) 'להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו כעבד ישאף צל וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות כי המניין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע לזמן ההוא' העניין המיוחד בספירת העומר כדי שיהיה יושב ומצפה מתי כבר יבוא יום...

וציפייה זו שונה מכל ציפייה אחרת - אמר הגאון ר' ישראל בן שלום זצ"ל: כי כאשר אדם ממתין לאוטובוס שעה תמימה. ההרגשה של כל אחד (שלא למד) או נשרפה לי שעה... שעה בטלה... אך ההמתנה לתורה אינו כן, כשאדם ממתין ומצפה לקבל תורה, כגודל ההמתנה והציפייה והתשוקה כך גודל הבית קיבול שלתוכו הוא יקבל את התורה, ספירת העומר זה ציפייה לתורה מתי כבר יבוא היום, להיות כמה ומחכה אימתי נזכה לקבל את התורה מחדש...

סיפר לי בנו הגרב"ד בן שלום שליט"א על גביר אחד שהיה מלומד גדול ואוהב תורה והיה נותן כספים רבים לשיבות, באו פעם לקבל את תרומתו, שאל אותם הגביר, למה באתם - ישיבות? - מה אתם עושים בישיבות? - לומדים - זה נקרא ללמוד? הם חשבו שהוא בא ללעוג להם ושאלו נ, אז מה זה נקרא ללמוד? ואז סיפר להם הגביר שבילדותו רצה ללמוד בישיבת קמניץ, באתי לישיבה והיה כבר מאוחר בלילה, הלכתי לישון בבית מדרש, ולפתע, בשעה שתים בלילה אני שומע בכיות, נבהלת! ראיתי שבארון קודש עומד מישוה ובוכה. 'רבש"ע, תעזור לי להבין את הרשב"א, הרשב"א כ"כ קשה ואני לא מבין אותו', וכך הוא בכה ובכה. בשעה ארבע אני שומע פתאום עוד פעם בכיות, חשבתי עכשיו אולי זה משהו חדש, אך לא, הוא בוכה שוב פעם 'רבש"ע, אני עוד לא מבין את הרשב"א, עבדתי עליו, ואני לא מצליח להבין, אני כ"כ רוצה להבין את הרשב"א, תעזור לי' (התברר שהיה זה מרן בעל הברכת שמואל זצוק"ל בעצמו) זה נקרא ללמוד.

מרן הגאון ר' שמעון שקופ זצ"ל לא היה נכנס לשיעוריו של הנצי"ב, באחד מהלילות כאשר נכנס הנצי"ב לביהמ"ד ראה את ר' שמעון, שאלו אותו הנצי"ב נו מה מחדשים, יש לך קושיה, ווארט... ואז הראה לו ר' שמעון רשב"ם מוקשה במסכת בבא בתרא (פרק יש נוחלין), הנצי"ב התחיל לבכות, 'שימענק'ה, אם היית יודע כמה בכיות ודמעות שפכתי על הרשב"ם הזה, כמה תפילות התפללתי ע"ז, כמה הלכתי על קברי אבות בכדי להבין את הרשב"ם הזה, ועדיין לא זכיתי להבינו. ומאז, לא היה שיעור של הנצי"ב שר' שמעון לא הגיע...

כשהתורה רואה שהאדם אוהב אותה היא מחזירה לו אהבה בחזרה, התורה ניתנת למי שאוהב אותה, כי אהבה זה הדדי, וזהו הזמן להראות לתורה את האהבה, לחכות ולצפות אימתי כבר יבוא היום...

בת קול מפוצצת בכל העולם כולו

'זכור את היום אשר עמדת לפי ה' אלוקיך בחורב' הרמב"ן לומד מכאן שיש מצות עשה לזכור את מעמד הר סיני, והנה חז"ל אמרו הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו ובפשטות כי ע"י שמודיעו מרבה אהבה.

אך ענין נוסף נראה בזה, כשנותנים לילד קטן במתנה יהלום ישנו חשש גדול שסכום כסף גדול ילך לאיבוד, כי הרי ילד לא מבין בערכו של יהלום, ולכן ינהג בו כדרך משחקי הילדים עד שזה יזרק בפח, ולכן בכדי שהיהלום ישאר אצל הילד, צריך להזהיר אותו היטב, 'תזהר! תשמור על זה טוב! זה יהלום!'

כשבא הקב"ה ליתן לעמ"י את המתנה הגדולה הזו, 'תורה'

לולא שהיה כל מעמד הר סיני, אם לא היינו רואים את כל מה שקרה לפני קבלת התורה, שכל העולם כולו היה בשיתוק מוחלט, עוף לא פרח, ציפור לא צייצה, הקב"ה פתח שבעה רקיעים לרום, ארץ נפתחה לעומק עד לתהום, פרחו נשמתם, מתיקות של גן עדן, תחיית המתים, מלאכים רועדים... אם לא היו רואים את כל זה, לא היו יכולים להבין ערכה של תורה מהי. מעמד הר סיני בא להמחיש לנו - 'יש פה דבר ענק! אל תבזבז אותו לריק! יש לך רכוש עצום ביד, תשמור עליו כמו שצריך!'

בדומה לזה כתוב בחז"ל (במדרש שמואל) בכל יום בת קול מפוצצת בכל העולם כולו ואומרת: עתיד צדיק אחד להיוולד ושמואל שמו. הולך לקרות פה משהו גדול, אתה יכול לזכות בו שיהיה שלך, ולשם כך צריך בת קול שמפוצצת, תבין - זה פצצה! אתה יכול לזכות, רק תבין על מה מדברים אתך, וזה מה שהיה במתן תורה במעמד הר סיני.

היה יהודי מסכן שעבר שואה ובא לארץ עני ואביון, חי את כל חייו בעוני גדול ובדחקות, חי בעמל כפיים, לחתן את ילדיו לא היה לו כסף כדבעי ובכל זאת עשה את זה עם המציאות... פעם פגש יהודי ברכת, ודברו ביניהם מהיכן אתה וכו', מעיר פלוני? אולי הכרת את פלוני? - ענה כן, זה אבא שלי. אמר לו כבר שלושים שנה שאני מחפש אותך... בזמן המלחמה פגשתי את אבא שלך במחנות, והוא אמר לי מכין שלא ידוע פה מי יישאר חי ומי ימות, לכן אם תפגוש את הבן שלי תודיע לו שבבנק פלוני בשוויץ, מספר פלוני... יש לו מיליון דולר ושייקח את זה בשבילו... היהודי התעלף במקום... כל חייו הוא חי בדחקות, הוא חיתן ילדים בחוסר כל, ופתאום היום מודיעים לו שכל החיים שלו הוא היה עשיר גדול והוא לא ידע מכך כלום את זה, התעלף!

וכשספרו את הסיפור הזה למרן הגרא"מ שך זצוק"ל, אמר מרן, מה אתם מתפללים, לעתיד לבוא כולנו נהיה כך, לא נאמין איזה רכוש היה לנו בתורה הקדושה ומה יכלנו להרוויח, על מה בזבזנו את החיים....

ואת זה הקב"ה רוצה למנוע, הקב"ה רוצה שנדע איזה רכוש עצום אנחנו יכולים להרוויח, ולשם כך הוא מודיע לנו את זה בכל מיני צורות, של 'בת קול מפוצצת' מעמד הר סיני 'פרחה נשמתם' ועוד ועוד, העיקר שנבין ערכה של תורה.

מרן ראש הישיבה זיע"א היה אומר, שני יהודים חיו שבעים שנה, שניהם עברו אותם חיים, אחד מהם אמר פעם, 'יאוש שלא מדעת אבי' אמר לא הוי 'יאוש', רבא אמר הוי 'יאוש' (ב"מ כא). והשני גם את זה לא, כשהם עולים לשמים הם בכלל לא נכנסים באותו שער, 'מילה של תורה מגדלת אותו הרבה יותר למעלה מחבירו', אילו היינו יודעים ערכה של מילה של תורה וכמה אפשר להרוויח... כעת זה הזמן להוליד בנו אהבת התורה, כעת זה הזמן להוסיף קשר לתורה, להוליד בנו באמת את ה'מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי' ולא לאבד את הרכוש הגדול הזה.

על אומות העולם הגמרא אומרת, שבזמן קבלת התורה בכל העולם כולו היה רעש אדיר, נתקבצו ובאו אל בלעם ושאלו אולי הקב"ה מביא שוב מבול לעולם, א"ל כבר נשבע שלא יביא עוד

מבול, אין מבול, אלא מה? חמדה יש להקב"ה הגנוזה תתקע"ד דורות קודם בריאת העולם ומבקש ליתנה לישראל, אמרו ה' יברך את עמו בשלום, שמעתם, מה מדובר פה, אז נכון, זה לא מבול, אבל ת-ת-ק... כ"כ הרבה שנים, תתעניין להבין מה קורה פה, ה' יברך את עמו בשלום, פה זה נגמר? - רק גוי יכול להיות כך. ת-ת-ק-ע-ד שנים בבית גזיו של הקב"ה, ושם נשמרים הדברים הכי יקרים תקלוט מה אתה מקבל, תקלוט מה זה תורה, את זה הקב"ה דורש מאתנו.

בגמ' נחלקו קבלת התורה מתי הייתה, בו' סיון או בז' סיון, שואל שם המהרש"א הרי יום שישי נקרא יום ה-שישי כמבואר בחז"ל (ריש ע"ז דף ה' ע"א) כנגד שישי בסיון, א"כ שואל המהרש"א מה הצד לומר שקבלת התורה הייתה בז' בסיון אלא אומר המהרש"א כי אז גמרו את ההכנות למתן תורה וע"ז עושים את חג השבועות, בו' סיון גמרו את ההכנות לקבלת התורה, זה היום המיוחד יום ה'שישי. ההכנה היא חלק ניכר בקבלת התורה.

כמו"כ בהגדה של פסח אומרים 'אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דינו' וידועה השאלה, מה התועלת הייתה מכך שהיינו מתקרבים להר סיני אם לא שבסוף היינו מקבלים את התורה, ורבים הם התשובות, הפשט הפשוט הוא, ע"י הקירוב להר סיני פסקה זוהמתן, זוהמת הנחש כבר מזמן אדם הראשון הפסיקה בקרבה להר סיני. והם הפכו ברגע אחד לכאדה"ר קודם החטא, וזה דינו. כשפסקה זוהמתן נגמרה ההכנה לקבלת התורה, עכשיו הם כבר כלי ראוי לקבל תורה - חזרנו להיות טהורים וזכים והלא זה לבד אושר עצום, עתה, שגם נתן לנו את התורה - עוד דינו. וכמו שחולה שהיה במצב אנוש, ורופאו אותו הייתכן שלא ישמח כי לא הרוויח מיליון דולר... פסקה זוהמתן, הם יצאו מהחולי, עאכ"כ שהם קבלו גם מתנה.

בכלי טוב נכנס טוב

ולהלכה למעשה, העבודה שלנו בימים אלו: 'קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף - שאל ע"ז הגאון ר' משה סולוביצ'יק זצ"ל הידמה?! - לכאורה זה ב' דברים הפוכים קריעת ים סוף, זה להפוך דבר אחד לשנים, וזיווג זה בדיוק הפוך, וכדברי הגמרא בריש סוטה מושיב יחידים ביתה - איש יחיד, ואישה יחידה, מושיבם בבית אחד, זיווג זה שנים שנהפכים לאחד, הוא בדיוק להיפך מקריעת ים סוף זה בכלל לא אותו סוג קושי?

וביאר בזה הגר"מ זצ"ל אכן זיווג זה אולי דבר יותר קל בחלק של להפוך ב' לאחד, אבל ישנה מילה אחת קודם, 'על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו' יעזוב, הקושי הוא לא החיבור, הקושי הוא הלעזוב, לאדם קשה להתנתק ממה שהוא רגיל, לעזוב זה קושי, לשנות רגילות זה קושי, 'כל שינוי וסת תחילת חול' בזה, וזה דומה לקריעת ים סוף, להתנתק ולהפוך מאחד לשניים, אח"כ זה כבר קל להתחבר אבל קודם כל יש את הקושי של הניתוק.

'עד שאדם מתפלל שיכנסו דברי תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו' (תדא"ר כו). עוד לפני שמתפללים על תורה יש שלב קודם, תתפלל לא להיות בעל תאוה, תתפלל להיות קדוש, 'קדושים תהיו' יש סדר א"א לדלג על שלבים, קודם כל תהיה בית קיבול, וכאדם המבקש גשם אך אין לו באר או בריכה ששם יתמלאו הגשמים - הוא מאבד

הכל! בלי בית קיבול הכל הולך לאיבוד, קודם כל צריך להכין בית קיבול - להתנתק מהרגלים לא טובים וכך אפשר לזכות לקבל תורה.

אמר מרן ראש הישיבה כל ענין היציאה מטומאות מצרים הכוונה לצאת מהמידות הרעות, רוב הקנינים במ"ח קניני תורה הם מידות טובות בין אדם לחבירו, כך הדרך לקבל תורה, קודם כל לעזוב, לצאת מטומאות מצרים ואח"כ לקבל את התורה.

ונסביר, בחז"ל כתוב שכשעמדו ישראל ליד הים אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: מה נשתנו אלו מאלו, הלא הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, אמר להם הקב"ה הם עתידים לקבל תורה. ותמוה הוא, הלא בישמעאל כשצמא למים חז"ל אומרים שאמרו מלאכי השרת מי שעתיד להמית את בניך בצמא אתה משקהו מים אמר להם הקב"ה "באשר הוא שם" לפי מה שהוא כעת 'ויגל את עיני הגר ותרא באר', כעת הוא בסדר מגיע לו לחיות. א"כ עמ"י כשעומדים על הים האמנם נכון בסוף הם יקבלו תורה, אבל 'באשר הוא שם' - כעת הם עובדי ע"ז, ומה נשתנו אלו מאלו?

אלא, שזה כלל לא מתחיל בקבלת התורה, הרי למה באמת רק עמ"י קבלו את התורה ולא הגויים, למה גוי לא יכול גם הוא להתחבר לתורה? וישראל כן? אלא שגוי הוא רע בעצמותו, יהודי הוא לא רע בעצם, - בני אברהם יצחק ויעקב רחמנים בישנים וגומלי חסדים הם, גם אם אתה רואה יהודי שמעיד ונפל והגיע לאן שהגיע הכל זה חיצוני, התוך שלו עדיין טוב, יהודי הוא טוב בעצם.

ראש ישיבת באר יעקב הגאון ר' משה שמואל שפירא זצ"ל היה מביא את הגמרא במנחות 'יבוא טוב, ויתן טוב, מטוב, לטובים' יבוא טוב זה משה כמש"כ ותראה כי טוב הוא, ויתן טוב זו התורה כמש"כ כי לקח טוב נתתי לכם מטוב זה הקב"ה טוב ה' לכל, לטובים אלו ישראל כמש"ש היטיבה ה' לטובים. אמר הגרמ"ש תורה מסתובבת סביב טוב, גוי הוא רע בגוי לא יכול להיכנס תורה כי אין ארור מדבק בברוך, גוי הוא רע בעצם ולכן הוא לא יכול להדבק בתורה, יהודי הוא טוב נשמה שנתת בי טהורה היא - זה כבר בשורש נשמתו, ולכן יהודי מקבל תורה. ואם זו הסיבה אז כבר היום היהודי הוא אחרת, נכון הם עובדי ע"ז אבל זה רק חיצוני כי בעצם הוא טהור הפנימיות שלו זה טוב ומשום כך נשתנו אלו מאלו.

יש בחור שרוצה מאד לקבל עול תורה, אך אין לו חשק ומתיקות בתורה, אין לו טעם בלימוד, ולטענתו - מה אני יכול לעשות, מה רוצים ממני, 'זה אני'!

הגאון מביא ע"כ דברי טעם כתוב 'תשוב לתוכחתי הנה אביעה לכם רוחי אודיעה דברי אתכם' (משלי א, כ"ג) אומר הגר"א מפני שכל דבר שאדם עושה נותנים לו רוח ממרום והוא המסיע אותו לעשות עוד דברים כאלה, וזה הרוח לא נח ולא שקט עד שעושה עוד דברים כאלו והוא נהנה מהם ומזה יש לו נחת רוח הן במצווה והן בעבירה. וז"ש מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה. וככל שהעבירה יותר גדולה כך הרוח יותר גדולה וכן בדבר מצוה כגודל הדבר כך גודל הרוח. והידוע לנו, שהתורה היא המצווה הכי גדולה ולהיפך, דברים בטלים, ליצנות זה היפך התורה והחמור מכולם, ולכן כשמדברים דברים בטלים וליצנות יש הנאה גדולה יותר מאשר עבירות אחרות, אע"פ שאין בזה הנאה אמיתית ואין בזה כלל ממה

ליהנות אבל בכ"ז אנשים נהנים מכך כי 'הרוח טומאה לא נחה ולא שקטה עד שיעשה את הדבר שוב ויהיה לו הנאה וקורת רוח מזה' ודברים בטלים שזה היפך התורה הרוח טומאה כמעין המתגבר, ולהיפך, בתורה ככל שאדם לומד יותר הוא מקבל יותר מתיקות וחשקת התורה, ומוסיף קשר לתורה עד כדי שהוא לא יוכל לעזוב אותה כי רוח המצווה הולך ומתגבר.

ומוסיף הגר"א שממילא זה לעומת זה עשה אלוקים וכשם שכח התורה הוא כנגד כולם, תלמוד תורה כנגד כל המצוות, כך ביטול תורה שהוא ההיפך הגמור מתורה, (- היצה"ר של דברים בטלים וכדומה) הוא כנגד כולם, כנגד כל העבירות והאדם הוא העוזר לעצמו ליפול בניסיון של ביטול תורה, כי מגביר יותר כח הטומאה של דברים בטלים, כי קודם החטא אין לו ערך והנאה עצמית מכך ומכח גודל רוח הטומאה הוא יוצר את כח התאוה ע"י שהוא הופך את הדיבור למציאות, (עיין שם ובתוספת דברים מ'המכתב מאלהו' המובא בהערות שם).

צריך האדם לדעת אין לי חשק בדברי תורה כי אני פתחתי לעצמי את החשק בדברים אחרים, הבאתי לעצמי טעם בדברים אחרים ממילא אני מאבד את הטעם האמיתי של התורה.

וע"ז דרש ר' ירוחם בסוף פרשת קדושים "לא תלכו בחוקות הגויים" שאל ר' ירוחם וכי לגוי יש מושג של חוק הרי חוק זה דבר בלי טעם, בשלמא אצל יהודי יש ציווי ה' – חוק והגם שאין בו טעם הוא עושה כי זה הוא רצון ה', אבל אצל גוי מה שייך 'חוקים'? אלא מסביר הגה"צ ר' שלום שבדרון זצ"ל ע"פ דברי המשגיח ר' ירוחם זצ"ל בדרך משל: 'משחק הכדורגל' - ר' שלום היה מציג את אותו רעיון של משחק הכדורגל רק באופן של סמרטוט, הסמרטוט זז ימינה, הסמרטוט זז שמאלה, הסמרטוט רץ קדימה וכו' וכו'... נשמע מגוחך! נו, אז מה ההבדל אם זה כדור או סמרטוט, מה קרה פתאום בכדור שאנשים בהמוניהם מתלהבים מזה כל כך עד כדי שמשתגעים ומתים ע"ז, וכי זה באמת מעניין - אין לזה הסבר, זה חוק, כשאדם מתחיל עם שטויות הוא נתפס ונהנה וזה עושה לו קורת רוח אפילו שזה שום דבר.

היום יש מושג חדש 'נייעס' קווי נייעס למיניהם, מושג שטוטי ואנשים מתמכרים אליו, כל רגע הוא פותח להתעדכן, על כל טיל הוא יודע בדיוק בזמן שנפל... ואחרי זה הוא לא יכול לישון מרב מתח... אל תפתח את הנייעס ותוכל ללכת לישון... אתה פותח את זה כדי שלא תוכל לישון! הרוח טומאה של דברים בטלים שהיא הקשה מכל לא תתן לך להפטר מזה בקלות, נכנסת לזה, אתה נתפסת!

אתה שאומר 'אין לי כח וחשק ללמוד, אמת, אתה עשית את זה לעצמך - אל תבוא בטענות, הרוח טומאה פועל בך להגביר את מה שהתחלת, עכשיו זה בידים שלך אם תלך בהיפוך, תעזוב את הדברים בטלים, תתחיל ללמוד, אתה תראה איך שלאט לאט רוח התורה שורה עליך ואז תקבל טעם בלימוד, יהיה לך גישמעק בלימוד, אתה פתאום תראה את עצמך חי בגן עדן.

העצה לימים אלו היא על כן 'עזוב איש', תעזוב את הבלי העוה"ז - פחותי הערך, דמיונות שווא וכזב, תגביר את ההתמדה ועי"כ תוכל לקבל טעם בלימוד עד כדי שלא תוכל לעזוב יותר את התורה, אתה רק תתחרט על מה בזבזתה את הזמן עד עכשיו.

בלי הכנה זו לא שייך לקבל את התורה, אף אחד לא יתן לך מתנה אם הוא יודע שאתה הולך לשרוף אותה, ההכנה בימים אלו להיות מצפה וכמהה מתי כבר יבוא היום, להיות כעבד ישאף צל בהרגשה שלולי התורה אני כלום ועם התורה אני מיליונר, אם לא תורה למה לי חיים, הכשרת הקרקע שלנו לקבל את התורה היא כבר כעת לעזות את כל הקטנוניות ולא להיות מכורים לשטויות.

שבעה שבועות בהם הזמן לחשוב ולהתבונן ולהוליד את התשוקה והאהבה לתורה, כי התורה אוהבת את מי שאוהב אותה, וממילא כל החיים שלו השתנו. כעת נפתחו שערי הארון קודש של התורה שבעל פה ופינו ממלמל תפילת הדרך יהא רעוא קדמך, ותפתח לבנו באוריתא... והאר עינינו בתורתך... ותן בלבנו להבין ולהשכיל, לשמוע ללמוד וללמד...

ע"מ שנוכל להמשיך את הפצת תורתנו של מורינו המשגיח שליט"א, אנו זקוקים לעזרת הציבור להנצחות ותרומות: 054-84-36-282

לע"נ
הגה"צ ר' זונדל ב"ר אליהו צבי קרויזר
זצוק"ל
נלב"ע ח' אייר תשע"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ
הגה"ג ר' משה שמואל ב"ר אריה שפירא
זצוק"ל
נלב"ע א' אייר תשס"ו
ת.נ.צ.ב.ה.

אזמרה לשמך

פסקי הלכות ותשובות מפי מורנו הגאון רבי עמרם פריד שליט"א

דיני ומנהגי ימי העומר – חלק ב

מוזיקת ליווי

שאלה: מוזיקה הבאה כליווי לסיפור או מצגת, האם נכללת באיסור שמיעת כלי שיר.

תשובה: אינה בכלל איסור כלי שיר, כיון שאינה באה לצורך עצמה אלא כליווי, ומותר לשומעה בימי העומר.¹

שמיעת מוזיקה בגני ילדים

שאלה: האם מותר להשמיע מוזיקה לילדים בימי הספירה.

תשובה: ילדים שהגיעו לגיל חינוך אין להשמיע להם מוזיקה, אולם ילדים מתחת לגיל חינוך מותר להשמיע להם מוזיקה, וכן הדין לגבי השמעת מוזיקה לילדים קטנים בבית כשזקוקים לכך.²

שמיעת שירי רגש בימי הספירה

שאלה: האם מותר לשמוע הקלטות שירי רגש וכיסופין בימי הספירה

תשובה: יש להחמיר שאף שירים אלו כשאר שירים שאין לשומעם בימי הספירה.³

השתתפות בשמחת נישואין בימי העומר

שאלה: אשכנזי הנוהג אבילות אחר ל"ג בעומר שהוזמן לשמחת נישואין בימים אלו, האם מותר לילך לשמחה.

תשובה: מותר, שאף ששומע שם כלי שיר, מכל מקום כיון שאין מטרת בואו לשם בכדי ליהנות משמיעת כלי שיר אינו בכלל האיסור. ובמקום שבא לחתונה גם כדי ליהנות מהמוזיקה, וכן במקום שרוצה לרקוד בשמחה זו, נראה שמי שמיקל בכך יש לו על מה לסמוך וכפי שיתבאר טעם הדבר בהערה.⁴

ומותר גם לגנות לשמוע שאין איסור להיות בבית ששומעים בו מוזיקה, וכמבואר בתשובת שאלת 'השתתפות בשמחת נישואין בימי העומר'.

3. כמבואר בתשובות לשאלות שהובאו לעיל בכלל איסור ריקודים ומחולות שנאסר בימי הספירה נאסר אף ניגון בכלי זמר, וכפי שהובא מהערוך השלחן שניגון בכלי זמר חמור מריקודים ומחולות, ומטעם זה נאסר לשמוע מוזיקה בימי העומר, שאף כלי המשמיע מוזיקה שמיעתו כניגון בכלי שיר, אולם היה נראה ששמיעת שירי רגש וכיסופין של קדושה, אינם בכלל איסור זה, וביותר בשירי רגש על חורבן הבית וכיוצא בהם, שאדרבה אינם של שמחה אלא של אבילות, והיה נראה שאינם שייכים לענין ריקודים ומחולות כלל, אמנם מכל מקום נראה שעיקר הדין שאין לחלק בדברים אלו כאשר אין הגדר ברור היכן בכלל ריקודים ומחולות והיכן אינו נכלל, ומכל מקום המיקל בשירים שודאי מופקעים מהגדרה זו אין למחות בו אף שודאי שורת הדין שלא לחלק בזה. כתב השלחן ערוך (סימן תצ"א) "נוהגים שלא לישא אשה בין פסח לעצרת עד ל"ג לעומר, מפני שבאותו זמן מתו תלמידי רבי עקיבא", וכתב המגן אברהם (שם סי' א) שכמו כן נהגו איסור לעשות ריקודים ומחולות, וכן כתב המשנה ברורה (שם סי' א). וכתב הערוך השלחן (שם סי' ב) שניגון בכלי זמר חמור מריקודים ומחולות, ומטעם זה אסור לשמוע מוזיקה בימי העומר.

4. באופנים הנ"ל [א]. כשיש לו מטרות והנאה משמיעת המוזיקה בחתונה. ב. כשרוצה גם להשתתף בריקוד בחתונה, יש להסתפק האם כיון שבעלי השמחה מותרים לעשותה שנוהגים היתר בזה ממילא נחשבת סעודת מצוה ומותר לשמוע בה כלי נגינה ולרקוד בה, או שמא כיון שהאורח נוהג אבילות ואיסור בסעודת נישואין ממילא אין לו בה היתר שמיעת נגינה וריקוד בסעודת מצוה. ונראה שהמיקל בכך יש לו על מה לסמוך מהטעם הנזכר שנחשב לסעודת מצוה מחמת שבעלי השמחה נוהגים היתר.

1. כתב השלחן ערוך (סימן תצ"א) "נוהגים שלא לישא אשה בין פסח לעצרת עד ל"ג לעומר, מפני שבאותו זמן מתו תלמידי רבי עקיבא", וכתב המגן אברהם (שם סי' א) שכמו כן נהגו איסור לעשות ריקודים ומחולות, וכן כתב המשנה ברורה (שם סי' א). וכתב הערוך השלחן (שם סי' ב) שניגון בכלי זמר חמור מריקודים ומחולות, ומטעם זה אסור לשמוע מוזיקה בימי העומר. אולם באופן שהמוזיקה אינה באה לשם שירה אלא לצורך ליווי ותוספת לסיפור שהוא העיקר, או כשבאה כליווי ללימודי אותיות או שפות וכיוצא בזה, אינה בכלל איסור שמיעת כלי שיר.

2. אם הילדים הגיעו לגיל חינוך אסור להשמיע להם מוזיקה כיון שצריך לחנכם לדיני אבילות של ספירת העומר, ואף שאין דין חינוך לקטנים פחות מגיל בר מצוה לגבי ישיבת שבעה על קרוביהם, לגבי אבילות זו נראה שכן יש לחנכם כמו שמצינו לגבי אבילות בשלושת השבועות שכתב המגן אברהם (סימן תקנ"א סי' לח) שבאבילות של רבים מחנכים את הקטנים, ונראה שהוא הדין לגבי אבילות ימי העומר. ולקטנים שאינם בני חינוך מותר להשמיע מוזיקה, ואין בזה משום איסור ספירה כיון שמשמיע אותה לצורך הקטן, ומבואר ברשב"א (יבמות קיד:) שבאופן שסופה איסור דרבנן לקטן לצורך עצמו אין בו איסור ספירה. והביאו המשנה ברורה (סימן שם) ביאור הלכה שם.

ואמנם ברשב"א בשו"ת (ח"א סימן צב) כתב שלא אמר דברים אלו למעשה, ואף החיי אדם (כלל סו) העתיק דברי תשובה זו, מכל מקום כיון שרבי עקיבא איגר (שו"ת קמא סימן טו) פסק דברי הרשב"א ביבמות להלכה ולמעשה, ועוד שכאן אינו בגדר איסור דרבנן אלא מנהג הוא כמבואר בתשו' הגאונים (תשובות "שערי תשובה" סי' רע"ח שם ר' האי גאון, וכו') באוצר הגאונים יבמות סב, ועיין תשוב' סימן קע"ח) שמנהגי אבילות שבספירה לאו משום איסור אלא משום מנהג, וכן הוא לשון הטור "נוהגים שלא לישא, משום כך יש להקל לספות שמיעת מוזיקה לקטנים לצורך עצמם.

ספר כראוי וחזר בטעות מספירה זו תוך כדי דיבור

שאלה: אדם שספר שני ימים לעומר ותיקנו חבירו שהיום שלושה ימים, ובתוך כדי דיבורו תיקן וספר היום שלושה ימים בעומר, וביום שאחרי כן מצא שספירה ראשונה היתה הנכונה ובאמת יום שני לעומר היה אותו היום, האם מועלת ספירתו, או כיון ששינה תוך כדי דיבור בטלה ספירה הראשונה ונמצא שלא ספר יום זה כראוי, ועליו לספור שאר הימים בלא ברכה כדין המחסר יום אחד בספירה.

תשובה: יכול להמשיך ולספור בברכה, שנחשב שספר אותו היום כראוי, שחזרה בתוך כדי דיבור אינה מועילה אלא לתקן דיבורו ולא לקלקל⁵.

מסופק אם ספר ביום

שאלה: אדם ששכח לספור באחד הלילות ומסופק אם ספר ביום או שאף ביום שכח לספור, האם רשאי להמשיך לספור בשאר הימים בברכה.

תשובה: יכול להמשיך ולספור בשאר הימים בברכה⁶.

מסופק אם שכח לספור באחד הימים כשקרוב הדבר ששכח

שאלה: אדם שקרוב הדבר ששכח לספור באחד הלילות, אולם אינו ודאי לו ויש לו צד שלא שכח, האם רשאי לסמוך על צד זה ולהמשיך לספור בברכה.

תשובה: רשאי להמשיך לספור בברכה, שאף בספק של צד מיעוט שמא שכח יכול להצטרף לספק ספיקא⁷.

סופר בברכה, מכל מקום אם מסופק אם שכח יכול להמשיך בלילה סופר ביום בלא ברכה, וכמו כן אם ספר ביום יכול להמשיך ולספור בשאר הימים בברכה, וכן פסק המשנה ברורה (שער הציון שם אות מה) וביאר שטעם הדבר משום ספק ספיקא הוא, שמא הלכה כדעת הרמב"ם שספירה ביום כשרה ונמצא שלא חסר בספירתו, ואף לדעת התוספות שספירה אינה כשרה אלא בלילה, שמא הלכה כדעת ר"י שאף מי שחסר יום אחד יכול לספור בשאר הימים בברכה. ומטעם זה נראה שאף המסופק אם ספר ביום, כיון שיש צד שאכן קיים הספירה נמצא שיש כאן ספק ספיקא שמא הלכה שיכול להמשיך לספור בברכה

7. כמבואר לעיל (גיליון 46) בתשובת שאלת 'נזכר אחר השקיעה ששכח לספור ספירת יום האתמול', המסופק אם חיסר ספירת יום אחד מימי העומר יכול להמשיך ולספור שאר הימים בברכה, שאף שאם ודאי דילג יום אחד אינו סופר שאר הימים אלא בלא ברכה משום שחוששים לדעת הבה"ג שאם חיסר יום אחד ביטל המצוה, מכל מקום כאשר מסופק אם דילג הרי זה ספק ספיקא שאפשר שלא דילג כלל, ואף אם דילג שמא הלכה כתוספות (מנחות סו ע"א) שאף אם חיסר יום אחד לא הפסיד המצוה, ומשום כך יכול להמשיך ולספור שאר הימים בברכה. והנה מצינו בפוסקים שנחלקו בדיון היתר ספק ספיקא במקום שאחד הספיקות אינו שקול אלא יש רוב לאיסור, האם משום כך נחשב שספק זה הוכרע לאיסור ונמצא שלא נשאר אלא ספק אחד, או שמא יכול צד המיעוט להצטרף לספק השני ועדיין יש בו היתר של ספק ספיקא. הש"ך (יורה דעה סי' קי"ט) הוכיח מדברי תוספות בכתובות (ט ע"א ד"ה ואי בעית) שבאופן זה אין בו היתר של ספק ספיקא ומשום כך פסק שכל שאחד הספיקות אינו שקול אינו נחשב ספק ספיקא. ואולם הסדרי טהרה (יורה דעה סי' קפ"ט) הוכיח מדברי תוספות בנדה (יח ע"א ד"ה שלאי) שאף באופן זה נחשב ספק ספיקא, שכיון שיסוד היתר ספק ספיקא משום רוב הוא כמבואר ברשב"א (ש"ת ח"א סימן תא), הרי שאף אם ספק אחד יש בו רוב להחמיר מכל מקום מיעוט להקל שיש בו מצטרף לספק השני השקול וממילא שיש כאן רוב להתיר, והוכיח שכן היא גם דעת הרוקח (סימן שט"ו). וכן פסקו העונג יו"ט (א"ח סימן מז) והדברי מליכאל (ח"ב סימן נז), ועוד פוסקים. והנה גידון שלפנינו תלוי במחלוקת זו, ואמנם היה נראה שודאי לענין ברכה לבטלה יש להחמיר כדעת הש"ך שאין ספק זה נחשב ספק ספיקא ושוב דינו כדין מי שודאי שכח ספירת יום אחד שאינו סופר שאר ימים בברכה, ועוד שמשמעות דברי המגן אברהם (סימן תס"ז) שכתב שספק שאינו מצוי אינו מצטרף לספק ספיקא מורה שדעתו כהש"ך, אכן בגידון זה יש להקל מטעם נוסף והוא לפי דעת המאמר מרדכי (סימן תפט סק"ח) ושו"ת בית שלמה (א"ח סימן קב) שביארו שעיקר טעמו של התרומת הדשן שהמסופק אם שכח יום אחד סופר שאר ימים בברכה, הוא משום שעיקר ההלכה כדעת תוספות במנחות (סו ע"א) ועוד רבים מהראשונים שאין ספירת יום אחד מעכבת, אלא שלענין מי שודאי שכח לספור אחד הימים החמירו לחוש לדעת הבה"ג שחסרון ספירת יום אחד מעכב המצוה, והחמירו שיספור בשאר ימים בלא ברכה, אולם מי שאין הדבר ודאי ששכח הספירה הניחוהו על עיקר הדיון שהלכה שאין ספירת יום אחד מעכבת המצוה, ואם כן יש לומר שלענין שיהיה מוגדר שאין הדבר ודאי שחיסר הספירה מועיל לצרף צד מיעוט זה שמא ספר אף לדעת הש"ך ומשמעות המגן אברהם. ומטעם זה נראה שיכול להמשיך ולספור בשאר הימים בברכה.

5. בשלחן ערוך (סימן נט ס"ב) נפסק לענין ברכות השחר שאם טעה וברך בשחרית את ברכת מעריב ערבים אף שסיים וחתם בחתימת יוצר המאורות לא יצא ידי חובה, וכמו כן אם ברך בשחרית יוצר אור וחתם בהמעריב ערבים לא יצא ידי חובה, שצריך גם לפתוח וגם לחתום בשל שחרית. אולם אם פתח ביוצר אור והמשיך במעריב ערבים וחתם ביוצר המאורות יצא ידי חובה, כיון שפתח וסיים בשל שחרית. וכתב המשנה ברורה (סי' ט) בשם פרי מגדים, שאף שתוך כדי דיבור של ברכת יוצר אור חזר בו ואמר המעריב ערבים מכל מקום נחשב שיש בידו פתיחה וחתומה של ברכת יוצר אור, שאין חזרתו תוך כדי דיבור מבטלת פתיחה שפתח וביד יוצר אור, משום שתוך כדי דיבור אינו מועיל להחשב חזרה לבטל דיבור ראשון אלא במקום שבא לתקן ולהוסיף, אבל אינו נחשב חזרה כשאינו במקומו ובא לקלקל, ומשום כך כיון שבשחרית אין לברך מעריב ערבים אין חזרה זו שחזר לברך מעריב ערבים מבטלת ברכת יוצר אור שפתח בה. וכן מצינו במשנה ברורה (סי' מז סק"ב) לענין ברכות השחר שאם אחר ברכת שלא עשני אשה, פתח בהזכרת השם על דעת לברך מלביש ערומים וכך סיים, אולם תוך כדי דיבור תיקן לפקוח עורים שיהיה כסדר הברכות, יצא ידי חובת ברכת מלביש ערומים, שאין הסדר מעכב. ומבואר שאף שתוך כדי דיבור חזר בו ואמר פוקח עורים, מכל מקום כיון שבעת הזכרת השם היה על דעת לברך מלביש ערומים, אין חזרתו תוך כדי דיבור מקלקלת הברכה שאין חזרה תוך כדי דיבור מועלת אלא לתקן הברכה.

ואמנם יסוד הדברים מצינו כבר בדברי הרמב"ן במלחמות (ברכות יב ע"א), שבגמרא שם הסתפקו לענין מי שהתחיל לברך על שכר ברכת הגפן ותיקן תוך כדי דיבור וברך שהכל נהיה בדברו, אם מועיל התיקון, וכתב הרמב"ן שם שהטעם שמועיל התיקון הוא משום שכיון שתוך כדי דיבור הוסיף ברכת שהכל נהיה בדברו, לא גרע במה שהוסיף בשבח הקל ובידך גם בורא פרי הגפן, שסוף סוף הרי ברך גם ברכת שהכל שהיא ברכת השכר. ומבואר מדבריו שדין חזרה תוך כדי דיבור אינו ביטול הדיבור שאמר אלא תוספת דיבור נכון, ואם כן אין זה מועיל אלא לתקן, שאם חיסר הדיבור הרצוי, על ידי שהוסיף אותו תוך כדי דיבור לדבריו נחשב שנכלל הוא בכלל דבריו, אבל אם אמר הדיבור הנכון והוסיף אחר כך דיבור שאינו נכון, אינו מחסר בתוספת זו את דיבורו הנכון. ומטעם זה אף הסופר ספירה כראוי וחזר בו לספור ספירה מוטעית, אין חזרה זו מבטלת ספירה ראשונה שספר כראוי, ועולה לו לספירה כהוגן.

6. נחלקו הראשונים בדיון מי שלא ספר בלילה אם יכול לספור ביום, דעת תוספות (מנחות שם), הריב"ן (פסחים ק"א ע"ב ד"ה וספרתם), הרוקח (סוף סימן רצד), מהר"ם מרוטנברג (ש"ת סימן תרמח), הרשב"א והריטב"א (מגילה כא ע"א ד"ה דאמר) שאין ספירת העומר כשרה אלא בלילה ומי שלא ספר בלילה אינו יכול לספור ביום, ודעת רב האי גאון (הובא בר"ן פסחים ק"א ע"ב ד"ה וכתב) הרמב"ם (תמידין ומוספין פ"ז הכ"ג), ובה"ג (הובא בתוספות מנחות שם) שבדיעבד יכול לספור ביום, ולהלכה פסק השלחן ערוך (שם ס"ז) "שכח ולא ספר בלילה יספור ביום בלא ברכה". וביאר המשנה ברורה (שם סי' לד) שמספק פסק השלחן ערוך שיספור ביום לחוש לדעת הרמב"ם שספירה כשרה ביום, אבל סופר בלא ברכה כפי דעת תוספות וסיעתם שספירה אינה כשרה אלא בלילה. והנה כתב התרומת הדשן (סימן לו) שאף שהשוכח לספור יום אחד שוב אינו

לע"נ האשה החשובה

חיה בלה בת ר' שבתאי ליקר שנפטרה
בד' אייר תשס"ג

לתרומות והנצחות, להערות והארות, ולקבלת
העלות במייל ניתן ליצור קשר 052-7175517
a0527175517@gmail.com

ברכת ישר כח
להרב אריה שינפלד שליט"א
על סיועו בהדפסת הגליון

מסביב לשולחן

עורך - הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא ספרו בעיון בהלכה באגדה ובסוסר

משולחן גבוה

הרב מאיר שולביץ

עיקרי הענין

עיקרי הענין אבק ריבית

א. מקור הענין. איסור ריבית נאמר בפרשתנו, פרשת בהר (לו-ז) אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך: את כסף לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך: אמנם מן התורה כל האיסור הוא רק אם היתה קציצת הריבית בשעת מתן ההלוואה, מכל מקום לחומר איסור ריבית, וכדמצינו חומרת האיסור "כל המלוה בריבית כופר בעיקר" (ירושלמי ב"מ פ"ה ה"ח), "אני ה' - מכאן אמרו: כל המקבל עליו עול ריבית, מקבל עול שמים; וכל הפורק ממנו עול ריבית, פורק ממנו עול שמים" (תו"כ בהר כ"ה), "וחי לא יחיה - אמר הקב"ה: מי שחיה בריבית בעולם הזה, לא יחיה לעולם הבא" (שמו"ר לא, ו). לכן החמירו בו חכמים בריבית יותר משאר איסורים שבתורה, וראה בדברי המהר"ל בסוף נתיב הצדקה: "לא מצינו חטא ועון שהפליגו בו חכמים, כמו שהפליגו בחטא זה". ולכן חכמים אסרו לקחת ריבית באופנים נוספים, וזהו הנקרא 'אבק ריבית' וזהו הכינוי לכל ריבית האסורה מדרבנן וראה חכמ"א כלל קלג. [אבק ריבית] הוא כינוי שנתנו אמוראים לכל איסורי הריבית שאינם מהתורה. מקור הביטוי הוא בתוספתא עבודה זרה, א, י"ד, ושם מוזכר אבק לשון הרע, אך שם הכוונה לאיסור קל שיש מחלוקת בפירושו. אבל כאן אבק ריבית" כולל את כל האיסורים של ריבית שאינם אסורים מהתורה].

ב. ריבית דרבנן ואבק ריבית. כ' החכמת אדם כלל קלא מן התורה אינו אסור ריבית אלא דרך הלוואה כדכתיב (שמות כ"ב, כ"ד) אם כסף תלוה וגו' לא תשימוך עליו נשך. [והנה מה"ת אין ריבית אלא בשני תנאים, א. שהחוב הוא מחמת ההלוואה, אבל אם החוב הוא מחמת מכירה ושכירות ואין לו לשלם ועל המתנת הזמן נותן ריבית זה דרבנן. ב. קצצו מראש. והיינו סכמו על הריבית בשעת ההלוואה, אבל אם בשעת ההלוואה לא סכמו על כך, ורק אח"כ ביקש ממנו תוספת אינו אסור מה"ת]. וחכמים עשו הרחקה משמרת לדבר ואמרו כללא דריבית כל שהוא אגר נטר אסור פירוש כל שמרויח בשביל המתנת מעותיו בין שבא לו החוב כדרך הלוואה או בדרך מקח וממכר או דרך שכירות או דרך מלאכה בין שמקדים לו ריבית קודם ההלוואה או לאחר שהחזיר לו ההלוואה אף על פי שלא קצץ עמו בשעת הלוואה וכל זה נקרא אבק ריבית (שו"ע סימן קס"א סוף סעיף א') לדוגמא: אדם שמכר את שדהו ואמר לקונה: "אם עכשיו אתה נותן לי את דמי השדה הריני מוכרה לך באלף זוז, ואם תתן לי את דמי השדה במועד מאוחר יותר יהא עליך לשלם בעדה אלף ומאתיים זוז" - הרי זה אסור משום אבק ריבית, שכן משהחזיק הקונה בשדה נתחייב לשלם, וכיון שאמר לו המוכר אם תשלם לי מיד הריני מוכרה לך באלף זוז, הרי שאלף זוז הם דמי השדה, וכשהקונה מוסיף לשלם מאתיים זוז במועד המאוחר, הרי שהמוכר מקבל שכר בעד המתנת מעותיו. גם הלוואה "סאה בסאה" אסורה משום אבק ריבית, כלומר, שמלווה לחברו סאה תבואה וכדומה, תמורת קבלת סאה תבואה לאחר זמן, שהרי אם תתייקר התבואה, יקבל המלווה החזר ששוויו רב יותר ממה שהלווה.

ג. חומרת ריבית דאורייתא מריבית דרבנן. חמור דין המלוה בריבית של תורה מהמלוה בריבית דרבנן, בזה, ש"ריבית קצוצה יוצאת בדיינים". כלומר אם גבאה המלוה באיסור, כופין אותו בית

דין להחזיר את הריבית - בדומה לדין הגזלן שחייב להחזיר את גזילתו. ואילו "אבק ריבית" אינה יוצאת בדיינים. היינו, אם גבאה המלוה באיסור, אין בית דין כופים אותו להחזיר. ואמנם נחלקו הראשונים אם חייב על כל פנים להחזיר את הריבית בכדי לצאת ידי שמים. וכ"פ בשולחן ערוך סימן קסא סעיף ב, אבק רבית, אינה יוצאה בדיינים. ואם בא לצאת ידי שמים, חייב להחזיר.

ד. הערמת ריבית. מצינו מושג נוסף שאיסורן של חז"ל שלכא' הוא קל מאבק ריבית, ובגמ' (ב"מ דף ס"ב ע"ב). תני רב ספרא בריבית דבי רבי חייא: יש דברים שהם מותרין, ואסורין מפני הערמת ריבית. ומצינו כמה אופנים. קניית ההלוואה בהוזלה. וכגון לווה שביקש ללוות עשרים וחמש סלעים, ואמר לו המלווה סלעים אין לי, אך יש לי חטים בשוויים ואתנם לך, ונתן לו חטים במנה, וחזר המלווה וקנה החטים מיד הלווה בעשרים וארבע סלע, אף שעדיין החטים שוות עשרים וחמש סלעים, הרי זה מותר מן התורה, אבל אסור לעשות כן מפני הערמת ריבית (בבא מציעא סב ב; רמב"ם מלוה ולוה ה טו; טוש"ע יורה דעה קסג ג). הטעם: מן הדין אין כאן משום ריבית, שהרי לא העלה לו דמי החטים יותר משוויין בשער שבשוק בשכר המתנת המעות, אלא שזה הוא שהוזיל לו ומכרן לו בעשרים וארבע, מפני שהיה דחוק למעות ולא היה יכול להמתין ליום השוק כדי למכור בשוויין (רש"י שם), אבל מפני הערמת ריבית אסור, שהרי נותן עשרים וארבע ומקבל עשרים וחמש (רמב"ם שם; טוש"ע שם). בזמן שהדור פרוץ. יש מי שכתב שדברים המותרים מן הדין ואסורים משום הערמת ריבית, הם תלוים לפי הזמן ולפי המקום ולפי המנהג, ובזמן שהדור פרוץ בענין ריבית ראוי לאסור להם כל דבר שדומה לריבית, כדי שלא יערימו, ובמקום שהם בני תורה אין לאסור להם אלא מה שאסרו חכמים, שהם אינם מדמים דבר לדבר, ולא יבואו להתיר האסור (שו"ת רדב"ז ג תתקמו) ואם נהגו היתר בדבר המותר מן הדין ואסור משום הערמת ריבית, אין לבטל מנהגם, כי מוטב שיהיו שוגגים ולא יהיו מזידים (רדב"ז שם).

ה. עוד בהערמת ריבית - באחר הנותן את הרבית. אף על פי שמותר לומר לחברו טול זוז והלוה מנה לפלוני, שלא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מהלוה למלוה (בבא מציעא סט ב), מכל מקום אסור לנותן לחזור ולטול זוז זה מן הלוה, מפני שנראה כשלוחו של מלוה, ואסור משום הערמת ריבית (תוספות קדושין ו ב ד"ה דארווח; רא"ש בבא מציעא ה מז; טוש"ע קס יג). ויש מהראשונים שכתב אפילו חזר הלוה ונתן לזה מה שנתן למלוה - מותר, שהרי מן הדין לא היה חייב הלוה לשלם לזה כלום, ומה שנתן לו שכר טרחו מעצמו נתן לו (שיטה מקובצת בבא מציעא סט ב, בשם ריטב"א). באחר המקבל את הרבית. אף על פי שמותר לומר לחברו הילך זוז ואמור לפלוני שילוני מנה (ראה בבא מציעא סט ב), מכל מקום אסור למלוה לחזור ולקבל אותו זוז מפלוני, משום הערמת ריבית, שנראה כשלוחו (תוספות קדושין ו ב ד"ה דארווח; רמ"א קס טז, בשם יש אומרים), ואף בזה יש

מין ראש הישיבה

הגר"ג אדלשטיין

שליט"א

בטעם שבאבק ריבית חייב

לצי"ש

הרא"ש בב"מ בפרק איזהו נשך סי' ה כתב לענין אבק ריבית שאסור מדרבנן, דאע"פ שאי"ז יוצא בדיינים מ"מ חייב לצאת ידי שמים, וכ"כ הנמוק"י שם, וכן פסק בשו"ע יו"ד סי' קסא ס"ב. ולכא' יל"ע, אי נימא דבכל תקנת חכמים אין בהם כח לעשות חלות איסור ממש, אלא החיוב לשמוע להם הוא רק מטעם כבוד חכמים, [וכמו שהאריכו האחרונים, ונתבאר בהרחבה במק"א]. דלפ"ז נמצא שלא עבר כאן על איסור של כבוד רבית אלא על איסור של כבוד חכמים, ולא פגע כלל בחברו, ולמה צריך להחזיר לו את הרבית, והרי זה דומה למי שצוה לו אביו שלא יטול רבית, ועבר על דבריו שחטאו לא שייך לבן אדם לחברו. ואע"פ שנתבאר במק"א דמדרבנן דנים כמו שיש כאן חלות איסור ממש לגבי כל הנ"מ שבזה, זה שייך רק לגבי הדינים שתלוים בתקנת חכמים, דאמרינן שגם זה הוא בכלל התקנ"ת, אבל חיוב לצי"ש הרי אינו חיוב ממש שחל על האדם, אלא ענינו שבשביל לתקן את החטא, הוא צריך להחזיר לחברו, דאל"כ נשאר החטא והפגם ולא יצא ידי חובתו לשמים, וזה שייך רק אם באמת יש חטא לחברו, אבל באבק ריבית שהוא איסור רק מדרבנן, אין כאן צורך לתקן את הפגיעה בחברו, אלא רק לתקן את מה שעבר על דברי חכמים, ולא שייך לומר שבכלל התקנ"ת שיצטרך להחזיר לצי"ש, דהרי אין "חיוב" להחזיר, וגם אין פגם במציאות שבגללו יצטרך להחזיר.

(שיעורי רבי גרשון סוף יבמות)

הגאון רבי אליהו שמואל שמדלר זצ"ל
ראש ישיבות צאנז

בגדר איסור הלוח בריבית ובאבק ריבית

א. בגמ' ב"מ ס"ח ע"ב, מוכחין דבשטר שכתוב בו פלגא באגר ופלגא בהפסד, אין בו איסור ריבית, מהא דיצא שטר כזה על בני רב עיליש, והרי רב עיליש גברא רבה הוא ואיסורא לאינשי לא הוי ספי, ע"ש. ולכא' צ"ב בדברי הגמ' שם, למ"ל למימר דרב עיליש הוי גברא רבה, ואף אם אינו גברא רבה, מ"מ לא מחזקין אינשי ברשעים, ועי' בשטמ"ק שם בשם הרמב"ן והרשב"א.

ונראה, דהנה בנמוקי" שם בשם הרשב"א דייק מלשון הגמ', "ואיסורא לאינשי לא הוי ספי", דמדלא קאמר ואיסורא "לא הוי עביד", שמעינן מינה דאין איסור אבק ריבית אצל הלוח אלא רק אצל המלוח, וביאר בנמוקי" טעם הדבר שכיון שאיסור הלוח חידוש הוא, די במה שחדשה תורה. והנה בדברי הנמוקי" לא נתבאר להדיא מהו האיסור דספי לאינשי, ועי' בתשובת הרשב"א ח"א סי' תתקל"ח שכתב דהוא איסורא זוטא, אבל לא כתב בפירוש מהו האיסור.

אכן עי' ברמ"א סי' ק"ס ס"א שנקט שברביבית דרבנן אין איסור ריבית, ומ"מ הלוח עובר משום לפני עור, ומבואר דהאיסור שספי לאינשי הוא איסור "לפני עור". והנה בדרכי תשובה שם ס"ק י"א הביא מספר "מרבח תורה" שדן אם הלוח עובר בלפנ"ע מן התורה או מדרבנן. ולכא' מדברי הרשב"א הנ"ל שקרי ליה איסורא זוטא, לכאורה נראה שאינו אלא דרבנן.

ולפ"ז נראה, דהנה במנ"ח בקובץ המנחה מצ' רלה, נקט דגם באיסור דרבנן איכא לפני עור דאורייתא, דהרי לא גרע ממשאיו עצה שאינה הוגנת, והביא המנ"ח שבהא דרב עיליש באבק ריבית נראה שהאיסור שעובר הלוח בלפני עור, אינו אלא דרבנן [וע"ש שהניח בצ"ע למה יגרע משיא עצה שאינה הוגנת]. וכוונתו, דאי איכא איסור תורה דלפני עור, יקשה מאי קאמר ואיסורא לאינשי לא הוי ספי, הלא הוא עצמו עבר על לפנ"ע, אבל אם הוא רק דרבנן וכמשייע עוברי עבירה שפיר שייך לומר האי לישראל.

ולפ"ז נראה לבאר משה"ק בהא דקאמר דרב עיליש גברא רבה, וצ"ב אטו שאר אינשי אינם מוזהרים בזה. וי"ל ע"פ הידוע מהה"מ ריש ה'ל' אישות בדדרבנן לא מיזדהרי אינשי, ועי' במל"מ פ"ד ממלוח ה"י מהמגיה דכתב לפ"ז דהא דאחזקי אינשי ברשיעא לא מחזקין, דלא אמרינן כן באיסור דרבנן. ועפ"ז י"ל דלהכי קאמר דרב עיליש היה גברא רבה, דכיון שליכא כאן רק עבירה דרבנן של לפני עור, ולא עבירה דא' של לפנ"ע, לכן ליכא חזקה בשאר אינשי אלא רק ברב עיליש משום שהוא גברא רבה.

ב. והנה בגמ' בב"מ ע' ע"א, מעות של יתומין מותר להלוותן בריבית, ובגמ' שם פרכין דאטו משום דיתמי גינהו ספינן להו איסורא. ועי' בתוס' שם שכתבו דהוה מצוי למפרך דתיפוק ליה משום איסורו של הלוח, אלא דעדיפא פריך, א"נ קסבר דלא מחייב לוח משום לא תשיך אלא כשגם הלוח מוזהר, ע"ש. וצ"ב סברת התוס' שכשאין המלוח מוזהר, אין הלוח מוזהר.

ובביאור סברתם י"ל, דס"ל לתוס' בתי' הב' שהאיסור של הלוח בריבית הוא משום שמכשיל את המלוח ומרגילו בעבירה, ואינו איסור עצמי של הלוח. וכן מבואר להדיא בנמוקי" בב"מ דף ע"א לגבי מומר, שכתב שם דלא תשיך הוא אזהרה ללוח שלא יגרוע למלוח לישוך, ועי' בבית אהרן בב"מ ע' ע"ב. אלא שצ"ב א"כ למה עובר הלוח ג"כ בלפני עור לא תתן מכשול, הרי כל איסורו של הלוח הוא משום מכשול למלוח, והוא כעין סייג בתורה גופא, ומה התחדש בהוספה דלפני עור.

וי"ל, דאיסור לפני עור הוא איסור כללי ולא שייכי לאיסור שהכשיל, ועי' בריטב"א ע"ז דף ו' ע"ב, דאיסור לפני עור בעריות, אין בו דין ייחוד ואל יעבור כיון שלא כולל אותו לכל האיסורין, וכ"ה שיתט הר"ן בפסחים פ' ובנמוקי" בסנהדרין, וידוע דהבעה"מ בסנהדרין שם פליג, וס"ל שיש בזה דין ייחוד ואל יעבור. אבל עכ"פ להני ראשונים דלפני עור הוי לאו כולל ולא שייכי להעבירה, אזי גם בריבית הלפני עור הוא איסור כללי ואינו בכלל איסורי ריבית, ואילו באיסור דלא תשיך התחדש איסור בפנ"ע ללוח מאיסורי ריבית שלא להכשיל את המלוח.

וי"ל בזה עוד באופ"א, עפ"מ שחקר מרן הגה"ק אדמו"ר זצוק"ל בהא דלפני עור, אי שורש העבירה הוי בין אדם לחברו, או בין אדם למקום, והביא מלשון החינוך מ' רל"ב ששורש הלאו הוא שמישיא לחברו עצה רעה וגורם לחברו צער ונזק, וביאר דלפיכך לא הביא החינוך את האיסור ליתן אבר מן החי לב"נ. אולם דעת הר"ן בעז' ו' שגם בנתינת אבר מן החי לבני נח יש איסור לפנ"ע, ובע"כ שלדעתו שורש האיסור נגד הקב"ה, והאריך בזה, ע"ש דבה"ק והנפלאים.

ולפ"ז י"ל בכעין זה גם בנידון דידן, דהלאו דלא תשיך הוא איסור להכשיל את חברו, והוא לאו כלפי חברו. אבל האיסור דלפני עור הוא כלפי שמיא שרצונו של הקב"ה שבלתי יעשה בעולם מעשים כאלו המכשילים בנ"א בעבירות. וי"ל עוד דתלוי בזה גם הנידון אם באיסור ריבית דרבנן איכא לפני עור דאורייתא, שאם האיסור הוא משום ההיזק לחברו, שפיר יש איסור גם בריבית דרבנן, דלא גרע מעצה רעה, אולם אם האיסור הוא כלפי שמיא שלא להכשיל בעבירות, י"ל דבאיסור דרבנן אין לפניע דאורייתא [ובפרט להנחתה"מ בסי' רל"ה שאיסורי דרבנן הם רק איסורי גברא, ואין המעשה בעצמותו איסור כלל, ואינו מתועב בעצם. וי"ל שעז"ז לא הקפידה תורה שלא להרבות העבירה בעולם]. (עי' דברי אליהו ב"מ סי' לא, ע"ש הרחבה גדולה)

סגירות שאלתי את רבינו הגדול מו"ר הגר"ח פ"צ ל האם מותר להלוות, לאדם כסף ולהתנות עימו שיפסיק לעשן אהרי המלוה לא מקבל שום תמורה רק הלווה מרוויח מזה, וכן שאלתיו לענין מי שמלוה ע"מ שחבירו יקרא קריאת שמע בזמנה, האם שרי למיעבד הכי. אמר לי הרב, כי אסור לעשות כן וכפי שכ' הרמב"ן, 'אל תיטול ממנו תועלת כבוד או ממנו'.

מכתב והנה, התפרסמו דברים אלו בשמו, והגיע מכתב לביתו של הרב שודאי תלמיד טועה אמרם ואין לדברים שחר, כי איך יתכן שיפסיד אדם מצות תוכחה וזיכוי הרבים בגלל הלואה שהלווה, ודרכו של הרב היתה לבקש מתלמידיו שיקראו לפניו את המכתבים. כל תלמיד פעניינים שעסוק בהם, קראתי לפניו את המכתב ושאלתי האם עדיין דעתו כן, ואמר פשוט שאסור וכפי שכ' בהלכה בס' קס' סעי' טו, 'אסור לומר אמור לפלוני שיתן לך הלוח ארבע דינרים ואז אלוה לך אף שבה המלוה לא נהנה מאומה ודואג הוא לרווחתו של הלווה, ולענין מצות תוכחה אין זה אסור להוכיח רק שלא יתלה את ההלואה בתוכחתו.

ריבית דברים כיון דקיימא לן ריבית דברים דרבנן, כמ"ש בשו"ת הריב"ש ודלא כהתוס' קידושין דף ח. הסוברים ריבית דברים דאורייתא, קשה לי מדוע אסור לעשות כן והא הוי ריבית דרבנן לצורך מצוה.

רייכמן מעשה והנדיב הידוע הנ"ל נתן הלואה לכל דכפני ע"ס 10.000\$ ובתנאי שהלווה יקנה דירה בביתר בקריית ספר ובמקומות נידחים שהיו אז, ושאלתי את הגר"צ שאול זצ"ל מה היתר יש לזה והלא הוא מלוה כסף גרוע שאפשר לקנות בו רק במקום מקוים והלווה מחזיר כסף ללא הגבלה. ואמר לי הרב שאין זו שאלה, משום שאין רייכמן מלווה ע"מ לקבל שעבוד זה, אלא מטרתו להלוות לנצרכים ומי שקונה בחיזורים אלו נראה שהוא נצרך.

בע"מ שאלתי את רבינו הגר"ח פ"ש זינברג זצ"ל אם מותרת יתרת חובכה, אוברדרפט, כיקש שאביא לפניו הל' יום טוב והקריא לי את הכיחור הלכה שלא טוב להוציא הוצאה יתירה, וטענתי לפניו, כי אני שואל שאלה בה' ריבית, ולא בהלכות הנהגה, אמר לי הרב זצ"ל כי אין איסור ריבית בבנקים בגלל היות חברה בע"מ והחוק קובע כי חברה כזאת אין לה בעלים, ולדעתו היתר עסקה שעושים הבנקים ביטול תורה. וכנראה סובר שאם היה איסור ריבית היתר העסקה התלוי בקירות לא מהני.

עיון הלימוד

הרב מ. קרליבן

זקיפת מלוה באבק ריבית

במל"מ [פ"ד מלוה הי"ד ד"ה ויש] כתב דאבק ריבית שזקף עליו במלוה אסור לו לקחתו. ויש להעיר דהלא זקיפת מלוה היינו דהוה כאילו פרעו וחזר ונתחייב, והרי אבק ריבית שקיבלו הלוח אין צריך להחזירו בדיינים, וע"כ דס"ל דאף לאחר שזקפו במלוה עכ"ז עדיין חוב קמא לא בטל, וממילא אסור לו ליקח ריבית זו, אבל אם נימא דהו"ל כאילו פרעו וחזר והלווה שוב מעתה אין יוצאה בדיינים.

בחזון יחזקאל ב"ק [מילואים פ"ה ה"ן] כתב דזקיפת מלוה אינה התחייבות חדשה, דלא משכח"ל התחייבות בדברים בלא קנין, וע"כ דעיקרה כמחילה, שכשם שמחילה מועלת על ויתור החוב כולו, כך מהניא מחילה על התנאים המיוחדים של חיוב זה, והוא מוותר על כך וזוקף את חיובו שיהיה חייב לו חיוב ממון במדרגת סתם מלוה, כמו בארווח לה זימנא דנשאר החוב אלא שמחל זמן הפרעון, ובה סגי בדברים בלא קנין.

אלא שהק' ע"ז מהמבואר בב"מ [דף עב.] דנכרי שהלוה לישראל בריבית וזקף דמי הריבית במלוה ואח"כ נתגייר מותר לו לקחתם, הרי דע"י זקיפה נהפך מחפצא של תשלום ריבית לחפצא של מלוה, והרי הוא משתנה להיות חוב חדש, [ואיני יודע למה דוקא בנכרי מותר, נימא כן בישראל שאחר זקיפת מלוה יהא מותר ליקח הריבית, דבטל שם ריבית הימנן, ביותר דעצם חוב ריבית אינו האסור, אלא לקיחת ריבית, וזה ליתא, וצ"ע].

וכתב ליישב דבאמת ב' אופנים של זקיפת מלוה איתנייהו, דהנה ברש"י [שם ד"ה וזקפן] כתב דמייירי שהלוה זקפן ע"י שטר וכתב כך וכך אני חייב לפלוני, הרי משמע דרק אם זקף בשטר מהני, אך אם זקפן בדברים לא מהני, וע"כ דהתם יסוד ההיתר הוא משום דה"ל כחוב חדש, ובה דעת רש"י דאין התחייבות אלא ע"י שטר, אך לענין חיוב גזילה של גזל הגר דמהניא זקיפת מלוה להפכו לחובת מלוה בדברים בעלמא סגי.

ובאבי עזרי [פ"ז גזילה ה"ב] השיג עליו מזקיפת מלוה לענין שמיטה, שהרי אין השביעית משמטת אלא מלוה ולא שאר חובות, וא"כ מה יועיל מה שזקף במלוה אחר שהחוב הראשון עדיין במקומו עומד, והשיב לו דזקיפת מלוה האמורה בשביעית דין אחרי לה, דיסוד מה שאין שביעית משמטת אלא מלוה הוא משום שבכל מלוה יש פסיקת פרעון, ולכן כל שפוסק פרעון בשאר חובות משמטין כדיון כל חוב, יעו"ש.

והאחרונים הביאו מהירושלמי גיטין [פ"ה ה"א], דתני רבי חייה נזק וחצי נזק נגבין מן המשועבדין, ניאח נזק, חצי נזק לא מגופו הוא משלם, אמר רבי יוסי תיפתר בשור תם

'אבק רבית'

כתב ה'חכמת אדם' בהלכות ריבית: 'מן התורה אינו אסור ריבית אלא דרך הלואה, כדכתיב 'אם כסף תלוה וכו' לא תשימון עליו נשך'. 'וחכמים עשו הרחקה, משמרת לדבר, ואמרו כלל דריבית כל שהוא אגר נטר אסור. פירוש כל שמרוויח בשביל המתנת מעותיו. בין שבא לו החוב כדרך הלואה או בדרך מקח וממכר או דרך שכירות או דרך מלאכה. בין שמקדים לו ריבית קודם ההלוואה או לאחר שהחזיר לו ההלוואה. אף על פי שלא קצץ עמו בשעת ההלוואה. וכל זה נקרא אבק ריבית'.

התורה אסרה ריבית רק כשהיא משולמת על כסף שניתן בהלוואה. היית צריך להלוות לו את הכסף ללא תמורה ואתה לוקח תמורה על גמילות החסד הזו, עברת איסור דאורייתא. לקיחת תמורה על המתנת מעות אצל חברך מכל סיבה אחרת אסורה מדרבנן והיא הנקראת 'אבק ריבית'.

נמצאנו למדים שחז"ל קראו לאיסורי ריבית שהם מדרבנן 'אבק ריבית' ננסה להבין מה משמעותו של תואר זה 'אבק' שמצאנו בעוד איסורים והאם גם בהם התואר 'אבק' ניתן לאיסורים שהם מדרבנן.

מצינו תואר 'אבק' באיסור לשון הרע ורכילות. הירושלמי במסכת פאה מביא: 'בא וראה כמה קשה הוא אבק לשון הרע. שדברו הכתובים לשון בדאי בשביל להטיל שלום בין אברהם לשרה'.

הרמב"ם כותב: 'ויש דברים שהם אבק לשון הרע כיצד' ומונה שם כמה דברים. ה'הפץ חיים' בשמירת הלשון כלל ט' מביא את הרמב"ם ובאר מים חיים שם ובעוד מקומות מביא ראיות שדברים אלו שמונה הרמב"ם ל'אבק לשון הרע' הם איסורים מדאורייתא עד שכתב שם: 'ולכאורה מאין הוציא הרמב"ם את המין-אבק זה'?

עוד מצינו התואר 'אבק' באיסור שביעית. בגמרא בסוכה: 'בוא וראה כמה קשה אבקה של שביעית' 'אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר את מטלטליו ואת כליו וכו'. בהגהות וחי'דושים מאת צבי הירש חיות זצ"ל המסתכר ראש השנה מביא: 'חי'דוש גדול מצאתי ב'ערוך' ערך אבק שכתב סחורה בשביעית אינה רק מדרשה כמו אבק רבית שאין גמור. הנה מרמזי' ליה לאבק ריבית משמע שכל עיקר סחורה בפירות שביעית אינו אלא מדרבנן וכל הפוסקים סוברים שהוא בעשה'.

מצאנו אם כן כי גם 'אבק' לשון הרע וגם 'אבק' שביעית אינם בהכרח תואר לאיסורים דרבנן. ננסה להבין מדוע נבחר התואר 'אבק' לאיסורי ריבית שהם מדרבנן ולחלק מאיסורי לשון הרע ורכילות וחלק מאיסורי שביעית.

הסבר התואר 'אבק' מלמדנו רש"י בסוכה על 'אבקה של שביעית' שם מפרש רש"י: 'מידי דלא הוי עיקר האיסור תלוי בו, קרי אבק. וכן אבק ריבית וכן אבק לשון הרע שאינו לשון הרע גמור אלא צד לשון הרע. כמו אבק העולה מדבר הנכחד במכתשת'.

רש"י מגדיר לנו ש'אבק' הוא תואר לדברים שהם 'מידי דלא הוי עיקר האיסור תלוי בו'. אולי הכוונה היא כי באיסורי שביעית 'עיקר האיסור' הינו עבודת הקרקע פעולה המשביתה את תכלית המצווה שהיא שביית הקרקע. אבל איסור סחורה בפירות שביעית אינו דבר 'שעיקר האיסור תלוי בו' אמנם איסור סחורה נלמד מהכתוב: 'לאכלה ולא לסחורה' אבל הוא לא 'עיקר האיסור של שביעית. עם זאת עדיין צריכים להבין מה הדימוי של מלאכה שאין 'עיקר האיסור תלוי בו' לאבק. במה דומה איסור סחורה ל'אבק העולה מדבר הנכחד במכתשת' ומה הוא אותו אבק העולה 'מדבר הנכחד במכתשת'.

האם 'אבק העולה מדבר הנכחד' הוא דבר לא חשוב שהכוש מבין שהוא הולך לאיבוד. דהיינו שאדם אינו מחשיב 'אבק' של ריבית, של לשון הרע ושל שביעית לעיקר האיסור שבהם והיו נעשים אצלו כהיתר לכן באו ולמדנו חז"ל שאף על פי כן יש בדברים אלו איסור. אבק ריבית אסור ואבק לשון הרע אסור ואבק שביעית אסור ואף החמירו באיסורים.

באיסור ריבית שמהותו 'אגר נטר' רוח עבדו 'המתנת מעות' ברור לנו שעיקר האיסור הוא בהלוואת מעות. ואילו 'שכר המתנת מעות' בעסקאות ממוניות כמו מקח וממכר שכר עבודה וכדומה הם מעשים שאין 'עיקר האיסור תלוי בהם'.

לכן כותב רבנו הרמח"ל בפרטי מדרת הנקיות ב'מסלת ישרים': 'הרכילות ולשון הרע כבר חומרו נודע, וגודל ענפיו כי רבו מאד, עד שכבר גזרו אומר חכמינו זיכרונם לברכה במאמר שכבר הזכרתי 'כולם באבק לשון הרע' ואמרו היכי דמי אבק לשון הרע כגון דאמר היכא משתכח נורא אלא בי פלינא או שיספר טובתו לפני שונאיו וכל כיוצא בזה אף על פי שנראים דברים קלים ורחוקים מן הרכילות הנה באמת מאבק שלו הם'.

לולי פירושו של רש"י אולי היה ניתן לפרש 'אבק' מלשון 'ויאבק איש עימו' כמו שמפרש שם רש"י: 'ויתעפר איש, לשון אבק. שהיו מעלים עפר ברגליהם על ידי נענועם. ולי נראה שהוא לשון ויתקשר. ולשון ארמי הוא בתר דאביקו ביה ואביק ליה מביק לשון עניבה שכן דרך שניים שמתעצמים להפיל איש את רעהו שחובקו ואובקו בדוועותיו'.

שיש מעשים שהם אינם 'עיקר האיסור' אבל הם 'קשורים' לאיסור למעשה העבירה. וזהו 'אבק ריבית' שכר המתנת מעות שלא בהלוואה או 'אבק שביעית' שאינו עבודת קרקע ו'אבק לשון הרע' לומר אצל מי ניתן למצוא אש בוערת. המעשים האלו קשורים אותך לעבירה. אם תעשה אותם הכנסת עצמך לסכנה. אתה יכול להגיע ח"ו למצב שתיכשל 'בעיקרו של איסור'. כי האבק נדבק כך גם אם לא תרצה. ה'אבק' הזה מסוכן אם אינך שם לב אתה יכול למצוא את הבגד שלך מלא אבק ולכן אתה צריך להתרחק ממנו.

כבר למדנו חז"ל כי 'מרובה מידה טובה על מידת פורעניות'. המשנה באבות מביאה: 'יהי ביתך בית ועד לחכמים, והיו מתאבק בעפר רגליהם, והיו שותה בצמא את דבריהם'. תשתדל להיות תמיד בחברה של תלמידי חכמים. תהיה 'מתאבק' 'בעפר רגליהם'.

מלבד מה שתוכל תמיד ללמוד מהם תקבל ממעלותיהם מעצם ההמצאות בחברתם. מהשהייה באווירה השורה סביבם. ה'אבק' הזה ידבק בך. הוא ישיפע עליך גם ללא שתתכוון לכך. כך כותב הרמב"ם בהלכות דעות: 'לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחושך כדי שלא ילמוד ממעשיהם'.

מתירים אפילו שלא נתרצה המלוה עד שנתן לו אותו זוז, שהלוח לא נתן לו אלא שכר אמירה ולא על דעת שיתנם למלוה, וזה שנתן למלוה משל עצמו נתן (שיטה מקובצת בבא מציעא סט ב, בשם הריטב"א).

ו. הערמת ריבית בקנס. -קנס קבוע באיחור פרעון. לוח שאמר למלוה אם לא אפרעך לזמן פלוני הריני חייב לך כך וכך דינרים, נוסף על הקרן, הרי זה מותר מן הדין, מפני שאין זה ריבית ממש שהיא שכר המתנת המעות, שהרי אילו פרעו בזמנו לא היה מרבה לו כלום, ואם לא פרעו בהגעת זמנו, באותה שעה הוא שנתחייב לו הקרן והקנס, ואינו ממתיך לו כלל על הקרן (בעל התרומות מו ד; וראה בארוכה בבאור הגר"א קעז לה), אבל אסור לכתחילה לעשות כן מפני הערמת ריבית (שו"ת הרשב"א ז תרנא; שו"ע קעז יד). ויש חולקים וסוברים שדבר זה מותר אף לכתחילה, ואין בו משום הערמת ריבית, שלא חייב אותו המלוה בזה אלא כדי שיפרענו בזמנו ולא יפרע אלא הקרן (שו"ת רלב"ח קג, בשם הריטב"א והרא"ש). ויש מחלקים, שאם נתן לו מעות ומקבל מעות אסור משום הערמת ריבית, ואם נתן מעות ומקבל פירות מותר אף לכתחילה (שו"ת הריב"ש שלה; רמ"א בשו"ע שם, בשם ויש מתירים). **קנס לפי ימי האיחור.** וכל זה כשחייב הקנס כולו חל בפעם אחת, ברגע שעבר הזמן, ולכן מותר מעיקר הדין, שאין המלוה נהנה בהרחבת הזמן, אבל אם התחייב הלוח בקנס בעד כל שבוע או חודש של איחור זמן הפרעון, אין לך הערמת ריבית גדולה מזו, שהוא מעלה לו שכר מעותיו הבטלות אצלו מדי שבת בשבת, והרי זו רבית גמורה (בית יוסף קעז, ושם בשם הרשב"א; שו"ת מבי"ט ב רצח; שו"ת רלב"ח קג; שו"ע שם טז) של תורה (רלב"ח שם בארוכה). ואף על פי שהחייב הוא בדרך קנס, ואילו היה פורע בזמנו לא היה כאן ריבית כלל, מכל מקום הואיל והתחייב ליתן לו סכום קצוב בכל שבוע ושבוע שמעכב הפרעון, הרי זו רבית גמורה (רמ"א בשו"ע שם, בשם רוב הפוסקים וסיים וכן עיקר). יש מי שסובר שחייב בקנס לכל שבוע של איחור מזמן הפרעון אינו אלא רבית דרבנן (שו"ת מבי"ט ב נא). ויש מן הראשונים שמתירים אף לכתחילה (ר"י מאורלייניש בטופס שטר הלואה שהובא בהגהות מרדכי בבא מציעא תנה, וחלקו עליו הב"י והרמ"א וברלב"ח שם. וראה שו"ת רדב"ז ג תתקמו שתלוי אם המקום פרוץ ברבית). **קנסות פיגורים.** הרבה מספקי השרותים השונים, כגון: מים חשמל גז תקשורת וכדו' מחייבים את הצרכנים בריבית פיגורים. ויש להבחין בין אופן שהקנס הוא חד פעמי על כל איחור שהוא, והואיל והצרכן מקבל פירות ומשלם מעות יש להתיר כפי שנתבאר לעיל; לבין אופן שהקנס גדל על כל תקופת איחור, שבמקרה זה הוא קנס לפי ימי איחור שלדעת רוב הפוסקים היא ריבית גמורה (הגר"י בלויא, בברית יהודה ד הערה יד). ולכן לכתחילה אסור לאחר בתשלומים שכן מתחייב בריבית פיגורים. יש שאסרו לחתום חוזה עם ספקי שירותים, כאשר בחוזה מופיע סעיף המחייב את הלקוח בריבית פיגורים, אל אם כן הוא מקבל על עצמו שלא לאחר לעולם את מועד התשלום (חוט שני יד א), וראה שם שהחזון איש החמיר על עצמו ודחק עצמו שלא לצורך כלל שירותי חשמל מטעם זה, עד שהגיע לשעת דחק וצרך חשמל ע"י שאחר יחתום עבורו. וביאר בחוט שני שהחזון איש לא רצה לחתום אף שידע שלא יאחר בתשלומים, מפני שעצם החתימה היא הסכמה והתחייבות לשלם ריבית דרך קנס, וראה נתיבות שלום (רבית קס א) בגדר החתימה על החוזה עם חברת החשמל. **בדיעבד כשאיחור בתשלום.** בדיעבד, אם איחר בתשלום והחברה מחייבת אותו בקנס פיגורים, יש שהקילו לשלם משני טעמים: א. שכוון שאנוס הוא לשלם הקנס, ואם לא ישלם יגבו ממנו בעל כורחו בהוצאה לפועל ובתשלום רב יותר, הרי זה כתשלום לאנס המאיים עליו שאם לא ישלם לו סך מסויים יגרום נזק לממונו, ואם כן תשלום הקנס הוא כדי לפדות ממונו, ולא כריבית עבדו איחור התשלום (נתיבות שלום ריבית קס יג טו, בשם הגרש"ז אורבך והגר"ש אלישיב, וראה שם שיש חולקים). ב. הואיל ואם לא ישלם ינתקו לו את השירותים, ובתשלום הקנס הוא מבטיח לעצמו את המשך קבלת השירות, הרי אינו משלם הקנס על העבר אלא על העתיד כדי לקנות את המשך השירות (חוט שני רבית יד ג). ויש שנתנו עצה שבמקרה של איחור בתשלום, אחר ישלם עבורו, שאז הוא ריבית על ידי אחר שמותרת. אמנם העצה מועילה בשני תנאים: א. שלא ישלח את חברו בפירוש, רק יספר לו את מצוקתו וחברו ישלם עבורו מיוזמתו. ב. שלא יחזור וישלם לחברו את הריבית ששילם (ריבית הלכה למעשה יז ג).

חיוב החזרת ריבית קצוצה

נפסק בשו"ע (יו"ד סימן קס"א ס"ה) "ריבית דאורייתא שהוא בדרך הלואה בדבר קצוב יוצאה בדיניים שהיו כופין ומכין אותו עד שתצא נפשו, אבל אין ב"ד יורדין לנכסיו". וכתבו להעיר החוות דעת (סק"ו) והקצה"ח (סימן ל"ט) מדוע החזרת ריבית קצוצה אף היוצאה בדיינים מ"מ לא יורדין לנכסיו, והטעם הוא כפי שמבואר בראשונים דהחזרת ריבית אינה אלא מצוה בעלמא אבל אין חיוב ממון ושעבוד נכסים על נכסי המלוה, וראה לכך מהגמ"ב (ס"ב ע"א) דאם הניח להם אביהם ממון של ריבית אין היורשים חייבים להחזירם ואפילו הניח להם אחריות נכסים, וכ"כ בחידושי הרשב"א ב"מ ס"א ע"א שאין שיעבוד נכסים על השבת ריבית מגמ' ב"ק קי"ב ע"א שבנו פטור מלהחזיר הריבית, ומוכח דבהחזרת ריבית אין חיוב ממון ושעבוד נכסים, א"כ מדוע נפסק ביו"ד סימן רמ"ח לגבי הלכות צדקה דאם אינו רוצה ליתן צדקה ב"ד יורדין לנכסיו ונוטלין מהם לעניים בע"כ, ולכאורה גם בצדקה אין שוב חיוב ממון מהעני כלפי העשיר אלא מצוה בעלמא אלא היות ויש דין כפיה על המצות א"כ גם מצות צדקה כופין אותו עד שתצא נפשו וכפי שמוצא בגמ' כתובות (פ"ו ע"א), א"כ עד שאתה כופהו בגופו כפיהו בממונו וכפי שכתב הרמב"ן בסוף מס' ב"ב כלל זה, וא"כ גם בריבית קצוצה יש מצות עשה של החזרת ריבית וכופין את המלוה להחזיר הריבית מדין כפיה על מ"ע ועד שאתה כופהו בגופו כפיהו בממונו ונרד לנכסי המלוה.

הקצות החושן (סימן ר"צ סק"ג) מביא את דברי הרמב"ם בהלכות נחלות (פי"א הי"א) "ומי שנשתטה או שנתחרש ב"ד פוסקין עליו צדקה אם היה ראוי". וכתב הכסף משנה שם דהטעם של הר"מ "משום דמסתמא כל אדם נוחא ליה למיעבד מצוה בממוניה, ועוד דממונו של אדם משועבד לעשות צדקה", ומוכיח הקצוה"ח דמוכח מדברי הכ"מ שייך בצדקה דין שיעבוד כמו בשאר חובות, וראה לזה דאם נאמר דצדקה אינו אלא מצוה ולא שיעבוד נכסים א"כ מדוע פוסק הרמב"ם דמי שנשתטה ב"ד יורדין לנכסיו הרי שוטה פטור מן המצוות כמו סוכה ולולב וכיוצא ומוכח דיש שיעבוד נכסים, ועפי"ז אפ"ל לכן יורדין לנכסים של המחוייב ליתן צדקה לעניים יש להם זכות ממון בנכסים ליטול בהם וכשאר שעבודים שיש למלוה על הלואה אם אינו פורע את חובו (עי' מחנה אפרים הלכות צדקה סי"א. ובספרי אספקלרית הצדקה מדרך מ"ח שהארכנו בכ"ז).

ויש לומר אפ"ל דבהחזרת ריבית אין שיעבוד נכסים מהלואה כלפי המלוה ורק חיוב מצוה יש על המלוה ולכן אין יורדין לנכסיו, וכפי שכתב בשערי יוסף (שער ה' פ"ב ובשער ה' סוף פרק כ"ה) לבאר החילוק דברפיעת חוב יש שיעבוד נכסים ממש בנכסי הלואה, אבל החזרת ריבית דהוא רק מצוה לשמים ואין להלואה זכות תפיסה על ממון זה לכן לא יועיל מה שירדו ב"ד לנכסיו דכיון שהמלוה מעכב ואינו חפץ בהחזרת ריבית לא יזכה הלואה בע"כ בממון זה, וראה לזה מדברי הריטב"א כפי שהובא בשיטמ"ק ריש פרק איהו נשך לון האם מועיל מחילה בריבית וכתב וז"ל "ודעת מורי ז"ל כדעת הגאונים, וטעם הדברים דתביעת ריבית לא הוי כשאר תביעות כגזל ואונאה וכיו"ב דאית ליה על חבירה שיעבוד ממון, אלא חיוב הוא שחייבו הכתוב להחזיר איסור שבלע, תדע דהא ר"י סובר דר"ק אם מת בניו פטורים, ואילו בגזל ואונאה בניו חייבים, ולכן בגזל שזה חיוב ממון ולכן מועיל מחילה, אבל ריבית זה חוב לשמים ולכן לא מועיל מחילה", ויוצא מדברי הריטב"א דבכל חוב ממון כעין גזל ופריעת בע"ח שיש זכות לתובעו יורדין לנכסיו, אבל בריבית שאין זכות ממון לתובע אין מועיל מחילה ואין יורדין לנכסיו, (עי' מחנ"א הל' ריבית סימן ב'). וכן משמע בשו"ת הרשב"א ח"ב סימן קי"ח (עי' בס' אמרי בינה סימן ג' ובשו"ת אבני נזר חיו"ד סימן קס"ה וקס"ז ובשיעורי הגאון רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל גיטין סימן ט"ו).

הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל כתב דהחזרת ריבית אין זה דין משפט ממון רק מכח חיוב מוסרי, ולכן אף שריבית יוצאה בדיינים הוא משום וחי אחיך עמך וכופין על מ"ע אבל לא נתחייב לו כלום שישתעבדו נכסיו, ומפני שדין נשך וריבית אינם ערך משפטי לא קבעום בחושן משפט ונסדרו בין הלכות איסור והיתר ביו"ד, דהיינו היות ולהרבה ראשונים המלוה קונה הריבית לגמרי וכפי שכתב הריטב"א בקידושין (ו') א"כ מצד משפט הממון זה שייך לו א"כ זה נקרא "טריפה געלד" (כסף טריפה), ולכן כתבו הלכות ריבית בחלק יו"ד. ומציין מעשה שהיה באחת הקהלות נתעצמו שני אנשים ברין בעסק של ריבית, והנתבע יצא מב"ד זכאי, וכתב הדת נתנה לו שאר בידו ריבית קצוצה היוצאה בדיינים, שכנגדו בא בטענת "מהיכן דנתוני" שירותו לו המשפט אשר על פיו נחתך הדין, הדיינים לא נדדקקו לדרישתו, ואז מספר הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל שהתובע בא בקובלנא לפניו ואז השיב לו בזה"ל "הענין מוכיח שמעשה בית דין בעסקי ריבית "אינו משפט", כיון שהנתבע לא נתחייב לו כלום שישתעבדו נכסיו ואין ב"ד גובה מהם וכל מעשה הדיינים בנידון זה אינו אלא "הוראה" שכופין את המלוה על השבת הריבית מדין מ"ע "וחי אחיך עמך" כשם שכתב ב"ד יפה לנוף את כל אחד למצוה אחרת, ובמקום שאין ב"ד יורדין לנכסים ונפרעים ממנו, אין הנתבע בעל דברים של התובע מכח דין משפטי, ואם הדיינים פטרוהו ואמרו שאין בזה ריבית קצוצה ואינו בחיוב השבת ממון א"כ אין הדיינים נזקקים אל הטענה "מהיכן דנתוני" ואין שום חובה עליהם לברר לו יסוד הוראתם (עי' חו"מ הלכות דיינים סימן י"ד סעיף י"ד).

בחידושי הריטב"א קידושין ו' ע"ב משמע דחיוב ריבית הוא חוב גמור שחייב הלואה למלוה עפ"י דיני המשפטים וכשהמלוה גובה את הריבית זוכה בו זכיה גמורה, אלא דיש מצוה מן התורה להחזיר את הריבית שנטל ומשו"כ אין בניו חייבים דעליהם אין מצוה, וז"ל הריטב"א "אבל ודאי אפילו בריבית גמורה אם כבר פרעתי לו וחזר וקידשה בו מקודשת, דמעוות ריבית שפרעם לזה **למלוה קנהו לגמרי** וממון גמור הוא לו אלא שיש עליו חוב להחזירו" (עי' בקובץ שיעורים בבא מציעא אות כ"ד ובבבא האזל הלכות מכירה ה"ד ובהלכות מלוה ולוה פ"ו ה"ג). וכן מבואר בבבא מציעא אות כ"ח ס"ק נ"ב דגם אם קצץ בלי בריבית ונתן לו את הכלי קנה, ואין צריך להחזיר את הכלי עצמו אלא דמי הכלי, כלשון הגמ' בבבא מציעא ס"ה ע"א "אמר רבא גלמא מפקין דלא לימרו אינשי דמכסי בגלימא דרביתא" ומשמע דשאר חפצים אין צריך להחזיר משום שקנה את זה, ולפי"ז אם קידש אשה בחפץ שלקח בריבית הרי זה מקודשת כיון שהחפץ שלו אלא שהוא חייב דמים ללווה משום "וחי אחיך עמך". וכ"כ בשער המלך פ"ה מהלכות אישות הטי"ו ובחוות דעת סימן קס"א ס"ק ו'.

מובא בגמ' ב"מ ס"א ע"ב מחלוקת אמוראים מי שגבה ריבית קצוצה האם מוציאין ממנו בחזרה את הריבית ע"י ביו"ד, אולם **אבק ריבית** אין יוצאה בדין ואין כופין אותו להשיב, ונחלקו הראשונים האם חייב לצאת ידי שמים ולהשיב את הריבית, הרמ"א ב"מ ס"ד ע"ב ד"ה הלואה כתב שחייב לצאת ידי שמים. וכן כתבו הרשב"א בתשובות ח"א סימן תתקל"ח ובח"ה סימן קפ"ז והר"ן ב"מ ס"א ע"ב בד"ה אמר רבי יוחנן. ויש שכתבו שאינו חייב לצאת ידי שמים.

עיון הלימוד

הרב מ. קרליבך

-המשך-

שהזיק והלך הבעל ומכרו, כבר נשתעבד גופו לבעל הנזק, רבנין דקיסרין אמרין תיפתר שזקפן עליו מלוה, מעתה [שזקפן במלוה] לא תגבה אלא בבינונית, [ומשנן] מאחר שעיקרו נזק גובה בעידיה, ע"כ, והובא בהגהות הראב"ד על הרי"ף גיטין [דף ג.].

ובשערי חיים קידושין [סי' כ"ד סק"ד] כתב דמוכר בדברי הירושלמי דאף לאחר שזקפן במלוה עדיין נשאר חוב הראשון, ואין הזקיפה משנה את עצם החוב במהותו, אלא רק את חיוב הפרעון והתשלומים, ודין מיטב תלוי בעצם החוב, ולכן אף שזקפן במלוה עדיין גובה מן העידית, [ויעי' ש' שהכריח מזה עוד דעצם החוב אינו מגופו, רק חיוב הפרעון והתשלומים הוא מגופו, ולכן שפיר יכול להשתנות מחיוב מגופו עיי' זקיפה].

בבבא נזר [יו"ד סי' ר"ב סק"ב] הביא דברי הראשונים דע"י זקיפה הו"ל כאילו פרע לו וחזר והלוה לו וכתב וז"ל, ואף שלא כתב הלוה לו שטר, ואין הלוה מחוייב רק מכח המקח, ובמה יחשב הלוואה, צ"ל דמוחל לו דמי המקח, ועבור שמחל לו נתחייב שנית, וע"כ חשיב שכבר נפרע כל דמי המקח. וכ"כ ביד דוד [אישות פ"ו אות רכ"ד] דבב"ק [דף קט]. מבואר דהיא מחילה והתחייבות חדשה, [וצ"ת למה גובין מלקוחות מזמן א', וי"ל].

ובשערי חיים קידושין [סי' ט"ו סק"ב] כתב דהחוב הקודם נמחל, אבל לא בחינם, אלא שבתמורה למחילה נתחייב החייב בחוב חדש, והוא כענין המבואר בגיטין [דף יד.]. דבההיא הנאה דקא משתניא ליה בין מלוה ישנה למלוה חדשה גמר ומשעבד נפשיה, ופרש"י דהוא משום דנוח לו לדחות הפרעון לזמן אחר, ולפי"ז כתב שם דודאי אין זקיפת מלוה בע"כ של המחוייב, כי התחייבות זו ודאי נעשית רק מדעתו. וביותר מזה דעת רש"י בכמה דוכתי דאין זקיפת מלוה אלא על ידי כתיבת שטר בדעת המתחייב, והוא בב"מ [דף עב. ד"ה וזקפן] לענין ריבית, וכן ברש"י פסחים [דף לא.]. וכתובות [דף צב. ד"ה וזקפן], ולכאורה משמע מזה דצריך התחייבות חדשה דחילא רק על ידי שטר, כמש"כ בחזון יחזקאל דהתחייבות לא תחול בדברים בלבד, [ומש"כ באבי עזרי שם לבאר מה שפרש"י שצריך שטר, לא נתפרש לפי"ז מה שפרש"י בפסחים וכתובות].

והגר"א וסרמן [ספר זכרון עולת שלמה ח"ב סי' שכ"ד סק"ה] הקשה על פירוש זה, דא"כ החוב השני הו"ל כהתחייבות חדשה, והרי המתחייב לחבירו כך וכך אין שביעית משמטתו, [ולקמן הבאתי שרבוותא נחלקו בזה].

ובשם הגר"ח ביאר ענין זקיפת מלוה, דהיינו שאת החוב שהיה לו עד עתה חוזר ומלווהו כעת מחדש, והוי כמו שהרויח זמן ההלוואה, שהוא מלוה לו שוב את החוב שהיה קודם, וכן הביאו בברכת שמואל קידושין [סי' ד' סק"ג] ובקובץ שמועות ב"מ [אות כ"ו] בשם הגר"ח, ובזה ביאר הגר"ח שי' הר"מ [פ"ו מלוה ה"ג] דאם המלוה ארווח ליה ללוה זימניה וקצץ ריבית א"י ריבית קצוצה, דס"ל דהלואת חוב אין גופה ממון ונתמעט מריבית.

ונראה להוסיף על דבריו, דהנה בכל חיוב הרי שיש להנושה 'ממון' גביה, ואשר מה"ט יש לו להנושה על זולתו טענת 'ממוני גבך' וממילא שפיר י"ל דבזקיפת מלוה הרי הוא מלוה את ה'ממון' הזה ונעשה הלוואה חדשה.

הנושאים הבאים

בהר- אבק ריבית, את כספך לא תתן לו
בנשך (כה לז)

בחוקותי- קניני עכו"ם, וכי תמכרו
ממכר לעמיתך (כה יד.)

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה
בעריכה תמציתית וייחודית
להשיג בחנויות הספרים

אשת חיל

מדרשים, נסתר,
ראשונים, אחרונים, חסידות

פרקי עיון בפרשיות התורה

מרבתינו לבית בריסק זיע"א

גליון ט שנה א

אייר ה'תשע"ט

ושדה מגרש עריהם לא ימכר כי אחזת עולם הוא להם (ויקרא כה לד).

יחזקאל (לו לג) 'כה אמר ה' ביום טהרי אתכם וגו' והערים החרבות והנשמות והנהרסות, וגו'. מבואר מכל אלו הכתובים שלא יבנו ערים חדשות, אלא שהנהרסות יבנו, וכן לקמן (לו לח) 'כן תהיינה הערים החרבות מלאות צאן אדם'. הרי שהזכיר רק החרבות. ונראה הביאור עפ"י מ דאיתא בערכין (לג:) אין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה, ולא מגרש עיר ולא עיר מגרש יעווי"ש. וכן הוא ברמב"ם (שמיטה ויובל פי"ג ה"ד) עיי"ש. ונמצא דאין אפשרות לבנות עיר חדשה דאין עושין מגרש עיר ואין עושין שדה מגרש וגם אין אפשרות להרחיב את גבולם משום זה, ולכן רק הנהרסות יבנו והנהרסות יבנו וכו'.

ולפי"ז יש לבאר המשך הכתובים מש"נ שם (פסוק לז) 'ארבה אותם כצאן אדם', ושם (פסוק לח) 'כצאן קדשים כצאן ירושלים במועדיה'. והיינו שבמועדים היה הרבה מאד צאן מקרבנות ראייה וחגיגה ושמחה, שכל אחד הביא צאן ובקר ברגל, ואע"פ שירבו מאד ואין כל אפשרות להוסיף על העיר לעשות ממגרש עיר, אעפ"כ תחזיק אותם הארץ, שהמקום המועט יחזיק עם רב, וא"כ אין זה ברכה על הריבוי אלא הברכה היא שהמקום הקטן יחזיק הרבה.

ובאמת יל"ע ויל"ע מה ההיתר לבנות בתים חדשים בארץ ישראל, הרי אפשר שבמקום הזה היה שדה או מגרש, והרי הוא בלאו מן התורה 'ושדה מגרש עריכם לא ימכר'. ודין זה נוהג בכל ערי ישראל כמש"כ הרמב"ם וכתבנו. 'ומפי השמועה למדו שזה שנאמר לא ימכר לא ישונה, אלא השדה והמגרש והעיר כל אחד משלשתן כמות שהוא לעולם', וצ"ע מ"ט לא חיישי' שהמקום הזה היה שדה או מגרש ואסור לעשותו עיר, וצ"ע.

והגרמ"ד הלוי הוסיף בזה דביותר קשה דכיון דבונים בכל המקומות שבארץ ישראל ע"כ זה משום שסומכים שבמקום זה מעולם לא היה עיר ולא שדה ומגרש רק מדבר בעלמא, ומשו"ה מותר לבנות. וא"כ אין פוטרים עצמם מלעשות יו"ט שני, והרי מקומות המדבר שבאר"י שנבנו חייבים ביו"ט שני, כמש"כ הרמב"ם (קידוש החדש פ"ה הי"ב) 'מקום שבינו ובין ירושלים עשרה ימים או פחות מעשרה והוא סוריא או חוצה לארץ ואין להם מנהג, או שהיא עיר שנתחדשה במדבר ארץ ישראל, או מקום ששכנו בו ישראל עתה, עושין שני ימים כמנהג רוב העולם', ע"כ. ומבואר להדיא דבמקום מדבר שבאר"י שנבנה אח"כ צריכים לעשות בו ב' ימים.

ולפי"ז ממנ"פ אם בונים במקום זה משום שסומכים שבמקום זה לא היה ישוב כלל למה אין עושין יו"ט ב' ימים, אא"כ ברירא לן שמקום זה הוא תוך העיר שאז מותר לבנות וגם אין חייבים ב' ימים, אבל צ"ע מהיכי תיתי לומר כן בכל מקום שבונים. ובשלמא לעניין ירושלים יש היתר מיוחד לענין יו"ט שהכל נגרר אחרי העיר העתיקה דשם ודאי היה ישוב בזמן שקדשו ע"פ הראיה, וגם השכונות החדשות שבירושלים טפלות ונגררות אחרי העיר העתיקה, ועל כן גם אם לא הגיעו השלוחים למקום זה אין חיוב לעשות יו"ט שני [וקודם שנתחדש הישוב היהודי בעיר העתיקה אכן היתה שאלה חמורה על יו"ט שני בכל ירושלים] אבל במקומות החדשים שבונים לכאורה יש ממנ"פ, שאם היה זה מדבר צריך לעשות יו"ט שני כמבואר ברמב"ם.

בספר אחד נדפס מת"ח אחד שסיפר - פעם זכיתי לשמוע מכבוד מרן הסטייפלר זצוק"ל שסיפר, שהיה בירושלים אדם שהיה מקבץ נדבות, וכל כך היה חרוץ בתפקידו עד אשר אמרו עליו ששתי דירות כבר יש לו בירושלים, ועכשיו הוא עובד על הדירה השלישית. באו אל מרן הגרי"ז זצוק"ל ושאלו אותו, האם יש מצוה ליתן לו, והשיב מרן הגרי"ז - אם מצוות צדקה אין כאן, אבל מצוות ישוב ארץ ישראל יש כאן, דבנתינה לאותו אדם מקיימים מצוות ישוב ארץ ישראל. ואמר לי הסטייפלר זצוק"ל - אינני יודע אם הגרי"ז אמר זאת בדרך בדיחותא בעלמא, או לקושטא דמילתא, ע"כ. וכשסיפרתי זאת פעם קמיה דהגאון רבי ברוך רואנברג זצוק"ל אמר לי שהדברים הם חידוש גדול, משום שידוע שלהגרי"ז זצוק"ל היתה לו שאלה איך אפשר בכלל לבנות בתים בא"י, והלא מבואר בסוגיא בערכין (קיג) דאין עושין מגרש עיר, ואנו הרי אין אנו בקיאין היכן הוא מגרש והיכן הוא עיר, ע"כ.

ולמלשינים אל תהי תקוה וכל הרשעה כרגע תאבד וכו' - תפילת שמו"ע.

ברכות (כח:) אמר להם ר"ג לחכמים כלום יש אדם שיודע לתקן ברכת הצדוקים, עמד שמואל הקטן ותקנה. ונראה דלכן תקנה שמואל הקטן, דהנה כתב הנפש החיים (ש"ב פי"ג) וז"ל 'כי באמת בעומק פנימיות כוונת התפילה אין אתנו יודע עד מה וכו' אינם בערך אף כטפה מן הים כלל נגד פנימיות כוונת אנשי כנסת הגדולה מתקני התפילה, שהיו ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים, וכל מבין יבין דלא אתי אנש על יבשתא שיוכל לתקן תקון נפלא ונורא כזה, לכלול ולגנוז במטבע תפילה קבועה וסדורה בנוסח אחד, התקונים של כל העולמות עליונים ותחתונים וסדרי פרקי המרכבה, ושכל פעם שמתפללים יוגרם תיקונים חדשים בסדור העולמות והכוחות והמשכת מוחין חדשים אחרים, שמעת שתקנוה עד ביאת הגואל במהרה בימינו לא הי' ולא יהי' שום תפילה בפרטות דומה לחברתה שקודם לה ואחריה כלל, דלבושין דלביש בצפרא לא לביש ברמשא, ודלביש ברמשא וכו', וכן כל יום שלפניו ואחריו וכו', והוא בלתי אפשר אם לא ע"י הנבואה העליונה ורוח קדשו יתברך אשר הופיע עליהם הופעה עצומה בעת תקון נוסח מטבע התפילה והברכות, שם הוא ית"ש בפייהם אלו התיבות ספורות וגנוזות, בתוכם כל התקונים, עכ"ל.

והנה [נוסח] ברכת המינים בודאי אינה שונה משאר ברכות. ואי' בסנהדרין (יא.) פעם אחת היו מסובין בעליה ביבנה ונתנה עליהם בת קול מן השמים, יש כאן אחד שראוי שתשרה עליו שכונה אלא שאין דורו זכאי לכך, נתנו חכמים את עיניהם בשמואל הקטן ע"כ. ולפי"ז שמואל הקטן רק הוא אשר יכול הי' לתקן ברכת המינים, שנוסח ברכת תפילה א"א לתקנה בלי רוח הקודש, והוא אשר הי' ראוי לכך.

בתשובות והנהגות, (הגר"מ שטרנבוך (ח"ב סי' נט)) האריך בבירור הנוסחא דברכה זו לאחר שפגעה בה יד הצענזור ובתו"ד שם הביא מה ששמע ממרן זיע"א ששמע מאביו מרן הגר"ח זיע"א ואלו דבריו שם: 'יש לתמוה שבברכת ולמלשינים שתיקנו נגד האפיקורסים שיאבדו מהר, לא נזכר בכלל איבוד האפיקורסים, ורבו כאן הנוסחאות, אבל ניכר שיד הצענזור נגע בברכה שעיקרו לאיבוד האפיקורסים, וכלשון הרמב"ם (רפ"ב דתפלה) 'בימי ר"ג רבו האפיקורסים בישראל והיו מצירים לישראל ומסיתים אותם לשוים מאחרי השם, וכיון שראה שזו גדולה מכל צרכי האדם עמד הוא ובית דינו ותיקן ברכה אחת שתהיה בה שאלה מלפני השם לאבד האפיקורסים וקבע אותה בתפלה כדי שתהיה ערוכה בפי הכל' [עכ"ל] הרי שעיקר התפלה נגד האפיקורסים, ובנוסח המקובל לא נזכר האפיקורסים כלל. ויש נוסחאות 'וכל המינים', והיינו כומרים ממש שאדוקים בע"ז בין ישראל או עכו"ם וכמבואר ברש"י (ע"ז כו:) ע"ש, אבל לכאורה אפיקורסים ומינים תרי מילי נינהו, ונראה שלא על המינים לבד נתכוון ר"ג אלא בעיקר למסיתים ואפיקורסים שמצירים לישראל וכמבואר ברמב"ם בהלכותיו לפי נוסח שלנו וראוי להזכירם בתפלה.

שוב מצאתי בירושלמי פ"ב דברכות (ה"ד) שכולל מינים ורשעים 'במכניע זדים', ומשמע שצריך לכלול המינים ורשעים בהנוסח ולא נזכר אפיקורסים וכו', אבל מסבירא אמינא שהיינו לכלול גם המינים אבל לא לשלול האפיקורסים שעליהם תיקנו הברכה וכדברי הרמב"ם הנזכרים. וכו', [ומה שאומרים ולמלשינים אל תהי תקוה כתבו המקובלים שיש בזה סוד שלא תהא למלשין הגדול ר"ל תקוה כשמלשין עלינו לפני מלכו של עולם ית"ש]. ותמהני שגם גדולי עולם זצ"ל השמיטו האפיקורסים שעליהם וכדומה תיקנו הברכה ואמרו כעין נוסח שלנו, וחוששני שגם בדיעבד ראוי לחוש, ואפילו אם יאמר מינים כהירושלמי, שבמינים לא מספיק, ואף שנקראת בגמ' ברכת המינים היינו ע"ש ההוספה, ויתכן שמין הוא אדוק לעצמו בע"ז אבל לא מסית אחרים, ועיקר הסכנה דור דור אינו ממינים שהם כומרים ואדוקים בע"ז, ומהם אין לחשוש כ"כ, אלא מהאפיקורסים ומסיתים עם ישראל לחיי הפקר, ועליהם ראוי להתפלל שכולם יאבדו וכנוסח הרמב"ם.

ושמעתי מפי הגריז"ס זצ"ל הגאב"ד דבריסק שאביו הגר"ח מבריסק זצ"ל נתלבט הרבה בברכת המינים היאך לומר שהנוסחאות משונים זו מזו ונגע בהם גם יד הצענזור, והחליט לסמוך על נוסח הרמב"ם לענין 'ומלכות זדון' ולא הזדים, וכפי הנראה סבר דראוי לנו לחשוש דמי יימר נקיתי לבבי ואינו עובר במזיד, ואולי מקלל עצמו, ונראה גם לענין אפיקורסים כמ"ש שראוי לכלול האפיקורסים בהנוסח ולומר גם ומלכות זדון גם כן, ויוצא בלי פקפוק ברכה זאת שהיא תקנת שמואל הקטן. (אמנם עי' בסידור הגר"י עמדין דמינים היינו אפיקורסים) וכו' עיי"ש אריכות דבריו.

דובב שפתיים

מתורתו של רבינו מרן רבי מיכל יהודה ב"ר משה זוז זללה"ה

אייר תשע"ט

גליון מס' 183

דברי מוסר והתעוררות

נמרוד, (בראשית י' ט') 'הוא היה גיבור ציד לפני ד', ופירש"י, צד דעתן של בריות בפיו, ומטען למרוד במקום. כמו שיש מצודה שהצייד צד בה חיות, כך נמרוד צד בפיו את דעת בני האדם להמריד את הבריות על הקב"ה, והנה כשנתבונן בזה איזה הנאה יש לו בהמרדה זו, הרי אין כאן תאות הגוף שמושכת אותו לרע, ובכל זאת יש כח ברע שאפילו שלא נהנה הנאה מוחשית וגשמית בכל זאת כח הרע שולט בו עד שממריד אחרים, וחז"ל הק' אומרים על נמרוד שהיה מכיר בריבונו ומתכוין למרוד בו!

ונראה להבין מהו ההגדרה מכיר את ריבונו, הרי אם חז"ל הק' הגדירו אותו שהוא מכיר את ריבונו, הפירוש שהכיר את ריבונו בתכלית ההכרה, הוא היה קרוב לבריאת העולם וראה את כל השתלשלות הבריאה, ולכן הכיר את בוראו הכרה ברורה, ובכל זאת נתכוין למרוד בו, האם השכל יכול לתפוס ולהבין זאת????

כח הרע פועל נגד השכל וההיגיון

אלא מלמדת אותנו כאן התורה, שכח היצר שרע מנעוריו כולל אפילו לעשות מלחמה עם רבון העולם, 'מכיר את ריבונו' – הוא יודע שיש לפניו בורא עולם שברא את העולם, והוא הבורא עולם בראו ונתן לו את הכוחות, ובכל זאת הוא עומד ועושה מלחמה עם הבורא עולם, עד כדי כך!!! נורא נוראות!!!

וכן כתוב גם על אנשי סדום שהיו רעים וחטאים עד מאוד, ופירש רש"י רעים – יודעים את ריבונו ומתכוונים למרוד בו, עד כדי כך הוא כוחו של יצר הרע.

כי המרידה בהקב"ה איננה בגלל שהתאוות מושכות אותו אל עפר האדמה, אלא הקב"ה ברא את כח היצר הרע שללא תורה אי אפשר לעמוד כנגדו, ולא מחמת שללא תורה לא מכירים את הבורא ית' כי הרי חז"ל מגלים לנו שהכיר את בוראו, ובכל זאת מתכוין למרוד בו רח"ל, כי הקב"ה ברוב טובתו וחסדו הרוצה בטובת האדם ששייג את המעלות והטוב, ברא את כח היצר הרע בתכלית הרע, עד כדי כך שיוכל להפך את השכל ואת הידיעות שהם יעזרו לו לעשות את הרע, כנגד כל ההגיון וההבנה הפשוטה, והכח כנגד זה הוא רק משאחז"ל בראתי יצר הרע, בראתי תורה תבלין לו, זה הכח היחידי שיכול ללחום עם היצר הרע.

באור יהל מביא מ"ר הגאון רבי לייב חסמן זצוק"ל דברי המדרש (שוחר טוב תהלים ב') עה"פ למה רגשו גויים ולאומים יהגו ריק, 'יתצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ד' ועל משיחו. א"ר ברכיה בשם ר' לוי ארורים הם הרשעים שהן

האדם מורכב משני כוחות הפכיים, וכח הרע הוא השולט

האדם מורכב הוא משני חלקים, חלק הגוף של האדם נברא עפר מן האדמה, חלק נוסף ויפח באפיו נשמת חיים, הקב"ה נפח בו נשמה שהיא אין לה שום שייכות עם העפר מן האדמה. וכדאחז"ל מאן דנפח מדיליה נפח, שהקב"ה נפח באדם נשמת חיים, היינו שזה חלק אלו' ממעל.

נמצא שהאדם מורכב משני כוחות, חלק הגוף שהוא מן האדמה שמושך אותו לכל מיני עפרוריות של אדמה, וחלק הנשמה שמושך אותו להתרומם ולהיות כמו מלאך אלוקים.

ומתוך המציאות שמציאות זו גם מבוארת בפסקי התורה, אנו רואים שכח היצר הרע הוא הכח השולט על האדם ועל יצרו הטוב, כל התאוות שהגוף נמשך אליהם, כל המידות רעות של גאווה, כבוד, רגזנות, כעס, הם שולטים על האדם. והדבר פלא הוא, כי הרי אחרי שהאדם שם לב במחשבה אמיתית על כל התאוות והרצונות שנמשך אליהם, הוא רואה באפסיותם, שממש אין בהם כלום, ויותר מכך הרי הם זבל! ומצד שני חלק הנשמה מרומם אותו שאינו כשאר בעלי חיים, אלא הוא אדם – איש מיוחד, א"כ איך יתכן שאף על פי כן, הכח של העפר מן האדמה מושל על הנשמה, הלא דבר הוא!?

אלא שבאמת ההבנה בזה היא פשוטה, כי הנה אמרה תורה, ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם, ודרשו חז"ל הק' עיניכם – זו זנות, לבבכם – זו מינות. העין נמשך אחר מה שרואה, האוזן נמשך אחר מה ששומע, והאדם מסובב עם כל מיני יצרים של תאוות עניני עוה"ז, שהחומר באופן טבעי נמשך אחריהם, ולעומת זה חלק הנשמה רק אחרי עיון ומחשבה מתעוררים לבזות את חיי העולם הזה ולהתקרב לחיי עוה"ב – חיי הנשמה, אבל עדיין החושים וההרגשים החומריים פועלים ונמשכים לחומר, וממילא מובן למה חלק הרע שולט על חלק הטוב. והקב"ה שברא את ב' היצרים מעיד בתורה הק' כי יצר לב האדם רע מנעוריו.

הקב"ה ברוב חסדו נתן לנו תורתו שעל ידה נתגבר על הרע

אמנם כל זה שכח הרע שולט הוא כשאין באדם תורה, אז בהכרח הרע שולט על הטוב, אבל הקב"ה באהבתו הגדולה אלינו נתן לנו את תורתו, שעל ידי לימוד ועסק התורה נוכל להתרומם ולראות את האמת, ולהתגבר על הרע. והוא משאחז"ל בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין לו.

והנה אנחנו מוצאים חידוש בכוחות האדם, שמלבד כח התאוה שיש באדם, יש בו כח נוסף, דהנה התורה אומרת אצל

מקיימין עצה על ישראל, - כלל ישראל מפריע להם, היהודים החרדים הם ממש עצם בגרונם, ואינם יודעים מה לעשות עמהם, הם ממש לא יכולים לישן שיש יהודי חרדי וציבור חרדי כאן במדינה שהם הקימו לעצמם, ולכן הם מטכסים עצה, וכא"א אומר עצתי יפה מעצתך, זהו בין המדינות הסובבות אותנו ומאיימות על קיומנו, ובין המפלגות כולם ששונאים את יראי ד' וציבור החרדים לדבר ד'.

כל הדורות ניסו הרשעים להילחם בישראל ולכלותם

עשיו אמר שוטה היה קין שהרג את הבל בחיי אביו ולא היה יודע שאביו פרה ורבה, אני איני עושה כן, אלא יקרבו ימי אבל אבי וגו'. פרעה אמר שוטה הי' עשיו שאמר כן ולא הי' יודע שאחיו – יעקב פרה ורבה בחיי אביו וכו' הה"ד כל הבן הילוד היאורה וגו'. המן הרשע אמר שוטה היה פרעה וכו' אלא להשמיד להרוג ולאבד וגו'. גוג ומוגג עתידין לומר כן היו שוטים הראשונים שמעקפין עצה על ישראל ולא היו יודעים שיש להם פטרון בשמים. אנו אין עושין כן אלא מתחילה אנו מזדווגים על פטרונם ואח"כ אנו חוזרים על ישראל, הה"ד על ד' ועל משיחו. והקב"ה אומר להם כו' מה כתוב והיה ד' למלך על כל הארץ.

והרי דברי המדרש הם פלא גדול, האיך יתכן שגוג ומוגג אשר הם בעצמם אומרים שהראשונים היו שוטים שמעקפין עצה על ישראל ואינם יודעים שיש להם פטרון שבשמים, הרי שהם יודעים שיש לישראל פטרון שבשמים שמציל אותם, רב את ריבם ונוקם את נקמתם, ואין כדאי להסתבך אתם, ולכן הם מכריזים אנו לא נעשה כן, דלא נהיה שוטים כמוהם, אלא מה יעשו בחכמתם? יזדווגו על הפטרון בעצמו! ומי בער ולא ידע עד כמה שטות זה גדול, ואין לך שטות יותר מזה.

ובאמת שטות זו כבר מצינו בנמרוד ואנשי סדום שהכירו את בוראם ונתכוונו למרוד בו, שהיא דרגה יותר גבוהה מהידיעה שיש להם פטרון, ומכש"כ עמי הארצות שוטים בעלי תאוות שלא יודעים מכלום ויוצאים לעשות מלחמה עם הקב"ה, הרי בודאי והיה ד' למלך.

בכח התורה נעמוד בתקיפות נגד הגזירות על התורה ולומדיה

כח הרע שהקב"ה ברא בבריאה הוא רק לנסיון עבורינו, איך נתייחס לזה, ואיך נעמוד מול הרע מבלי להתפעל ולהימשך ח"ו אחרי כל התאוות המדומות, והדרך היחידה שאנחנו יכולים לעמוד הוא רק בכח התורה. לא להתחשב עם הגזירות והחוקים שהם אנשי השלטון פורקי העול גוזרים כנגד התורה ולומדי התורה, הם יידעו שלא יוכלו להיזיז אותנו כמלא חוט השערה מהתורה והמצוות, וכל זה בידינו רק על ידי התחזקות בלימוד התורה, זה האופן היחידי להיות דבוקים בקיום רצונו ית"ש.

כעת התחלת הזמן, ב"ה כל אחד בא מסתמא בחיזוקים, ממה שקיבל בחג הפסח, מליל שימורים. התחלת היום צריך להיות בתפילה בזמנה, תפלה מתוך הסידור, להתפלל על צרות הכלל, לבקש רחמי שמים. ולמלשינים אל תהי תקוה וכל הרשעה כרגע תאבד וכל אויבך מהרה יכרתו. להתפלל בכונה על הצדיקים כו' ועל זקני שארית עמך בית ישראל. לשמור על סדרי הישיבה,

לבוא בזמן ולהתחיל מיד ללמוד עם נעימות ושמחה, להשקיע את כח העיון במה שלומדים, לומדים כעת סוגיות קשות מאוד, קשות מאוד, אבל אדרבה סוגיות אלו הם עצה גדולה ומחוכמת שעל ידי השקיעות בהם לא ניגרר אחרי הרחוב, אחרי החדשות.

לחיות בהכרת הטוב לבוראינו ולשלם לו בחיזוקה של תורה

צריכים לדעת ולהכיר הכרת הטוב לבו"ע, שמה שאנחנו היינו צריכים לעשות עם הרוצחים, הקב"ה שלח שליח במקומינו ושברו אותם. כמה הכרת הטוב וכמה חסד צריך לראות בזה! אנחנו צריכים להכיר באמת הפשוטה שזה לא אמריקא ולא מדינה אחרת שנלחמה עבורינו, אלא רק שלוחים מהקב"ה.

ובמה עלינו לשלם להקב"ה על כל הטוב והחסד? התשלום הוא חיזוק בתורה, חיזוק בתפילה, חיזוק באמונה!

האור יהל ממשיך שם לבאר מה באמת היה החשבון של גוג ומוגג לומר שיעשו מלחמה עם הפטרון, הרי אין לך שטות גדולה מזו. אלא היינו שיעמדו לעקור ח"ו את האמונה בהש"ת! ועל ידי זה יוכלו אח"כ להתגבר עלינו ולכלותינו חלילה, וסבורים כי ד' שוב לא יגן בעדינו. האור יהל ראה בעיני התורה את התקופה שלנו, שעל ידי שיעקרו מאתנו את האמונה התמימה שהחזיקה את היהודים בכל הדורות ובכל הנסיונות הרי ח"ו יוכלו להתגבר עלינו, כך שומעים מהם כל יום ויום מלחמה בד' ובתורתו, אמנם עלינו לדעת שהם יעקרו מן העולם ואנחנו השרידים הקוראים בשם ד', האמונה שלנו תישאר בתוקף ובחזק.

וכדי שלא נתקרב ונאבד את האמונה בהש"ת, הוא מביא עלינו יסורים גדולים ועל ידיהם אנו צועקים אליו ומושיענו! וכפי המציאות כעת שאנחנו מסובבים ביסורי גוף ויסורי נפש, ובדחק של פרנסה, כל זה להיטיב עמנו כדי שנתקרב אליו ית"ש.

שהקב"ה ירחם על הכלל ישראל ויגאל אותנו בקרוב, ונוכל לרקוד ולשמוח בישעותינו, והם יבושו ויכלמו.

[נכתב מתוך סרט הקלטה. פתיחת זמן קיץ. לא נכתב באיזה שנה. (אולי תשנ"א) לאחר מלחמת המפרץ) ונראים הדברים כאילו אמרם כעת.]

אנו בגלות אצל יהודים

מתוך דברי רבינו עם נפילת ממלכת השמאל

[ראש הממשלה השמאלני נרצח באותה שנה (זה שהטביע את ספינת אלטלנה עם 16 יהודים שהיו שם בספינה). ובאותם בחירות (שהיו בחירות ישירות לראשות הממשלה) נבחר לראשונה ראש הממשלה הנוכחי, והיו במחנינו כאלה שחגגו את הניצחון, על רקע זה באו דברי רבינו זללה"ה.

...בהבנה והשקפה זו שרק דרך התורה והמצוות, היא דרך האור במחשכי עוה"ז, יש להתחזק בכל עת, כ"ש וכ"ש לעת הזאת, שעומדים אנו בתקופה קשה, אחר שעברנו תקופת הבחירות, עלינו לחזק לעצמינו הבריור שבאמת אין לנו כל שייכות לענין זה, וכי באלה אנו בוחרים? הדבר פשוט שאין זה אלא התגוננות להקל מעלינו עד כמה שאפשר את קושי הגלות שאנו שרויים בו ע"י פעולות הפושעים והחוטאים, שכל רצונם לעקור שם ישראל רח"ל, הם הם שונאי ישראל שונאי הדת העומדים עלינו לכלותינו. ולכן היה עלינו

במחנה שומרי תורה ומצוות, עד שיש המשתתפים בשמחת הנצחון. אוי לנו כי הרי זה חילול שם שמים, וכל המשתתף באסיפתם ובחגיגות אלו – הרי זה מתחייב בנפשו ממש ללא שום גוזמא!

... כל יטעו לחשוב שהגענו לתכלית מצבינו, אמנם החלשנו את הכח ששלט עד עתה, אולם עדיין לא זיכנו מן שמיא להגיע ליעודינו האמיתי, ולכן אין לנו שום שייכות לכל השמחה השוררת אצלם, וכ"ש שאין להסתובב בחברתם, ואיש לרעהו יאמר חזק ביגיעת התורה ועיונה שע"י כך נזכה במהרה בימינו לגאולה.

[הדברים נאמרו בסיום למס' זבחים בשיעורו של הגרב"ד דיסקין שליט"א בבית המדרש "נחלת משה" סיון תשנ"ו].

מעשה רב

קצת הנהגות ועובדות ממה שעולה כעת בזיכרון

רבנות העיר בני ברק

הנה הוכתרו לאחרונה שני רבנים חדשים לעיר התורה בני ברק, כשהאחד מהרבנים ה"נ הגאון רבי שבח צבי רוזנבלט שליט"א, שרבינו זללה"ה הכיר בו כגברא רבה בגדלותו בתורה והוראה, וסמך עליו בעניני הוראה וכשרות במקומות שניהן בהם בזמן חיותו של רבינו. והנה בשיווי הדעות שיש כעת, שהוכתרו שני רבנים לעיר, יש בזה קיום משאלתו של רבינו מלפני כ-32 שנים כאשר כתב ברבינו במכתבו המתפרסם כאן.

הרקע למכתב דלהלן הוא, כאשר ב"י אלול תשמ"ז יצא 'פסק דין' שנכתב ונחתם על ידי הבית דין המיוחד שהעמיד מרן הגרא"מ שך זצ"ל שבהרכבו כיהנו, הגאון המובהק רבי שלמה שמשון קרליץ זצ"ל, רבינו זללה"ה, ויבדלחט"א מרן רשכבה"ג שר התורה שליט"א, שהוציאו פס"ד שציבור בני התורה רשאי למנות רב ולסדר את עניני הכשרות בעיר ב"ב כפי הנראה לגדולי התורה, ואי אפשר לכוף עליהם בזה נגד דעתם. (הגרמ"צ ברגמן שליט"א עסק בעניני הבי"ד בשליחות חותנו מרן בעל האבי עזרי, והוא נכתב כשנה ומחצה לאחר הסתלקותו של הגאון רבי יעקב לנדא זצ"ל, כאשר במהלך התקופה עד כתיבת הפס"ד התאמץ רבינו ופעל ביחד עם מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל לנסות להביא כאן שיתוף פעולה שיהיו כמה רבנים שינהלו את העיר יחדיו, וכל זה נעשה בהסכמתו של מרן הגרא"מ שך זצ"ל, אמנם לאחר שהנסיונות לא צלחו, בליט ברירה נכתב הפס"ד שנתפרסם אז, (ומובא במלואו בספר וזרח השמש). ולאור הפס"ד הוקמה מערכת הכשרות 'שארית ישראל' שבראשותו ומיסודו של הגרמ"ש קרליץ זצ"ל).

לאחר פירסום הפס"ד קיבל רבינו מכתב תגובה נגד הפס"ד מאחד מחשובי האדמו"רים זצ"ל בעיר, ומפאת כבודו של האדמו"ר נאלץ רבינו להשיבו בכתב, וזה המכתב שלפנינו.

(מי שיקרא את המכתב יבין ויראה שמינוי שני הרבנים כעת, הרב רוזנבלט והרב לנדא, לנהל את עניני הדת של עיר התורה בני ברק, היא למעשה קיום רצונו של רבינו זללה"ה).

בס"ד ג' דסליחות תשמ"ז

בברכת כתוח"ט בספשיצ"ג אקדם כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א וכל אנ"ש שיחי.

את מכתבו קיבלתי, ומאד הקשה עלי שאשיב לו על מכתבו, כי אנו קבלנו ממרן מו"ר בעל החזון איש זללה"ה שיש לזהר מבלי להכנס לויכוחים שזה סייג והירות להרבה חלקי התורה ושמירת המצוות. ומעודי הנני מונע עצמי מכאלה, אפילו לגבי בני גילי ויותר צעירים מומי וכש"כ כו'.

וכל מה שאני כותב כאן הוא רק לקיים בזה מצות כיבוד כבוד קדושתו שליט"א, אך דבר אחד אטול רשות להציע שזה יהי זכות לעושה ולכל העיר כולה, שכבוד אדמו"ר שליט"א ישתדל על השלום בדרך זו, לעמוד לימין הגאון שהוא מיחידי הפוסקים בזמנינו ה"נ הגאב"ד דזכרון מאיר שליט"א וראש ישיבת חכמי לובלין אשר נתן כח וזמן ביחד עם עוד רבני העיר והציעו שיעשו ועד הרבנים מרבני העיר הקיימים ועומדים על משמרתם עבודת הקודש, וכפי הנהוג בירושלים ע"י הגאון הגר"י ויס שליט"א עם כל הבתי דינים שלהם הכולל ג"כ כל עניני כשרות העיר אשר עומד לתפארת, כי היתכן שעיר ואם בישראל כבני ברק שלא יהי בה אחדות מלאה מכל הרבנים שיחיו, ואיך אפשר שיחיד ינהל ע"פ דעתו והכרעתו, והרב לנדא שליט"א הי' צריך להיות מעונין מזה כי זהו הישרות שאחד לא יכול לעמוד בעבודה קשה כזו.

אסיים שדברי יגיעו לאוזן המבקש שלום, ואברך בשנה טובה ובזכות השלום יתקיים ברכת התורה ונתתי שלו' ונזכה במהרה לביאת גו"צ,

מיכל יהודה ליפקוביץ

הוראות והדרכות

שאלה: איך מרגישים טעם בלימוד?

תשובה: ראשית, צריך להתרגל ללמוד ללא הפסקות, לא לעשות את הלימוד קרעים קרעים, כי עיקר ההצלחה בתורה הוא כשלומדים בהמשך אחד. התבוננו בדבר ותראו פעמים מתחילים ללמוד בהכרח ובקושי, עצלות הגוף מכבידה על השעבוד ללימוד התורה, אך משמתגברים ונכנסים ללימוד, לומדים רבע שעה או מחציתה, מתחילים להרגיש משיכה ללימוד. דבר זה הוא מכח קדושת התורה המשיבה לנפשו של האדם את ההרגשה בטעמה של תורה, ומתוך כך גוררת אותו להמשיך בלימוד ביגיעה ובעמל, אך כל זה אם לומד ללא הפסק, ברציפות. העצה להצליח בזה, לימודנו רבותינו בעלי המוסר, שיקבע לעצמו זמן מה בתחילת לימודו שבזמן זה אינו מפסיק, ולומד בהמשך אחד. קביעות זו תשפיע להרגיל בהתמדה וסופה שתרגב וימשיך בלימוד ברציפות זמן הרבה.

והשנית, אופן הלימוד, שישתדל ללמוד בנחת ולא במהירות, לברר את הכתוב - ואיני מכוון בזה להתעכב מיד בכל העמקות שזה חלק נוסף שגם לכך נתבעים - אבל ההתחלה צריכה להיות להתבונן במתינות לקנות את תוכן דברי הסוגיא, ללמוד פעם אחת דברי הגמ', ואם לא מבינים לחזור פעם שניה, וללמוד דברי רש"י ולדייק דבריו ולנסות שוב להבין, עד שהקב"ה עוזר ומבינים. הקושי וההכבדה בלימוד באה בגלל המהירות שרוצים להספיק ואין מתעכבים בשימת לב לדעת ולהבין, סבורים שמהלימוד המהיר כבר יודעים, והדבר מצוי כשמתחילים ללמוד דברי התוס' ואין מבינים כראוי את דבריהם, אין מבינים קושייתם - סיבת הדבר מפני שאין בהירות בהבנת הגמ'. אחר שישבו ויבררו היטב במתינות דברי הגמ' ופירוש רש"י, יוכלו להבין מה באו התוס' להקשות ומה הוסיפו בביאור הגמ', וכן הוא בלימוד דברי שאר הראשונים.

והעצה לזה ללמוד עם חברותא, לברר יחדיו הגמ' והראשונים, שמתוך שמציעים הדברים זה לזה יראו מה ברור להם ומה לא הבין, ועי"ז תהא משנתם סדורה להם (דרכי החיים ח"ב עמ' קצ"ג - קצ"ד).

שאלה: אמנם אני יושב והוגה בתורה, אבל איני מרגיש הנאה בלימוד, כיצד אפשר להגיע לידי הנאה של לימוד לשמה?

תשובה: להשתדל ללמוד מתוך שמחה ובניגון המעורר את הנפש, כגון ניגונים של פיוטי זמירות שבת, ולהסביר לעצמו הסברה בפה, ואז תתחיל להרגיש הנאה בלימודך. (מתוך מכתב).

שאלה: מתפלל אני בכל יום ומבקש בברכת אהבה רבה: "ותן בלבנו... ללמוד וללמד", ואני כבחור ישיבה, לא רב ולא מגיד שיעור, מה אוכל לכוון ב"ללמד"?

תשובה: הכוונה בזה שה"ללמוד" יהיה באופן כזה טוב וברור, שזה יגרום שכאשר יגדל יוכל ג"כ "ללמד". או אפשר לכוון "ללמד" על מה שמדבר עם אחרים בלימוד.

פעם העיר רבינו לבחור שלא הצליח להסביר דבר תורה באופן ברור, ואמר לו: הלא שאיפת החיים שלנו צריכה להיות הרבצת תורה, ולכן עלינו להתרגל עכשיו שנוכל להסביר בבהירות!

הגאון בעל "ברכת שמואל" זצ"ל הדרין פעם את אחד מתלמידיו שנעשה למרביץ תורה, כי עליו לזכור כל הזמן, שאין תפקידו רק להעמיד תלמידים גדולי תורה, אלא תפקידו להעמיד תלמידים כאלו שהם עצמם יוכלו להעביר הלאה לדורות הבאים, וכי זה חלק מלימוד התורה לשמה! (ס' "הרב הדומה למלאך" עמ' 121).

אין להידמות לאופן השקידה של גדולי הדורות הקודמים

מה ששאלת באופן השקידה, שהרי גדולי הדורות הקודמים למדו לילות כימים יותר מהרגיל וכו' וכו', כפי הידוע שפעם התלונן מרן הגרב"ב ראש הישיבה דקמניץ בחו"ל לפני גאון העולם הגר"ע גרודז'ינסקי זצ"ל על כאבי ראש, ורוצה להתגבר בכל זאת ללמוד מבלי להשים לב למצב הקשה שהוא סובל, כמו הגאונים שהיו לפניו ולפני פניו. ענה לו הגר"ע ז"ל: דע לך כי אין להידמות להם, כי היה להם ראשים אחרים וכאבים אחרים, ואין ללמוד מהם על מצב הבריאות שלנו. ורואים מתוך המציאות שרבים סובלים חולשה פנימית וכאבי ראש עד שפוגע לעצבי הנפש, והרופאים עצמם אומרים שאין להם במה לעזור לכאלה, ובמיוחד לחוסר שינה שמחליש כח הריכוז והעיון, ולכן הלימוד צריך להתנהל: להיות שקוע בלימוד, ללמוד בשקידה והתמדה, ולהרבות לחזור על כל מה שלומדים, ולבקש תפילה לזכות להצלחה (כדאיתא בנדה ע', ב'), ובזה תזכה לעלות ולהצליח (מתוך מכתב).

על קושי להירדם בלילה

מה שאתה מתלונן שקשה לך להרדם בלילה - אולי תלמד סוגיא שיהיה לך מבואר המו"מ עפ"י פירוש רש"י ותוס' לפני השינה, שתוכל להיות שקוע בענין וזה ייקל עליך להירדם מתוך שמחשבתך תהיה טרודה בלימוד, וכן לשון הרבה את הי"ג עיקרים של אני מאמין מהרמב"ם, לחזור עליהם הרבה פעמים עד שתירדם מתוך עיון מחשבה זו של הי"ג עיקרים. (מתוך מכתב).

להערות והארות אפשר להתקשר לטל: 036180849 או בפלאפון 0504114770 [להשאיר הודעה בתא קולי] או דרך

פקס 036186624.

הגליון מוקדש לעילוי נשמת:

חיים בן יעקב

ע"ה

גליון ר"ט פ' בהר
י"ג אייר ה' תשע"ט
רמת השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אלכסטיין זוקללה"ה

שהתעלו לדרגה גבוהה מאוד שכל העולם לא היה קיים מבחינתם בכלל.

רבי שמעון תרם את זכויותיו לעם ישראל

ור' שמעון היה אדם רחום וחנון ובעל חסד, והוא תרם את כל הזכויות האלה לכל עם ישראל. לכן מגיעה תודה רבה לרבי שמעון שנתן הרבה זכויות לעם ישראל. שאל אותי אחד אם כן, למה זכה דוקא ר' שמעון, הרי בנו ר' אלעזר גם היה במערה. עניתי לו שיש הבדל, ר' שמעון שהיה במערה היה בסכנה, הרומאים חיפשו אותו ונגזר עליו דין להרג, ועם זה היה לו כ"כ הרבה כח נפשי לעסוק בתורה ולחדש חידושים עמוקים. ר' שמעון מוזכר בכל הש"ס. מכאן רואים את הכח הזה ללמוד תורה מתי שיש קשיים מתוך הדחק.

הזכות הגדולה היא בהתגברות על הקשיים

א"כ יוצא שהזכות הכי גדולה זה כשיש קושי. לכן אם אדם שיש לו קושי ללמוד תורה כי משהו מפריע לו באמצע הלימוד, בא לדבר איתו דברים בטלים והוא מתגבר עליו ולא שומע לחבר הזה, מתגבר על הקושי הזה, זו זכות גדולה. יש דברים שמפריעים לעסוק בתורה, והוא מתגבר לשבת בסדר הלימוד ללמוד ולהבין את התורה. זה בדיוק עיקר ההצלחה שלו וזה הקניין הרוחני שהוא קונה לעצמו, בזה הוא יזכה לכל הזכויות שזוכה אדם ירא שמים מעם ישראל. יה"ר שכולנו נזכה לכך, אמן ואמן.

**אדון
הארץ**

מו"ר זצלה"ה פ' בהר
מתוך כתבי הרב משה חליוה שליט"א

לך לחרוש ולזרוע. זה מלמד אותנו לאט לאט שאדמת ארץ ישראל היא לא שלנו אנחנו רק מקבלים רשות מהקב"ה לחרוש ולזרוע.

כל נכסי האדם רק מופקדים אצלו

כשמרחיבים את העניין הזה יותר, רואים אנחנו את העיקרון הזה לא רק בקשר לאדמת ארץ ישראל אלא שכל הנכסים, כל מה שיש לאדם זה לא שלו. התורה אומרת שחייבים¹ ויש מצוה מן התורה לתת צדקה מן הכסף של היהודי. לכאורה צריך היה לומר - כסף שלי מי יכול לקחת ממני, אבל ההלכה אומרת שזה לא שלך. בסך הכל קיבלת רשות להשתמש בכסף הזה ויש מצווה לתת ממנו צדקה לעניים.

וכן אם אדם יש לו בגד, לכאורה היה צריך לומר - הבגד שלי, מה שאני רוצה אני עושה עם הבגד. לכן אומרים לו - אם תכניס חוט פשתן לבגד צמר, יהיה הבגד הזה אסור כמו חזיר שהוא טריפה, ואסור ללבוש את הבגד. זה בא ללמדנו שאנחנו לא אדונים לא על הבגדים שלנו ולא על הכסף שלנו ולא על השדה שלנו וכו'.

עיקר המציאות שיש לנו ועיקר הקניין ששייך לנו, אלו רק הקניינים הרוחניים והמעלות הרוחניות. אם אדם לומד ויודע גמרות ופוסקים וקנה מידות טובות, את הנכס הזה אף אחד לא יכול לקחת ממנו.

מדוע זכה רשב"י יותר מכולם

אתמול הייתה הילולא של רבי שמעון בר יוחאי. חשבתי פעם למה זכה ר' שמעון יותר מכל התנאים שמאות אלפים, מכל ארצות העולם, באים לבקר בציון שלו במירון, בל"ג בעומר ובכל ימות השנה?

הנראה שהסיבה היא שלר' שמעון היה דבר שלא היה לאף אחד מהם, רשב"י היה שנים עשרה שנה במערה ולאחר מכן עוד שנה נוספת, ושם במערה לא היה לו כלום מהעולם הזה בכלל. שתי מים ואכל חרובים, זה היה כל האוכל שלו. אם כן, באיזה עולם הוא חי? בעולם שלא היו קיימים כל הדברים ששייכים לעולם הזה; כסף, אוכל, בשר, דגים וכו' ורק הוא עם הבן, ר' אלעזר לבד, ועסקו בתורה, ממילא עסקו רק במזון של הנשמה, אז ודאי

קניינים רוחניים

מו"ר זצלה"ה פ' בהר
תש"ע
מתוך הספר 'גאון יעקב'

**"וידבר ה' אל משה בקר סיני
לאמר: ודבר אל בני ישראל ואמרת אליהם
פי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם
ושבחה הארץ שבת לה': שש שנים תזרע
שדה ושש שנים תזמר פרמך ואספת את
תבואתה: ובשנה השביעית שבת שבתון
הקדש לארץ שבת לה' שדה לא תזרע
ופרמך לא תזמר" (כה, א-ד)**

אנו לא בעלים על הארץ

בפרשת בהר¹ כתובה פרשת השמיטה ופרשת היובל, אם כי היובל לא נוהג בימינו, אבל יש ללמוד את הפרשה וללמוד מהפרשה גם לימינו. בפרשת היובל אומרת התורה שסופרים שבע שנים שבע פעמים, אחר כך כל השדות חוזרות למוכרים בחזרה. התורה אומרת שכל העניין של יובל, הוא משום ש-"כי לי הארץ"², דהיינו - כי ארץ ישראל היא לא שלכם, אתם לא בעלי בתים על הארץ ולא אדונים, לכן כשהקב"ה אומר לכם להחזיר, מחזירים.

וגם כשלא נוהג היובל, כמו בימינו, צריך ללמוד מכאן את מה שהתורה מחייבת, ואפילו אם היובל לא נוהג, שמיטה כן נוהגת. זה בעצם הרעיון של מצוות השמיטה, שאם הקרקע שייכת לך, מובן שאתה עובד וזורע מתי שאתה רוצה. אבל אם בעל הבית של הקרקע לא נותן לך רשות - זה לא שלך ואסור

¹ שיחה שנאמרה בפ' בהר תש"ע

² ויקרא כה, כג

**"שש שנים תזרע שדה ושש שנים תזמר
פרמך ואספת את תבואתה: ובשנה
השביעית שבת שבתון הקדש לארץ שבת**

עומר

**מו"ר וצללה"ה תחילת זמן
קין תשס"ג
מתוך כתבי הרב יוסף ישראל
הלר שליט"א (טרם נערך סופית)**

אין מצווה להחיל ריבונות יהודית בארץ ישראל

לה' שָׁדָךְ לֹא תִזְרַע וְכִרְמְךָ לֹא תִזְמַר" (כה,
א-ד)

שכר ועונש - ברכות וקללות

המצווה הראשונה בפרשתנו היא מצוות השמיטה, 'שבת שבתון יהיה לארץ', והאיסור הוא שלא לעבד את השדות, והקב"ה מבטיח 'וצויתי את ברכתי' דהיינו אם תשמרו את המיטה תתברכו. ובפרשת בחוקותי מבואר שישנן ברכות וקללות שאם ישמרו את המצוות יתברכו, ואם תמאסו בהם אזי יגלו מן הארץ.

הקבלת מצוות השמיטה לג' חמורות

מובא בפרקי אבות שגלות באה לעולם על עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים וכן על אי קיום מצוות השמיטה, ולכאורה תמוה, שהרי שלושת העבירות הראשונות שמנתה המשנה המה עבירות חמורות מאוד שהרי הן ביהרג ובל יעבור.

ואם אומרים ליהודי הגד לנו כתובת של יהודי פלוני שהחלטנו להרגו, הדין הוא שאסור לו לתת את הכתובת ואכן יהרג ולא יעבור. וכן מצינו בימי גטו ורשה כשביקשו מראש הקהילה את רשימת השמות של בני הקהילה, ולא אבה ליתן להם את מבוקשם ונהרג על קידוש השם.

וכשנעמיד את מצוות השמיטה ביחס למצוות המנויות במסכת אבות, לכאורה היא מצווה קלה יותר, ובכל זאת כתוב שאם לא ישמרו את השמיטה יגלו מן הארץ, ולכאורה מדוע יש על מצווה זו עונש כה חמור. הרי אפילו אדם שיאכל נבלות וטרפות לא נאמר בו עונש כה חמור של גלות.

אינו בעלים על הקרקע

אלא שהביאור בזה הוא שהקב"ה נתן לנו את מצוות השמיטה בכדי שנחיה בהרגשה שהארץ איננה שלנו, ואיננו מחליטים מתי לזרוע ולקצור, ארץ ישראל שייכת לקב"ה ואנחנו רק אורחים. הקב"ה הסכים לנו לזרוע ולאכול מהארץ עד השמיטה.

ולפי זה, הרי זו מידה כנגד מידה, כשאדם מחליט להיות 'בעל הבית' על המקום, על הארץ, מראים לו שהוא אינו בעל הבית האמיתי.

ואכן אין שום מצווה מהתורה שהשלטון בארץ ישראל יהיה בידי יהודים דווקא, רק בימי יהושע בן נון הייתה מצות כיבוש הארץ. צא וראה, בזמן שמעון הצדיק כשהארץ נשלטה בידי דרווש וכורש, ובכל זאת שמעון הצדיק לא גייס יהודים להלחם בהם, שאם הייתה מצווה כזו ברור היו עושים כך.

צדיקי הדורות לא נלחמו בשלטון הגויים

אכן, אדם שיש לו קרקע, מוטלת עליו מצוות לקט, שכחה ופאה, אך הקרקע עצמה איננה שלו. הצדיקים לאורך כל הדורות קיימו את המצוות, אך לא היו כנגד השלטון של הגויים, הם רק ביקשו שינתן להם לקיים את מצוות, להדליק נר חנוכה, לקחת אתרוגים, לשבת סוכה, אכן משגזרו על התורה אז התנגדו ועל זה נהרג רבי עקיבא על קידוש השם.

להיהרג על עסקי כבוד הוא מושג גוי

סיפר לי משהו שיש אדם האומר שעל מצוות ישוב ארץ ישראל צריך למסור את הנפש, בגדר 'יהרג ואל יעבור', אולם, דרך התורה היא להיפך מזה. המושג הזה של להילחם ולנצח בצורה כזו הוא מושג גויי, שהיו יוצאים מדי פעם ל'דו-קרב' ומי שמפסיד את כבודו נהרג, למות על ענייני כבוד זו שיטת הגויים. ולכן, מי שחי בתחושה שהארץ היא 'שלו' ואינו מקיים את השמיטה, גולה מארץ, מידה כנגד מידה.

מוטל עלינו לקיים את המצוות שאנו מחויבים בהן בימינו

אנו חיים בדור כזה שחלקים גדולים ממצוות התורה איננו יכולים לקיים, כגון שאיננו יכולים להקריב קרבן פסח, קרבן שעורים, אין לנו את הציווי 'לא תותירו ממנו עד בוקר', וכן מאות מצוות הקשורות לבית המקדש איננו יכולים לקיים. אך... לפחות את המצוות שיש בידנו לעשות, אותם נעשה. וזה המכון בדברי רבינו נסים גאון בוידי שכתב "את אר החמרת הקלתי ואת אשר הקלת החמרת" כיון שזה נגד רצון הקב"ה. יהי רצון שנידבק בהשם ושיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו אמן.

כ' החינוך דהספירה היא הכנה למת"ת והיא נותנת את הרגשת החביבות של כל יום ויום שמתקרבים על ידו אל היום הגדול. ויש להבין לשם מה מזכירים את קרבן העומר בקשר לספירה.

וני"ל דיש קשר, שהרי בתוך האדם ישנה סתירה בין שאיפותיו הגשמיות לבין השאיפות הרוחניות ובהן חלקו משה רבנו ובנ"י. ואמנם בד"כ יחיד ורבים הלכה כרבים אבל רבים כנגד משה - הל' כיחיד. לאחר קריעת ים סוף, הלכו בני"ג ימים ולא מצאו מים, וזה היה אחרי ויסע משה - שהסיע אותם מים סוף. ולכאורה היה צ"ל 'ויסעו' (שהם נסעו) ופרש"י: הסיעם בע"כ. ומפרש רש"י דמאי דלא רצו לנסוע, היה מפני ביזת הים.

הנה, בנוסף לביזת מצרים - במכת בכורות, היתה צריכה להיעשות ביזה נוספת, הראשונה היתה מצוה - חכם לב יקח מצות - משה רבנו לקח את ארוננו של יוסף, הוא השתמש בחכמתו שבתוך המהומה של קיום הצווי של ביזת מצרים, הוא לקח את מצות קבורת יוסף. ובביזת הים, משה רבנו פסק לעמ"י, שאחר ג' ימים - קיימו המצוה וצריך להמשיך להר סיני לקבלת התורה, אולם בני"ל לעומתו פסקו שיש עדיין מצוה של ביזת הים, משום הדין של העוסק במצוה פטור מן המצוה, אך משה רבנו סבר דחביבות התורה, מחייבת לרוץ לקראת מתן תורה.

ובזה יבואר עניין קרבן העומר; דקרבן העומר הוא נתינת הקציר הראשון לקב"ה והיא נתינת מעצמו לה' וזוהי תחילת קבלת התורה - להקריב את עצמו ולשאוף לתורה. וברמב"ן בפרשת קדושים כתב דזהו גם עניינה של מצות ערלה - ג' שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל, ובשנה הרביעית קודש לה'. וביאר, דבג' שנים ראשונות יש פירות חלשים, והפירות של השנה הרביעית גדלים חזקים ויפים ודוקא אותם צריך להביא לה'. וזו הקדמה חשובה למתן תורה - להקריב את עצמו ורצונו

פנינים משולחן רבנו הגאון

רבי אברהם מנחם סק

זצלה"ה

לע"נ הרבנית
הצדקנית מרת
אסתר הרטה ע"ה
בת הרי"ר רפאל
יונה זצ"ל

פרשת בהר תשע"ט

עוד תירוצים

הנה יש לדון ליישב קושיין הנ"ל בעוד כמה אנפי:

תירוצ' ב' - פירות שנחנטו בתוספת

עוד יש ליישב הקושיא, דיש לחקור האם חיילא קדושת שביעית על פירות שנלקטו [על ידי נכרים] או נחנטו בתוספת שביעית. [דאיכא פירות שביעית דאזלינן בהו בתר לקיטה ואיכא דאזלינן בהו בתר חנטה].

ואם נימא דחיילא עלה דין תוספת הוה אתי שפיר, דנפקא מינה בתוספת שביעית דהא חיילא קדושת שביעית על פירות האלו.

אבל יש לומר דדין תוספת הוי רק לענין מלאכות. ועיין להלן (תירוץ ו') מה שכתבנו בשם פרי מגדים.

תירוץ ג' - מלאכה שאינה צריכה לגופה

החמדת שלמה (שם) תירץ דנפקא מינה בקעביד עבודה בשדה בתוספת באופן שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, דבשבת ויום טוב שרי דבעינן דומיא דמשכן, אבל מחמת שביעית אסירא, דהרי כתבו התוספות (שם י"ג א' ד"ה נטייה) דבשביעית אסור באינה צריכה לגופה. [ולפי זה נצטרך לומר דרבן גמליאל בסוגיא במועד קטן (שם) סובר כר' שמעון דפוטר אינה צריכה לגופה בשבת].

תו יש לומר, דאף לר' יהודה דמחייב באינה צריכה לגופה, מכל מקום נפקא מינה לענין מלאכה שלא כדרך, דהוה פטור רק לענין שבת. וכמו כן יהא נפקא מינה בדבר שאינו מתכוון, לפי מה שכתבו התוספות בשבת (מ"א ב') דלר' יהודה דבר שאינו מתכוון במלאכת שבת פטור מן התורה, משא"כ בכל התורה כולה אסור מן התורה, נמצא דבתוספת שביעית אסור מן התורה דבר שאינו מתכוון רק מפאת שביעית אבל מפאת שבת מותר.

תירוץ ד' - קוצר לצורך אוכל נפש

תו תירץ בחמדת שלמה לשיטת הרמב"ם (פ"א מהל' יום טוב ה"ח) דגם קצירה הותרה לאוכל נפש, נמצא דאם קוצר בתוספת שביעית לצורך אוכל נפש יהא אסור רק מפאת תוספת שביעית. אך זה תליא בפלוגתא קמאי, דהראב"ד (שם) והתוספות בביצה (ג א' ד"ה שמא) סברי דאסור.

תירוץ ה' - אמירה לעכו"ם בשביעית

בספר 'פירות תאנה' תירץ לפי דברי המנחת חינוך (מצוה קי"ב) דאסירא מן התורה אמירה לעכו"ם בשביעית מפאת שביעית שדחו, משא"כ מפאת שבת אסור רק מדרבנן. [א"ה וכן תירץ במקדש דוד סי' נ"ד].

אמנם להחולקים על המנחת חינוך, וסברי דליכא דין שביעית הארץ, גם מפאת שביעית מותר מן התורה.

תירוץ ו' - פחות מהשיעור

יש לדון ליישב עוד, דמפאת שבת ויום טוב אסור קוצר בכגורגרת, דילפינן ממשכן דבעינן שיעור חשוב, משא"כ מפאת שביעית האיסור בפחות מכגורגרת. הלכך מהני דין תוספת שביעית שיהא אסור גם בשיעור הפחות.

א. גם בתוספת אסור פחות מכשיעור

אך לכאורה אין התירוץ נכון, דגם מפאת תוספת שבת ויום טוב מיתסר בפחות מדין חצי שיעור אסור מן התורה, וכמו שכתב רש"י בשבת (ע"ד א' ד"ה וכן) דגם פחות משיעור כגורגרת אסירא מן התורה.

תוספת שביעית

ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' וגו' (כ"ה ד')
הנה איכא דין תוספת שבת ותוספת יום טוב ותוספת שביעית וכולהו ילפינן מקרא. [עיין תוספות במועד קטן ד' א' ד"ה מה].

והנה התוספת חיילא בעל כרחו, וזה שיעור קטן לפני הלילה, ואם מקבל מרצונו יכול להוסיף מפלג המנחה.

והקשה בחמדת שלמה (א"ח סי' ל"ה ו') למה לי קרא לתוספת שביעית, הא בלאו הכי מיתסר, דהא שביעית מתחילה בראש השנה, ונאסר משום תוספת יום טוב בראש השנה, דלכאורה ליכא מידי דאסור רק משום עבודת קרקע בשביעית ומותר משום איסור מלאכה ביום טוב. ולכאורה יש ליישב בדרך א', דנפקא מינה בקרא דתוספת שביעית, בקיבל על עצמו תוספת שביעית מפלג המנחה ולא קיבל על עצמו תוספת שבת ויום טוב וכדלקמן.

א. חיילא רק תוספת יום טוב

לכאורה יכול לקבל על עצמו רק תוספת שביעית ולא תוספת יו"ט. וכמו כן באופן שקיבל על עצמו רק תוספת יום טוב ולא תוספת שבת, יש לומר דמן התורה חיילא מה שקיבל ולא חיילא מה שלא קיבל. ומיהו מדרבנן מיתסר בשניהם, דהא חזינן דבקיבל תוספת שבת שוב אינו יכול לברך על הטלית, חזינן מזה דאמרינן דכיון דקיבל תוספת חשיבא לילה, משום תרתי דסתרי. והלכך ביום טוב שחל להיות בשבת, וקיבל תוספת יום טוב, ממילא חיילא נמי תוספת שבת.

ב. קיבלה רק יום טוב

מעתה להאמור, אם הדליקה נרות בערב ראש השנה שחל להיות בשבת, ושכחה שהוא שבת וקיבלה רק יום טוב, מן התורה חיילא רק תוספת יום טוב.

והנה בנידון זה נמצא שקיימה רק מצות הדלקת נרות של יום טוב ולא של שבת, ואם כן צריכה להדליק עוד פעם בשביל שבת, אך כיון דיש כאן מדרבנן תרתי דסתרי אסירא לה כבר להדליק נר של שבת, ואם כן צריכה לבקש מאחר שדליק עבורה נר של שבת.

ג. על ידי תוספת שביעית יחול תוספת יו"ט

העירו דהאי תירוצא אתי שפיר אף אם נימא דכשקיבל תוספת יום טוב שחל להיות בשבת, חיילא ממילא נמי תוספת שבת, דהני מילי שעכ"פ חיילא קבלתו על יום טוב, ואז ממילא חל גם על שבת, אבל בלא קרא דתוספת שביעית, וקיבל תוספת שביעית מפלג המנחה, לא תחול תוספת יום טוב שהרי לא חיילא על עצמו תוספת שביעית וממילא לא תחול תוספת יום טוב, והלכך בעינן קרא לתוספת שביעית דבזה יחולו באמת גם תוספת שביעית וגם תוספת יום טוב.

ד. מהני לחצאין

בעיקר הנידון בקיבל על עצמו תוספת יום טוב ולא תוספת שבת, האם תחול תוספת שבת מן התורה, הנה מכשרינן סוכה בשבת כשאנו מחיצה לסוכה והוי מחיצה לשבת, מפאת מיגו דהוי דופן לשבת הוי דופן לסוכה, (כמבואר בסוכה ז' א'), וראיתי דכתב בחידושי מהרא"ל צינץ זצ"ל (ע' בקונטרס עשרים גרה שבסו"ס מגן האלף סי' ק"ד) דלפי זה בקיבל על עצמו תוספת יום טוב ולא תוספת שבת, תהא הסוכה פסולה בתוספת יום טוב וכשירה בשבת. חזינן דמהני קבלה לחצאין.

[אך ברמב"ן בשבת (נ"ד ב') פליג, דחצי שיעור אינו אסור אלא משום שבות].

ב. תוספת שבת רק במלאכות

אך הנה אשכחן בפרי מגדים (או"ח סי' רס"ו משב"ז סק"ו) דדן דבתוספת שבת אין איסור שביתת בהמתו, משום דהתוספת הוה רק על מלאכות, משא"כ בכגון שביתת בהמתו דאינו מלאכה אלא ילפינן מקרא דלמען ינוח. ואם כן יש לומר דהוא הדין ליכא בתוספת איסור חצי שיעור. אבל באמת זה אינו, דמכל מקום מפאת חצי שיעור יש לאסור בתוספת דהרי בשיעור שלם יהא איסור עשה.

ומשום הכי נראה דחצי שיעור בשביתת בהמתו אסירא מן התורה, אע"ג דשביתת בהמתו רק במלאכות, וכדחזינן (עי' מג"א סי' ש"ה ס"ק י"ח) לענין איסור תחומין דליתיה בשביתת בהמתו, מכל מקום יהא איסור חצי שיעור בשביתת בהמתו מפאת דבשיעור שלם יש שביתת בהמתו.

ג. לרמב"ם אין בתוספת חצי שיעור

הנה הקשה הגרע"א (אוסף גנים סי' י"א) להרמב"ם דחלב טמאה רק בעשה, אם כן אמאי אמרינן בסוגיא בחולין (ק"כ א') דחלב שיעורו בכזית, הא אין חילוק בין כזית לפחות מכזית, דבלאו הכי חצי שיעור אסור. אלא העלה דלהרמב"ם איסור חצי שיעור רק היכא דיש מלקות. ופליג על תוספות בשבת (נ"א א' ס"ד"ה כגון) דמבואר דבאיסור תרומה טמאה נמי מיתסר חצי שיעור אע"ג דליכא לאו.

מענה יהא נחא קושיית החמדת שלמה כתיורו ה"ל, דמפאת תוספות שבת ויום טוב היה מותר פחות מגרורת מכיון דאין בהתוספת מלקות, משא"כ מחמת שביעית אסירא.

תירוצ' ז' - הפעולה או התוצאה

הנה יש לדון ליישב בעוד דרך, דיש לעיין בכל איסורי תורה היכא דהאדם עשה פעולה אך יש משך זמן עד התוצאה, מי אמרינן דאזלינן בתר הפעולה, או דילמא אזלינן בתר התוצאה.

א. כמה אופנים בזה

כגון בזרק חץ להרוג אדם העומד להתגיייר, היכא דבשעת פעולה ליכא חיוב מיתה, כגון דטרם התגיייר, והחץ יגיע רק כאשר תחול הגירות, האם חייב משום רוצח.

וכן בכגון זורק סכין על בהמת חולין הנמצאת מחוץ לעזרה, ותיקדש הבהמה לקרבן לפני השחיטה, האם יש כרת דשחטי חוץ.

ב. אזלינן בתר התוצאה

הנה יש לדון דאזלינן בתר התוצאה וחייב, ואף יש עונש בידי אדם אם היה בהתראה. [ולחסוברים דהתראת ספק לא שמה התראה, איירי בגוונא דלא הוי התראת ספק].

וראיה לזה מגמרא שבת (נ"ט ב') דהזורק דף ברשות הרבים על גבי יתידות חייב, אע"פ דחל שם של רשות היחיד רק לאחר הזריקה, דעל ידי הדף והיתידות נעשית המחיצה. נמצא דבשעת הזריקה ליכא חיובא ומכל מקום מחייבין מכיון דאזלינן בתר התוצאה.

ג. לענין שבת אזלינן בתר הפעולה

אך לאידך גיסא, לענין שבת ויום טוב לכולי עלמא שריין למיעבד קודם השבת, כיון דהמעשה נעשה מקודם, וכמו שכתב בנמוקי יוסף (בבא קמא י' א' בדפי הר"ף ד"ה אשח).

וצריך לומר דאינו סתירה לדברינו לעיל, דהתם בשבת האיסור על פעולת האדם ביום השבת, והרי עשה הפעולה מקודם, משא"כ בכגון שחטי חוץ, אין האיסור תלוי בזמן אלא בקרבן, ואם כן אזלינן בתר התוצאה.

ד. מהו לענין שביעית

מענה יש לעיין מהו בשביעית, כגון פותקין ביבותיהן [והיינו פותחין צינורות המקלחים שופכים מהחצר לרשות הרבים] דשריינן בשבת כיון דעשה מערב שבת, מהו בשביעית.

והנה אף אם נימא דלא כהמנחת חינוך ה"ל, ומותר אמירה לעכו"ם בשביעית, דליכא דין שביתה, אך יש לומר דמכל מקום לא קילא מכל איסורי תורה כגון שחטי חוץ, דאין איסור שביעית על האדם שלא

יעשה מלאכה בזמן השביעית, אלא האיסור שהאדמה בשביעית לא תיזרע. ואם כן נהי דבשעת הפעולה ליכא שם שביעית אבל המעשה יעשה בשביעית. (ונתעררתי לזה מגאון אחד שליט"א).

ואם כן יתיישב קושיין, דנפקא מינה בהך תוספת שביעית, להעושה פעולה קודם התוספת שיעשה בתוספת, דמפאת איסור יום טוב הוה שרי, משא"כ מפאת שביעית אסירא.

מכתב בידון הנ"ל

מ"ב למטמונים

לקדם הג"ר אמ"א שליט"א

מה מאד שמחתי לקונטרס היקר עם י"ד אופנים ביישוב קושיית החמדת שלמה, שכולו אומר כבוד, אין כבוד אלא תורה כדתנן באבות. והנה בשפלנו זכר לדברי הדלים, דנפקא מינה בעושה פעולה קודם התוספת שתחול בתוספת, דמפאת יום טוב הוה שרי, אבל מפאת שביעית יש לאסור, כמו הזורק סכין על בהמה ואחר כך הקדישה, וכדיש ראייה מנעשה רשות היחיד לאחר הזריקה בשבת (צ"ט ב').

ואהא טען מעכ"ת, דהקדש שאני מהך דשבת צ"ט, דהתם גוף הזריקה קא עבדא לרשות היחיד, משא"כ בהקדש שאינו מתחייב על ידי הזריקה עצמה. [א"ה. אלא תליא בפעולה של אדם אחר שהקדיש הבהמה].

אמנם יש לעיין בגוף הסברא, דמכל מקום בעת הפעולה אכתי לא היה ראוי להך עבירה. ותו יש לעיין בזרק בשביעית הרי ידעינן דהזריקה תיגמר בשביעית. [א"ה. היינו דאין נפקא מינה בהא שהזריקה אינו גורמת את השנוי, דהרי ודאי שכן יהא, דשביעית נכנסת ממילא].

והנה האי בידון יהא גם בזרק חץ על אדם שטרם נתגיייר, כגון שאין כולו במקוה וכבר מל, וקפץ למקוה והחץ יגיע כאשר יהא בתוך המקוה ואז גם יהא ישראל. והנה חילוקא דמר לא יהא בכהאי גוונא, שהרי שני הדברים, דהיינו היותו במקוה והיות החץ עומד להגיע, ידועים ולא ניתן לשנוי. ויש לעיין בכל זה. [אמנם לענ"ד אף בניתן לשנוי אין לחלק].

והנה ראיתי בהאי קושיא דהחמדת שלמה דברים נפלאים בספר משבר ים על אין איסור חל על איסור להג"ר שמואל פיש שליט"א, וכדאי שיעיין רומענת"ר בתבונתו החודרת.

ואצא מעין הפתיחה בתודה על הקונטרס המרהיב לבב כל המעיין בו, אשר מפיץ או יקרות. ומקוה לקבל ממענת"ר עוד כהנה וכהנה.

ומברך בכ"ט אברהם גנחובסקי

קידושין בפירות שביעית

הנה איתא במשנה בקידושין (נ' ב') מעשה בחמש נשים ובהן שתי אחיות, וליקט אדם אחד כלכלה של תאנים ושלחן היתה ושל שביעית היתה, ואמר הרי כולכם מקודשות לי בכלכלה זו, וקיבלה אחת מהן על ידי כולן, ואמרו חכמים אין אחיות מקודשות.

ואמרינן בגמרא (שם נ"ב א') דשמעינן ממתניתין דהמקדש בפירות שביעית מקודשת.

וכתבו תוספות (שם ד"ה המקדש) דסלקא דעתך דאינה מקודשת כיון דהיא עבירה, דהרי אסור לקנות חפץ עם פירות שביעית, כדכתיב "לאכלה" ולא לסחורה, קא משמע לן דהני מילי לכתחילה אבל בדיעבד המקח קיים. וכן גבי אשה בדיעבד מקודשת.

והנה בתשובות נודע ביהודה (קמא אה"ע סי' ע"ו) מביא דהקשה הגאון רבי יצחק מהמבורג, דהא קיימא לן דאין שליח לדבר עבירה, ואם כן היאך זכתה אחת מהנשים בהפירות בשליחות של כל החמש

קנתה הפירות בקנין חצר

הנה כתב בספר דברי אליעזר (ח"ב בסופו) בשם הגאון ר' אליהו ברוך קמאי, ליישב קושיית הנודע ביהודה באופן אחר, דלא הוה שליח לדבר עבירה מכיון דהקדושין היו גם בכלכלה וגם בפירות, כדן המקדש בו ובמה שבתוכו, וזכתה בהכלכלה, וזוהו אין כאן דבר עבירה, ושוב זכתה בהפירות לכולם על ידי קנין חצר, כדן חצר השותפין שקונה לכולם, ובחצר אין חסרון של שליח לדבר עבירה.

א. חצר המשתמרת

הנה תיקשי הא בעינן חצר המשתמרת, והרי הכלכלה ביד חברתה אלא דהוי שלוחה לשמור, ושוב נימא דאין שליח לדבר עבירה. אך יש לומר דכיון דחברתה גם נמצא שם, חשיבא חברתה הקונה שומרת.

תו, דיש לעיין האם בהאי שליחות שיהא חצר המשתמרת בעינן שלוחו של בעל הממון. והרי לא שמענו שנכרי לא יוכל להקנות בחצר לישראל היכא דהקונה עשה שליח לשמור את החצר. ואם כן אתי שפיר בפשוטו אף אם הוה שלוחה לשמור, דלא אמרינן בזה אין שליח לדבר עבירה מכיון דלא הוי שליח של המקדש אלא רק של חברתה. [וכדברי הנודע ביהודה הנ"ל].

ב. פעולה דביאת החפץ לתוך החצר

הנה כתב בש"ד (סי' קצ"ח ס"ק ז', וסי' ר"ב ס"ק ג') דהיכא דמקנה מטלטלין אגב קרקע, אף היכא דהוי חצר משתמרת, יכול לקנות רק בדין אגב ולא בדין חצר.

ונפקא מינה להסוברים דאף בצבורין [היינו במונח המטלטלין על הקרקע] צריך לומר "אגב", ואם לא אמר אין כאן קנין אגב, מעתה לא נימא דיקנה מיהת בתור חצר.

והנה בביאור דברי הש"ד, כתב בקצות החושן (סי' קצ"ח ס"ק ב') משום דאין חצר קונה אלא אם כן היתה החצר תחילה בלא החפץ, ואחר כך נפל שם החפץ, דבא החפץ לתוך החצר, אבל אם אין כאן פעולה ביאה, לא קנתה החצר.

והביא בקצות החושן שכך כתבו בתוספות חיצוניות, דהנה אמרינן (בבא מציעא כ"ה ב') דמצא בגל הרי אלו שלו דתלינן של אמוריים. והקשו בתוספות (שם כ"ו א' ד"ה דשתיד) דאמאי הוי של המוצא, הרי יזכה בעל הגל בקנין חצר. ותיירץ ברא"ש (שם פ"ב ס"י ט') משום דבאסורא אתי לידיה. ובתוספות (שם) תירצו כיון דאינו הוה להמצא. נויש לעיין לתוספות כאשר נתגלה הגל כבר הוי הוה להמצא, ואם כן יזכה בעל החצר. וצריך לומר דאירי דאף כשנתגלה אינו הוה להמצא. וצריך תלמוד.

אך בתוספות חיצוניות (שיטה מקובצת בבא מציעא כ"ה ב') תירצו דהחפץ קדם לחצר ולא בא לתוכו.

אך תיקשי מהא דאמרינן בכל דוכתי דשוכר את מקומו. ובפתחי תשובה (חומי סי' ר"ב סק"ב) איתני בשם נודע ביהודה (תנינא או"ח סי' ס"ג) דשכירות עדיפא דכל כונתו דליהוי הקרקע לחצר. אך צריך עיון בטעמא דמילתא, דממה נפשך אם בעינן מעשה נפילה לחצר אמאי יועיל בשכירות ואם לא בעינן יועיל גם במקנה הקרקע לחלוטין.

ג. בעינן לקנות לאחר שהחצר שלו

אך כתב הגרע"א (בבא מציעא ט' ב', על תוס' ד"ה ספינה) ובהגהות אמרי ברוך (סי' ר"ב, ובתשובתו בעטרת חכמים חו"מ סי' י"ד) ובחזון איש (בי"ק סי' ג' ס"ק י"ד) דכוונת הש"ד לא דבעינן נפילה לחצר וכדעת תוספות חיצוניות, אלא דמהות קנין חצר היא שיכול לקנות רק לאחר שהחצר שלו אבל לא בעת ובעונה אחת עם התהוות החצר, והלכך באגב כשכוננו להקנותם ביחד אי אפשר מפאת קנין חצר.

וצריך לומר דאע"ג דודאי אינו מקפיד אם יקנה יותר מאוחר, אבל בהא הא קאמר דמקנה תרווייהו ביחד, והלכך אי אפשר לקנות המטלטלים לאחר הקרקע. נואע"ג דהקרקע יוכל לקנות גם בלא המטלטלין, משום דלא הוה אחרייו, אבל לקנות דבר אחד אחר השני לא יוכל.

ויש לעיין במוכר לחבירו סל עם מטלטלין ואומר לו שיקנם ביחד, וקנאם לא בבת אחת אלא בהגבהה זה אחר זה, הא ודאי דקנה, ולא נימא דהקפיד שיקנם דוקא בבת אחת. ומאי שנא בכהאי גוונא דאמרינן דמקפיד.

נשים, הא אסור למיעבד סחורה בפירות שביעית, ואם כן האי אשה שקיבלה הקידושין הוה שליח לדבר עבירה ובטלה השליחות.

ויש לדון בקושייתו בכמה אנפי:

א. שביעית בזמן הזה דרבנן

הנה יש לעיין בשביעית בזמן הזה דהוה מדרבנן, אם כן היאך אסור דרבנן יכול להפקיע השליחות ולהתיר אשת איש דאורייתא. וכמו כן יש לדון כהנ"ל אם נימא דבאסור דרבנן יש שליח לדבר עבירה.

ב. איסור רק למקדש

הנה כתב בנודע ביהודה (שם סי' ע"ז) דהאיסור סחורה בפירות שביעית הוה רק למוכר, אבל בקונה פירות שביעית לצורך אכילה אין בזה איסור סחורה. ואם כן הנשים הללו נוטלים פירות הללו בקידושין וצריכין להם למאכל ביתם ואין להם איסור.

מעתה הרי הכא השליח אינה שלוחה של המקדש אלא אשה לחברתה נעשית שליח, והרי למתקדשת אין איסור לקבל פירות שביעית, והלכך אין כאן שליחות לדבר עבירה.

אמנם בקצות החושן (סי' קפ"ב סק"ב) תמה על הנודע ביהודה, דאכתי הא לא סגי להיות שלוחו של הזוכה, אלא בעינן להיות שלוחו של בעל הממון, וכיון דלהמקדש שהוא בעל הממון, הוי דבר עבירה, אם כן אין כאן שלוחו של בעל הממון. [נדמי למשלח נכרי שאינו יכול לעשות שליח]. וכך כתב הגרע"א (קמא סי' קצ"ד).

ג. לפני עור

הנה יש להקשות עוד, דאף לנודע ביהודה דלא הוה שליח לדבר עבירה מחמת האיסור סחורה מכיון דבהאשה המתקדשת ליכא איסור, מכל מקום יהא שליח לדבר עבירה מפאת לפני עור, דהמתקדשת מכשלת את המקדש באיסור סחורה בפירות שביעית.

וכי תימא דהשליח לאו בת חיובא, דגם בלא השליח יכול לקדש האשה עצמה, והוה ליה חד עברא דנהרא. אך תליא בפלוגתא רב סמא ורבינא (בבא מציעא י' א'), ולדעת רב סמא, אף כשאין השליח בר חיובא, אמרינן דאין שליח לדבר עבירה.

וכמו כן תליא האם במכשיל בלפני עור חשיבא שליחות לדבר עבירה. [היכא דבשורש העבירה אין השליח בר חיובא]. ועיין בדברי קמאי (תוספות שם ד"ה דאמר, ריטב"א שם ד"ה להך) בכהן שאמר לישראל צא וקדש לי גרושה, האם הוה שליח לדבר עבירה מחמת לפני עור. [דבתוספות מבואר דלא חשיב שליח לדבר עבירה, וריטב"א פליג. ועיין בתשובות הגרע"א קמא סי' קצ"ד וסי' קכ"ט].

ד. מיגו דזכתה לנפשה

הנה כתב בקצות החושן (סי' קפ"ב סק"ב) לדחות ראיית הגר"י מהמבורג, דשאני התם דהשליחה נמי מקודשת, ואם כן מיגו דזכיא לנפשה זכיא לכולהו, וכדינא דשותפין שגנבו דאמרינן ביה מיגו. [כמבואר ברש"י בבא מציעא ח' א' ד"ה ואילו].

אך לא יעלה ארוכה דהא בריטב"א (בבא מציעא ח' א') פליג על רש"י וסבירא ליה דדוקא בהגביהו שניהם הוא דמחייבין שותפין שגנבו, נוהא כל קושיין אליבא דריטב"א דגם באיסור לפני עור אמרינן דחשיב שליח לדבר עבירה. ויש ליישב דהריטב"א לטעמיה שכתב (ב"מ י' ב') שרב סמא ורבינא לא פליגי לדינא, וכל חד קאמר טעם אחר אבל מודו אהדדי. ואם כן לכולי עלמא יש ליישב כהנ"ל באות הקודם דהוה ליה חד עברא דנהרא.

ה. מקח טעות

תו יש לעיין, דכיון דהמתקדשת עברה על איסור דלפני עור, וכן המקדש באיסור סחורה, אם היה בשוגג דלא ידעו שיש כאן איסור, אמאי לא מבטלינן הקידושין משום מקח טעות.

וברמב"ם וראב"ד (פ"א מהל' תמורה ה"ב) נחלקו האם איסור בפעולה משוי מקח טעות.

ואולי קדושין שאני, וכדחזינן (עין ר"ן כתובות ק"א) בחייבי לאוין שלא הכיר בה דלא אמרינן דהוה מקח טעות אלא צריכה גט, דערב עליו המקח. וצריך תלמוד.

באומר אחת משתי אחיות, והאחיות אינן מקודשות דהוה ליה קידושין שאין מסורין לביאה. [ולא הוי את וחמור, כמו שפירש רש"י שם דראויה בעצמותה].

והנה לפי זה נמצא דרצה לקדש רק ארבע, שהרי אמר אחת מהאחיות, ואם כן רצונו שכל אחת תקח רביע, ואם כן הדרא קושיא דהרי הפירות הם גם מהאחות שלא תהא מקודשת, והוה ליה גזל דאחרים, ואם כן גם אם לא הוה פירות שביעית לא תתקדש.

וכתב בחזון איש (שם) לתרץ, דאם בגזל דידה מהני, והיינו משום דהמקודשת מוחלת להמקדש, אם כן הרי כיון דכל אחת מאחיות היתה מסופקת שאמר "אחת מכס" עליה, אם כן שפיר הקנתה למקדש. מעתה יוכל לקדש את חבירתה במה שהקנתה לו אחותה.

וזה חידושא רבנא, בדפשוטו היינו אומרים דהקנתה לו רק אם היא תתקדש ולא עבור האחות האחרת.

ג. קנה מדין יאוש

הגרע"א (שם) תירץ דגזל דאחרים ליתא, דאיירי ביאוש [דומיא דשביעית דאין תקוה למעל העץ], וממילא מקודשת מדין יאוש ושנוי רשות, אבל בגזל דידה לא מהני יאוש דיאוש כדי לא קני, ושפיר דייקנן דבגזל דידה אינה מקודשת.

ד. פחות משוה פרוטה

תו תירץ הגרע"א (שם), דגזל דאחרים ליכא, אפילו בלא יאוש, דהיתרון של האחרים כשמתחלק לכל אחת, הוא פחות משוה פרוטה, ואם כן אף אם האי פחות משוה פרוטה לאו דידה, אין זה מבטל הקידושין דאדם אינו מקפיד אם ההפרש בין דמיונו למציאות הוא פחות משוה פרוטה. כמבאר בריטב"א (קידושין מ"ח).

[והקשו דמכל מקום מאי ראיא בגזל דידה, אימא משום הכי נקט שביעית דבזה מקודשת ובלא זה אינה מקודשת מחמת גזל דאחרים ובגוונא דהיתרון הוה שוה פרוטה לכל אחד. ולא עיינתי בזה].

ה. דעתו רק על דידה

עוד תירץ הגרע"א (שם), דאדם יודע דאין מקדשין בגזל דאחרים, והלכך דעת המקדש והמתקדשת רק על גזל דידה.

ו. מחצה לנכריות ומחצה לאחת מאחיות

עוד תירץ הגרע"א דאליבא דרבא לא קשה, דהרי קאמר כל הנכריות ואחת מהאחיות, והוה ליה כאומר לאהרן ובניו, דאמרינן מחצה לאהרן ומחצה לבניו, והכי נמי לשלשה נכריות דכללם כאחת נתן חצי כלכלה, ולאחות מהאחיות חצי כלכלה, ואם כן לא מעורב בחלק הנכריות שום גזל דאחרים.

ז. היום כרצונה ולמחר לחבירתה

לכאורה יש לומר דיש כאן רק גזל דידה ולא דאחרים מפאת דיש רשות לכל אחת לקחת היום כרצונה ולמחר יהא לחבירתה.

אך באמת זה אינו, דנהי דיכולה ליקח חלקה היום, היינו רק כשעושה מעשה קנין, אבל הכא דהוה ביד הגזלן, הרי ממילא הוי דכולהו, ואינו יכול לקדש בחלק האחרים.

אמנם בגזל דידה כשיגיע לידה הוי דידה, אבל אינו דהמקדש, והא דמהני היינו מכח הא דמהנה לו. ומצד הא דהוי אינו ברשותו, צריך לומר כבית שמואל (סי' כ"ח ס"ק ט"ז) מחמת פקדון, או כאבני מילואים (סי' כ"ח סק"ג) מחמת צירוף שמקנה לגזל דהוה ברשותו, או כנתיבות המשפט (קהלת יעקב סי' כ"ח סק"ה) מחמת מחילת חוב השבה.

אך יש לדון דהנכריות מסכימות שיהא לחלקה, וממילא מקנים לגזלן ובזה נעשית חלוקה, והם יקחו למחר, וממילא שפיר תתקדש. ואם כן אכתי מצינן למימר כהאי תירוצא.

עניני שבת

שנית, דיש לומר דשאני הכא דהעיקר הברכה.

וכמו כן לענין ברכת בורא מיני בשמים, ושם יהא הנידון גם כשבירך אך בירך בשבת והריח אז, ודעתו גם להריח בהבדלה, האם שפיר דמי, או דילמא צריך לברך בהבדלה, דעיקר הענין הוה הברכה.

מעתה להנתבאר בדעת הגרע"א והברוך טעם והחזון איש, צריך עיון בהאי תירוצא, דהרי אמרינן דבסתמא מכיון שכל הקידושין [הכלכלה והפירות] יחולו כאחת, וזה אי אפשר בכלכלה, דבשעת זכות הכלכלה ליכא קנין חצר דטרם היא שלהם. ומצד הגבחה הוי שליחות לדבר עבירה. ולאחר מכן נהי דהוי חצר אך לא נתכוין לה.

ד. קנה מחצה

יש לעיין מסוגיא בקידושין (נ"א א') דהיכא דהיו אחיות, תלי לה בדיון את וחמור, דאם באת וחמור קנה מחצה, מתקדשות הנכריות, אבל אם לא קנה מחצה, איירי מתניתין באמר הראויה מכס תתקדש לי.

ואמאי מהני בקנה מחצה, הרי אם כן אכתי הכלכלה חלקה שלו, והיאך יכול להקנות הפירות הא בחצר השותפין אינם קונים זה מזה.

וכעין זה דן בקצות החושן (סי' קנ"ז סק"ה) בכותל שבין שני חצירות כשמגביה הכותל, כיצד שותף אחד מקנה האבנים לשותף השני.

קידשה בפירות של גזל

הנה אמרינן בגמרא קידושין (שם) דשמעין עוד ממתניתין, דבקידשה בגזל אינה מקודשת, אפילו בגזל מהאשה המקודשת, מדקאמרה מתניתין דמקודשת מפאת דשלהם היתה ושל שביעית היתה, טעמא דשביעית דהפקר הוא הא בשאר שני שבוע לא היו מקודשות, כיון דלקח הפירות מהאילן שלהם, ואם נאמר דבגזל דידה מקודשת משום שהיא מוחלת, מאי איריא פירות שביעית, הרי גם בגזל ממנה מקודשת.

והקשה הגרע"א (קידושין י"ג א') מאי ראיא היא, לעולם נימא דבגזל ממנה וקידשה בהגזילה, מקודשת [ואף בלא שידך], דהאשה המתקדשת מוחלת, והא דקאמר מתניתין דאיירי דוקא בפירות שביעית שהם הפקר, דהכא הוה גזל גם מאחרים,

דהרי הכא איירי בקידש בפירות השייכים לכל החמשה נשים, והרי האחיות לא נתקדשו, נמצא דלקח גם מחלק האחיות ובזה קידש ג' הנכריות, נמצא שמעורב בהקידושין לא רק גזל דידה אלא גם גזל מאחריני, ואם כן נימא דמהאי טעמא לא מהני.

ויש לדון בזה בכמה תירוצים:

א. התכוין להחזיר העודף

הנה בגמרא (שם נ"א א') מקשינן היאך אמרינן דאחיות הוא דאינן מקודשות הא נכריות מקודשות, הרי כיון דאחיות אינם מקודשות אם כן גם הנכריות לא יתקדשו, דהוה ליה כאמר קני את וחמור, דבכהאי גוונא לא קנה. [פירש רש"י, שהרי לא הקנה לזה בלא זה, והכא נמי איכא חדא אשה דלא חזיא ליה כלל והרי לא קידש את זה בלא זה].

ומשני בגמרא לדעת אבבי, דקאמר הראויה מכס תתקדש לי, ונמצא דלא קידש האחיות כלל, ואין כאן את וחמור.

ולפי זה הנשים חשבו שכל החמשה יתקדשו, [וכן חשב המקדש], נמצא דרצה לקדש כל אחת בחמישית הפירות, ובאמת העודף יחזיר לאחיות. ואם כן אתי שפיר, דלא קידש השלש הנכריות בפירות של שני האחיות, דהרי באמת החלק של האחיות יחזיר להאחיות. כך תירץ בחזון איש (אה"ע סי' קמ"ח לדף נ"ב א' ד"ה שם ואפילו בגזל) אליבא דאב"י.

ב. הקנתה לו אחותה

הנה לרבא איירי מתניתין לאו דוקא באומר הראויה מכס, אלא

ברכה על האור ובשמים

הנה יש לעיין בהבדלה לענין ברוך מאורי האש, ולא שמע הברכה היטב ומכל מקום נהנה מהאור, האם יברך שנית, מי אמרינן דלא יברך שנית, כמו דאמרינן בעלמא דברכות אין מעכבות, או דילמא יברך

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשון של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

נא לתרום להדפסת הגליון
המערכת סקולוב 17 א' דירה 7
בני ברק
ravganichovski@gmail.com
L5703949@gmail.com

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

- נו נו, ישנם יהודים נוספים בירושלים שמתנהגים כך, הוא אינו בן יחיד...
- כן, אבל לאחר מכן, מידי לילה, במשך שעה ארוכה היה מתפלל ליד ארון הקודש פתוח, על כלל ישראל, ואחר כך גם היה מטאטא את בית הכנסת, ותסלח לי, הוא עצמו ניקה את בתי הכבוד בלילות.

עד כאן מעט ממעלותיו של רבי רפאל, שהיה בנו של רבי אריה לוי זצ"ל בנו של רבי יוסף, מגיד שיעור בישיבה בבני ברק, סיפר לי את הסיפור הבא, רק אמר ששטנים האנשים הסבורים כי המעשה היה עם אביו. העובדה היתה בצדיק אחר מצדיקי ירושלים.

כיום יש בסביבתנו עובדים זרים גויים, פיליפינים או רומנים. גם אצלם בבית, עבדה גויה מחו"ל בניקיון. פעם אחת באמצע היום אמרה המשרתת לרבנית כי לקראת הערב היא מתעתדת לשוב לביתה בחו"ל.

הרבנית השתוממה ותממה: "מדוע לא אמרת לי כמה ימים קודם לכן, הייתי דואגת לעצמי למישהי אחרת?"

היא התנצלה ואמרה כי היא מוכרחת לשוב לחו"ל בדחיפות.

"אם היית אומרת לי קודם לכן, הייתי נותנת לך מתנת פרידה", אמרה הרבנית, אך הגויה בשלה: "נכון, אבל קיבלתי הודעה פתאומית שעלי לנסוע, אין לי זמן כלום, אני מוכרחה להיעלם", ארזה את חפציה ועמדה לצאת מהבית.

"את יודעת מה? קחי לך תפוח לדרך" - אמרה הרבנית ונתנה לה.

היא נטלה את התפוח ויצאה ב"שלוש".

לאחר כמחצית השעה הרב הגיע הביתה. היא סיפרה לו את המקרה המוזר, שהגויה יצאה והלכה ללא הודעה מוקדמת, וגם סיפרה כי נתנה לה תפוח - כיון שלא היה לה משהו אחר לתת לה כמתנת פרידה.

"מה עשית?" נבהל הרב, "הרי התפוח הוא מפירות שביעית שאסור לתת לגוי? אנא, מהרי בעקבותיה וטלי את התפוח מידיה, לפי השעות, יש סיכוי שהיא עדיין בתחנת האוטובוס".

הרבנית רצה אחריה לתחנה, ובדיקו "אוף צו להכעיס" היא כבר לא היתה בתחנה, כנראה עלתה לאוטובוס שעמד עדיין בתחנה. הרבנית הצדקת לא התמהמה, אם אסור אז אסור, שילמה כרטיס והחלה לחפש אותה בתוך האוטובוס. והנה ראתה אותה ממרחק - במושב האחורי בסוף האוטובוס.

המשרתת הגויה, רק ראתה את הרבנית באה לקראתה, הוציאה מיד קופסת תכשיטים שגנבה, זרקת לעברה באומרה: "קחי, קחי..." פחדה שיקראו למשטרה.

הרבנית כמובן לא ידעה כלום מהתכשיטים. הגויה היתה בטוחה שבגלל כך היא חודפת אחריה... אבל הרבנית לא התבלבלה ובקשה: "גם את התפוח תני לי?" למדנו ושינו, כי אין לתת לגוי פירות שביעית, וכי שומר ה' את כל אוהביו.

התייפח בבכי על פגיעה כלשהי בזולת

וְלֹא תִּזְנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ וְיִרְאֶת מֵאֻלְקֶיהָ (כז, יז)

וברש"י: "כאן זוהיר על אונאת דברים, שלא יקניש איש את חברו ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו".

את המעשה הבא שמעתי מרבי שלום זצ"ל, אצלם, בשכונת "שערי חסד", התגורר יהודי ישיש, **רבי יוסף שמשונוביץ** זצ"ל, איש שידע ש"ס. איש"ס איד. כדי לדעת מעט מי הוא האדם, נספר כי בצעירותו התגורר בעיר העתיקה, ולמד ב"עץ חיים" [היכן שכיום "עץ חיים" ברחוב יפו]. אחד האברכים, שהיה צריך ללכת בדרכו לעיר העתיקה, אחרי ה'סדר' ניגש לרבי יוסף והציע: "היום אני אלך אתכם ביחד, אלוהו את כבודו לכיוון העיר העתיקה".

"לא", התחמק רבי יוסף - "קשה לי, ואינני זקוק למלווה".

"מה אכפת לכם, אני בין כה הולך".

"ממש קשה לי, אני רוצה לבד".

"אין כזה דבר שתלמיד חכם ילך לבדו אם אני בין כה הולך לעיר העתיקה. נלך ביחד".

הרב שמשונוביץ לא הצליח לנצח אותו.

אחרי הסדר הולכים. האברך החל לספר לו 'מעשיות': "כבודו שמע מה שקרה אמש, מה שהיה פה ושם?"

הבית של היהודי - בארץ ישראל!

כִּי תִבְנוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם (כח, ב)

האלשיך הקדוש מדייק מדוע נאמר "כי תבנו אל הארץ" ולא "כי תלכו אל הארץ".

הוא אומר דבר פשוט וחלק - הבית של היהודי הוא בארץ ישראל. גם כשהוא נמצא בחוץ לארץ, הבית האמיתי שלו זו ארץ ישראל. לכן נאמר "כי תבנו אל הארץ", ללמדנו כי בהגיעו לארץ ישראל, חש כל יהודי שהוא בא הביתה. אני הוצרתי לשהות באמריקה למשך שנה וחצי. בתקופה הזו פגשתי הרבה יהודים בכמה וכמה מקומות, וכמעט כל אחד מדבר תמיד על ארץ ישראל, ארץ ישראל.. אם רק יש לו איזה תירוץ להגיע לכאן - הוא מיד בא. בן דוד שלישי שלו מתחת? הוא כבר מרגיש מחותן ובא ארצה.

אלו הם דברי האלשיך הקדוש: כשבאים לארץ ישראל מרגישים שנכנסים הביתה!

פירות שביעית אסורים לבהמה ולגוי

וְהִיְתָה שִׁבְת הָאָרֶץ לָכֶם לֶאֱכֹלָה לָךְ וְלַעֲבָדָךְ וְלַאֲמֹתָךְ... וְלַבְּהֵמָתָךְ וְלַחֵיהָ אֲשֶׁר פֶּאֲרָצָךְ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָה לֶאֱכֹל (כח, ו-ז)

בפרשת "והיה אם שמוע" נאמר קודם "ונתתי עשב בשדך לבהמתך" ואחר כך "ואכלת ושבעת" כי זו ההלכה - בתחילה יש לתת לבהמות לאכול, אחר כך האדם אוכל.

מספרים על הנצי"ב מוולוז'ין זצ"ל, שבראש השנה, באמצע תפילת המוסף, הרגיש חולשה רבת, והחליט כי הוא חייב לשוב לביתו לקדש על היין ולטעום [לפני התקיעות הוא לא קידש על היין].

אחד התלמידים הכין לו מיד יין ומוזנות, אבל לפני שפתח בקידוש התעניין ושאל: "וואס איז מיט די ציג?" [מה עם העז?]. היתה לו עז בחצר. התלמיד מצא כי דלת החצר נעולה והמפתח אצל הרעבעצין בבית הכנסת. "נמתין לרעבעצין" - אמר, ומיאו לקדש על היין.

חשו מיהור לבית הכנסת, והרבנית אמרה כי אין לה כרגע את המפתח. הלכו לחפש אצל הבת, אולי היא יודעת היכן המפתח "רבי, תעשה קידוש, כי כבר שלחנו פלוני להביא את המפתח" - ביקש התלמיד.

"לא, קודם כל תביאו את המפתח ונאכיל את העז".

התרוצצו וחיששו במשך כשעה, עד שמצאו את המפתח. רק אז עשה קידוש. הנצי"ב לא התיר לעצמו לאכול לפני העז, לקיים את ציווי התורה שקודם יש לתת "עשב בשדך לבהמתך" ורק אחר כך מותר לאדם לאכול בעצמו.

לפי זה מתעוררת השאלה, מדוע כאן, בפרשת השמיטה, נכתב קודם "לכם לאכלה" ורק אחר כך "לבהמתך ולחיה?"

האדמו"ר מגור בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל אמר על כך, כי הנה ההלכה היא שמאכל אדם בשביעית אסור להאכיל לבהמה. מתי הותר לתת מאכל אדם לבהמה? - רק אם יש לו מזון רב שעתידי להתקלקל.

דין זה רמוז כאן: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" - אין לתת לבהמה מאכל אדם. אבל מה שנותר מותר גם לבהמה, כמו שכתוב בפרשת משפטים (שמות כז, א) "ויתרם תאכל חית השדה".

כמו כן, רוצה ה"אמרי אמת" לומר בפירות הפקר שביעית, לכאורה אין את הדין להקדים בהמה לאדם, ולכן בשביעית הדין שונה.

זבונות לקיחת פירות שביעית מעכו"ם

פירות שביעית הם "לך לאכלה" - לא לבהמה וגם לא לעכו"ם. אין לתת להם פירות שביעית לאכילת אדם.

מספרים אֵיגוואלדיגע מעשה על רבי רפאל לוי זצ"ל, שהיה צדיק יסוד עולם. כהקדמה נספר כי רבי מנחם צבי ברלין שליט"א, ראש ישיבת רבי חיים עזר, התעניין אצלו: "האם הכרת את רבי רפאל לוי?" כאשר השבתי בשלילה, הוא כמעט גער בי: "איך אפשר לא להכיר כזה יהודי?"

"במה הוא היה מיוחד כל כך שאתה גוער בי?" - התעניינתי.

- הוא היה קם כל לילה בשעה אחת לאחר חצות, לומר 'תיקון חצות'

רבי יוסף נעצר מהליכתו, ואמר: "יש לי משהו להגיד לך. בדרך הלך מהעיר העתיקה ליישיבה, חזרתי בעל פה כתובות, עכשיו אני צריך לחזור יבמות, ואתה מספר לי מעשיות?"

ובכן, בשבת אחת הגיע יהודי לבית המדרש לקבלת שבת ומעריב, וכבדוהו לגשת לפני העמוד. החון החל את תפילתו והיה נראה כי הוא עתיד לסיים בחצות לילה... רבי יוסף וצ"ל, שהיה כאמור מתמיד גדול, ישב במזרח, והוא האריך מאד בכל קטע.

לפתע הבחין החון כי רבי יוסף עושה תנועה של צער עם הכתף, כמי שקשה לו כבר עם האריכות. כשראה זאת, יצא לו כל החשק מהחזנות, מיד החליף ניגונים וניהל קבלת שבת רגילה.

רבי יוסף הבין מיד מה קרה, וכי צער יהודי, הסתיימה תפילת מעריב, רבי יוסף המתין שכולם ילכו הביתה. הוא לא הלך לביתו אלא נותר בבית הכנסת. המתין שהחון כבר בוודאי באכסניה שלו, הוא יצא בהשקט בלי שיראו, בא דפק בדלת, כאשר נפתחה הדלת והאיש עמד בפתח, התפרץ בבכי: "תרחם עלי תסלח לי, אני מבקש ממך!" והתייפח בבכי.

החון שאל: "מה קרה?"

- תמחל לי.

החון: "מחול לך, מחול לך".

כעת הוא נרגע ושם לביתו. הוא יכול ללכת לקדש על היין. "לא תונו איש את עמיתו", השני נפגע ממך משהו. משהו, על כך רבי יוסף התייפח בבכי, האיסור הוא גם במשהו, וקל וחומר ביותר משהו, וה' יעזרנו.

ההבדל בין אונאת דברים לאונאת ממון

ולא תונו איש את עמיתו (כח, יז)

כאן מדובר על הונאת דברים, קודם לכן (בפסוק יד) נאמר: "אל תונו איש את אחיו", ושם הכוונה לאונאת ממון.

נשאלת השאלה, מדוע בהונאת ממון כתבה התורה "את אחיו", ובהונאת דברים - "את עמיתו".

אמר על כך בעל ה"הפלאה", כי באחים בדרך כלל לא מצויה אונאת דברים - אוכלים ביחד קוגל ושמים. אבל כאשר חלילה הבעיות מגיעות לענייני ממונות - ירשות וחלוקות... ה' ירחם, גם באחים האש יכולה להתלקח ולשרוף. לכן, הונאת דברים נאמר רק על "עמיתו" - חברו שאינו אחיו, אבל הונאת ממון אמורה גם באחיו.

והמהרש"א ביאר, שהנה על "עמיתו" דרשו בגמרא (בבא מציעא נט ע"א): "עם שאתך בתורה ובמצוות", ו"אחיו" הוא אפילו מי שאינו אתך בתורה ובמצוות.

לכן, כאשר מדובר בהונאת ממון נאמר: "אל תונו איש את אחיו", כי אסור להונות בכסף אפילו מי שאינו עמיתו. גם יהודי חילוני, מפ"מניק - אסור לרמותו בכסף, ואפילו מגוי אסור לגנוב. אבל הונאת דברים, היא רק לעם שאתך בתורה ובמצוות.

מתי קורה כעין זה, שמותרת אונאת דברים? כתוב מפורש ברמב"ם שאחרי שמוכיחו בצנעה, וללא תועלת, מותר להוכיחו ברבים.

אם אין לו גואל מלבדו יתברך - יעזרהו ה'

ואיש כי לא יהיה לו גואל והשיגה ידו ומצא פדי גאולתו (כח, כ)

הנצי"ב ב"העמק דבר" כתב יסוד נפלא הנלמד מפסוק זה, וכן הוא אומר: "ואיש כי לא יהיה לו גואל, מיותר, ובא להורות לנו דרך מוסר, כי זה שלא יהיה לו גואל יבוא לידי כך שתשיג ידו, דמי שיש לו גואל והוא בוטח עליו - מסיר בשחוננו מה, מש"א"א אם אין לו על מי לסמוך, הריהו חוסה בו יתברך, והקב"ה יודע חוסי בו וממציא לפניו כדי גאולתו".

ה"חובת הלבבות" כותב, כי אדם הבוטח בכוחו, ולדוגמא: יש לו פרוסקציה במשרד ראש העיר, או יש לו דוד המכהן כסגן מנהל ב"משרד הפנים", והוא בוטח בהם - אומר לו הקב"ה: בבקשה, שההוא יעזור לך... אבל אם יודע לעצמו שאין לו אף אחד, רק הקב"ה, ומה שעושה בעצמו זו השתדלות בלבד, - אם כך, הקב"ה מסייע לו.

על דרך זו מפרש רבינו בחיי את הפסוק בפרשת משפטים (שמות כב, כא-כב): "אִלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תַעֲנוּן, אִם עָנָה תַעֲנֶה אֹתוֹ כִּי אִם צָעַק צָעַק אֵלַי שְׁמַע אֲשַׁמְעֶנּוּ צָעַקְתָּ". מדוע הקב"ה ישמע את הצעקה של אלמנה ויתום יותר מאחרים? כי אדם אחר יש לו למי לפנות, אבל יתום ואלמנה לא, אין לה בעל, אין לו אבא - אין להם למי לפנות, הצעקה שלו היא "אלהי" בלבד, ממילא "שמעו אשמע את צעקתו" - כזו צעקה אני שומע!

לשון כעין זו מופיעה גם ברמב"ן על אותו פסוק בפרשת משפטים: "כי אני רואה דמעת העשוקים אשר אין להם מנחם ומיד עושקיהם כח, ואני מציל כל אדם מיד חוק ממנו, וכן האלמנה והיתום לא תענו כי אשמע צעקתם, שכל אלה אינם בוטחים בנפשם, ועלי יבטחו".

בגמרא (ברכות לב ע"ב) איתא: "אמר רבי חמא ברבי חנינא: אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה - יחזור ויתפלל, שנאמר: 'קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'". מה קורה בפעם השניה יותר מהפעם הראשונה, מדוע שבפעם השניה הקב"ה יעזור יותר מהפעם הראשונה?

ביאר רבי עזרא ברז"ל: כאשר אדם בוטח לדוגמא בעשיר פלוני, לא תמיד אכן יזכה לעזרתו. הדבר תלוי.

לדוגמא: בתו עומדת על פרקה והוא נגש אל העשיר ומבקש: "אין לי כלום, עזור לי". העשיר שומע ומשיב: "כרגע אינני יכול לעזור לך".

היהודי יוצא והולך לחפש פה ושם - אולי ישיג בדרכים אחרות. אך לא. לאחר יממה הוא דופק שוב בדלתו ומספר את הענין, כאילו לא דברו מעולם.

מביט עליו העשיר: "אתה קצת לא שפוי? הרי אתמול היית כאן, סיפרת לי הכל, מדוע אתה חוזר אלי עוד פעם, כבר אמרתי לך שאין באפשרותי לעזור לך".

"תשמע אדוני, כתובת אחרת אין לי. לכן אני בא לכאן שנית.

"אם ככה? זה כבר משהו אחר..."

"אם התפלל אדם ולא נענה" - מדוע אתה מתפלל שנית? כי ריבונו של עולם, אין לי למי לפנות, רק אליך. אם כך, זה משהו אחר.

אם אין לאיש גואל, אין לו אף אחד, או "והשיגה ידו" - הקב"ה יהיה בעזרו, ומצא כדי גאולתו".

בענין זה אספר לכם מעשה שהיה.

רבי שלום שפירא הוציא לאור הרבה ספרים, אבל הספר המרכזי שלו הוא - "המאור בשתורה", הכולל ד"ת בעיון ובקיאיות נפלאים.

רבי שלום היה תלמיד ישיבת מיר וקודם לכן למד תורה מפי רבי **אלחנן וסרמן** זצ"ל בברנוביץ'. הוא גלה יחד עם תלמידי ישיבת מיר לגלות שנחאי בימי המלחמה העולמית, פלאות ונפלאות מה שהתרחש שם עם שלוש מאות וחמישים הבחורים וראשי הישיבות שכמעט כולם ניצלו, למדו והצליחו לקיים את כל המצוות שם בשנחאי - מצות, אתרוג ולולב וכו', שש שנים היו במרחקים, מיירערדיג.

זכור לטוב רבי אברהם קלמנוביץ זצ"ל, ששלח להם מצות ליפאן, וגם הזרים כספים בדרכים עקיפות בנסי ניסים. רבי שלמה וולבה זצ"ל ששהה בשבדיה, היה אחד השושבינים להעברת הכסף ליפן דרך שבדיה, במסירות נפש.

התלמידים שם היו 'אחים לצרה', למדו תורה בשקידה ונקשרו זה לזה, וגם נדבקו ברבותיהם, כי היו שם בשנחאי ללא משפחות, ללא קשר למישהו, היפאנים היו רשעים אורזים ששתפו פעולה עם הנאצים והעתידי היה לוש בערפל. כל בני הישיבה הסתופפו בצילו של איש אלוקים קדוש - המשגיח של הישיבה, **רבי יחזקאל לוינשטיין** זצ"ל.

שהעריך עליהם של תחיה, והחיה אותם גם ברגעים הקשים כשנודע להם כי משפחותיהם באירופה עלו בסערה השמימה.

חלפו ימי המלחמה וכאן, בארץ ישראל, לרבי שלום שפירא כבר היו ילדים, עד שברוך ה' הגיע לעת נישואיו של אחד הילדים והמצב היה דחוק מאד.

לרבי יחזקאל היה תלמיד בעל ממון שהתגורר באמריקה, שהיה מקורב אליו. רבי שלום נכנס בתום לב למשגיח ואמר: "כיון שפלוני מקורב למשגיח ולי אין עם מה לחתן, אני מבקש מהמשגיח שישלח אליו מכתב שיעזור לי במשהו. המשגיח פנה אליו: "רבי שלום, הקב"ה יודע מה שאתה צריך.

שומעים תשובה? מיירערדיג.

רבי שלום הבין, ובצדק, כי אם המשגיח רק יאמר לו מילה אחת, הוא יתן, אבל המשגיח מיהן לבקש בשבילו - "ר' שלום, הקב"ה יודע מה שאתה צריך".

לימים, כאשר רבי שלום סיפר לנו את המעשה אמר: "אם המשגיח היה משגר את המכתב לאותו עשיר, הייתי יכול לחתן בת אחת. אבל בתשובה זו שהמשגיח אמר לי, יכולתי לחתן את כל הילדים שלי. הקב"ה יודע! במשפט הזה חיתנתי את כל הילדים שלי.

"ואיש כי לא יהיה לו גואל - והשיגה ידו ומצא כדי גאולתו".

מעשיו ראובן

רבנו זצ"ל היה גר בקומה ראשונה. פעם אחת, כשתרנו מדיאלוג, ראינו שפאז גנבים, פרצו לדירה וגנבו מתכונתה. בני הבית רצו להחליף את הדלת הישנה לדלת פלדתית, אך רבנו באמונתו האיתנה ובבטחונו הגדול, לא הסכים. הוא טען בפשטות: "מה שנגזר - כך יהיה, ולא משנה איזו דלת יציבו בפתח". הוא רק תמה, איך זה שנגנבו גנבים זמן מה לאחר שהחליף למזוזה מהדרות יותר.

פתח העירוב

גליון שבועי להלכות עירובין האקטואליות בזמנינו, הנוגעות לכל אדם.
מסודר על סדר המשנה ברורה. מותאם להספק של לומדי הדף היומי בהלכה

להשתמש בו נעשה קבוע, אע"פ שאין איסור לטלטלו. ולכן אפשר להשתמש בסולמות שלנו לעשות גשר בין החצרות, ובתנאי שיקשור את הסולם בקשר שאסור לפתחו בשבת.

אבל זה דוקא לגבי סולם, שמועיד להחשב פתח, משא"כ לגבי מיעוט ע"י ספל, וכגון כשרוצה להניח כסא קטן, לא מועיל לתקוע אותו בחול, כי מותר להוציאו בשבת, וצריך לחבר אותו בברגים וכדומה. ויש לעיין אם מניח בלוקים ללא חיבור כלל.

ג. מספיק שהסולם יגיע לג' טפחים סמוך לראשו, כגון לכותל י' מספיק סולם ז' ומשהו [אם עומד זקוף, וכשהסולם באלכסון צריך קצת יותר (משנ"ב ס"ק ע"ג)] שע"ז נחשב כהגיע לראשו ונעשה פתח (שו"ע). אורך הסולם נמדד רק עד השליבה העליונה, ולא עד המקום שהזרועות העומדים נמשכים (שעה"צ ס"ק מ"ה).

ד. רוחב הסולם ד' טפחים (שו"ע), והזרועות מצטרפים. ולעובי השליבות אין צורך שיעור (משנ"ב ס"ק ע"ב). ולקמן סעיפים י"ג י"ד מבואר עוד דינים ברוחב הסולם.

ה. לענין המרחק בין השליבות, כתב החזו"א (סי' צ"ו ס"ק כ"ג) שיהיה פחות מג' טפחים, שכן דרך לעשות מדרגות, ואילו היה כשר ביותר מג' היה עושה שליבה אחת בכל הסולם. ועי' שו"ע סעיף י"ב שכתב תנאי זה, אבל בערוך השולחן (סכ"ב) כתב שכאן באמת מועיל אף ברחוק יותר מג' כיון שמדובר בסולם קבוע, שהוא יציב והרגל עומדת יפה ונוח לעלות אף ביותר מג', משא"כ לקמן מדובר בסולם עראי.

אם העמיד סולם רק מצד אחד, הותר לאותו צד להשתמש בכותל אף בכלי בית, ולשני אסור, ואינם יכולים לערב (משנ"ב ס"ק ע"ד).

לאור הכללים הנ"ל יש בעיה איך לעשות סולם בזמנינו שיענה על התנאים ההלכתיים, א. צריך שיהיה רוחב ד' טפחים. ב. צריך שיהיה כבד, והסולמות הביתיים בזמנינו שעשויים מאלומיניום הם קלים. ג. כמו כן יש אומרים שצריך שלא יהיה בין השליבות ג' טפחים, ובסולמות שלנו יש הרבה מהן שיש ג' טפחים בין השליבות [ויש להקל ולומר שמודדים אותם לפי המרחק במצב פתוח, כשהסולם נוטה, ולא לפי המרחק במצב זקוף לגמרי, שהוא מעט יותר. אבל עדיין יש רווח ג' טפחים].

הפתרון הוא בסתל שגבהו רק י' טפחים, אפשר להשעין עליו משטח סחורות (רפסודה), שיש בו רווח בין הקרשים, והוא יחשב סולם רחב ד' טפחים, ומגיע תוך ג' טפחים לראש הכותל, והוא גם כבד וגם עם ד' שליבות, א"כ יש לו את כל התנאים. רק שאינו מועיל לכותל גבוה יותר.

ולכותל גבוה יותר יש לעשות ג"כ פתרון דומה, ע"י סולם מעץ עם שליבות צפופות תוך ג' טפחים, ולהשעין על הגדר משני הצדדים.

והנה מבואר שצריך להניח את הסולם באופן שישען על הכותל, [וה"ה בסתל צריך שישען על הכותל], כדי שיהא כל רוחב השליבה פונה לכותל ויהיה כפתח רחב ד' טפחים, משא"כ אם הסולם לא נשען על הכותל שבצידו, אינו מועיל, והמעבר בין ראש הסולם לכותל אינו רחב ד'.

לפי זה נראה פשוט שאם מעמידים סולם המצוי בימינו, שהוא נפתח ועומד בפני עצמו בלי להישען על הכותל, אינו נחשב כמדרגה לזיז או לכותל שלידו, אלא צריך להשעין את הסולם [כשהוא סגור] על הכותל.

מעשה שהיה ביחזשלים שעשו שמחה והאולם היה בחצר א', והאולם והשתיה היו בדירות בבנין בחצר ב' הסמוכה, ביניהם היה קיר בגובה י' טפחים, לכל אורך החצר, והיו אמורים להעביר את הדברים מעל גבי הכותל. בעלי השמחה נתעוררו מעצמם לשאלה שצריך לערב את שתי החצרות יחד כדי להתייר להעביר מזו לזו [דברים ששבתו בבית], ומבואר בסוגייתנו שכאשר יש מחיצה י' טפחים אי אפשר לערב יחד, אלא הפתרון הוא להניח סולמות משני צדדי הכותל, ולקשור אותם כדי שלא יהיו ניטלים בשבת [כמו שכתבנו לעיל].

סימן שע"ב סעיף ח'. כותל שבין שתי חצרות גבוה עשרה לשניהם, והעמיד אצל הכותל סולם רחב ארבעה, וכן כנגדו בחצר השניה, דיני הסולם אינם מצויים כל כך בזמנינו, כפי שכתבנו בליון הקודם, משום שאלו שמסתמכים על העירוב שברחוב, הרי כל החצרות פתוחות זו לזו דרך הפתחים לרחוב, ויכולים לערב דרך פתח זה, ואחרי שעירבו יחד, מותר להעביר מחצר לחצר אפילו מעל הכתלים ללא סולם, כי כבר נעשו לרשות אחת. וכלפי מי שאינו מסתמך על העירוב, בדרך כלל אין לו צורך להעביר לחצר הסמוכה באופן מיוחד, ואינו צריך לעשות חיבור בין שתי החצרות.

ובכל זאת הנושא של סולם וחלון בין שתי חצרות, מצוי לפעמים כאשר עושים שמחה ומניחים חלק מהאוכל בבנין הסמוך, שאם לא מסתמכים על העירוב שברחובות, והחצרות מוקפות כל אחת לעצמה, צריך לערב ביניהם ואי אפשר לערב אם אין חלון או פתח. לכן יש את הפתרון לעשות סולם.

כמו כן יש מקרים מצויים כאשר יש עירוב מהודר לחצי שכונה, ואברך גר בבנין שאחרי גבול העירוב, ורוצה להעביר את העגלה והתינוק מהחצר שלו לחצר הסמוכה שנמצאת בעירוב הטוב, וממנה יצא אל הרחוב. והנה אם לא יתחבר לעירוב המהודר על ידי פתח או חלון, יהיה אסור לו להעביר מעל הגדר. לכן היו אברכים שביקשו לדעת איך לעשות סולם המועיל לחבר בין החצרות, על מנת שהבנין שלהם יהיה מחובר עם הפת של העירוב המהודר. ויש להוסיף שאחרי שיהיה סולם המועיל, יהיו מותרים להעביר את העגלה גם דרך מקום אחר בכותל, ולא רק דרך הסולם. כי המטרה בסולם היא רק בשביל להתחבר לעירוב בפתח, ולכן צריך איזה פתח, אבל אחרי שהתחבר לעירוב, מותר להעביר בכל דרך, כי נעשו לרשות אחת.

יש לציין שהתנאים לעשיית סולם אינם ידועים, וכאשר צריכים אותם, לא שמים לב לקיימם כראוי, לכן נביא כאן את התנאים, ומה שיש להסתפק בהם במציאות בזמנינו.

א. צריך להעמיד שני סולמות משני צידי הכותל, סמוכים זה כנגד זה בתוך ג' טפחים, ואם הכותל רחב [עבה] ד' טפחים שאפשר ללכת עליו, מועיל אפילו הסולמות אינם סמוכים, [כיון שברוחב ד' נוה ללכת עליו עד הסולם השני (משנ"ב ס"ק ס"ה)]. וכיון שאפשר לעבור דרכם מחצר לחצר, נחשב פתח.

ב. הסולמות צריכים להיות גדולים שיש בהם לפחות ד' שליבות, או שזרועותיו ושליבותיו כבדים, או שקבוע במסמרים, שמחמת זה לא עתיד ליטול בשבת (משנ"ב ס"ק ס"ז ס"ו), אע"פ שבדעתו ליטול אחרי שבת (שעה"צ מב).

ויש להסתפק בסולמות הביתיים המצויים בימינו שעשויים מאלומיניום קל מאוד, וכל סולם רגיל הוא חמשה או ששה שלבים, אבל הוא קל הרבה יותר מסולם עץ ישן בעל שלשה שלבים, האם נאמר שכיון שיש בו ארבעה שלבים נחשב קבוע. ויותר נראה לומר שאינו נחשב קבוע, כמבואר ברש"י שאין דין בארבעה שלבים, אלא שיעור בכובד הסולם, וכיון שסולמות שלנו קלים ביותר, ואף הדרך לטלטלם תדיר בתוך הבית, אינם קבועים, ואינם יכולים להועיל לחבר בין חצרות. וצ"ע לד"נא.

סעיף י'. כפה ספל וכי'. הנה מבואר בשו"ע שאפילו דלי שהוא כלי לא גדול, יכול להחשב מיעוט ולחבר בין החצרות, אם יקבעו אותו באופן שאסור ליטול בשבת, ולפ"ז נראה שגם סולמות של זמנינו שאינם כבדים וקל לטלטלם בשבת, יכולים להחשב כדבר קבוע אם יקבעו אותם בדבר האסור לפרקו בשבת, כגון בברגים.

ויש להסתפק האם מועיל לקשור אותם בחבל. דלכא' אם קושר באופן האסור לפותחו בשבת נעשה כקבוע. אבל העירו דמ"מ מותר לחתוך את החבל דרך קלקול אם יצטרך אותו בשבת (לצורך אכילה). אמנם יש אוסרים לחתוך אפילו דרך קלקול. ונראה שאפילו אם מותר לחתוך את החבל, כיון שאין דרך לחתוך, ובדרך כלל גם אם קצת יצטרך את הסולם לא יחתוך, וימנע מלהשתמש. ממילא לא גרע מסולם כבד שמחמת שאין דרך

אחד מהאורחים הגיע סמוך לשבת, והעיר להם שהסולם שהניחו היה קטן, ואמנם הוא מתאים לעלות על כותל בגובה י' טפחים, אבל אין ברוחב שליבות הסולם רוחב ד' טפחים. הלכו וחיפשו אצל שכנים והביאו סולמות גדולים שיש ברוחב שליבותיהם ד' טפחים. אולם כעת לאחר השבת התברר שגם זה לא הועיל, ע"פ המבואר בסוגייתנו שצריך שהסולם ישכב על הכותל כדי שיחשב כפתח רחב ד' טפחים, משא"כ בצורה הרגילה שפותחים את הסולם בסמוך לכותל, אין המעבר מהסולם לכותל רחב ד' טפחים [אלא טפח אחד כעובי השליבה], ואינו מועיל.

ממעשה זה אנו חזאים כמה מורכבות הלכות עירובין, בפרט שאין אנו מורגלים בהלכות אלו, ולכן הטעות בהם מצויה מאוד. ואף העוסקים בעירובים במשך שנים, מספרים שבכל פעם שמביאים מישור מבחון שיבדוק את העירוב, כמעט תמיד יש הערות שלא הבחינו בבעיות מסוימות.

כיצד ניתן לבטל קיר אבן המפריד בין החצות. בדף הקודם הבאנו מקרה שהשכנה היתה מבאייה בשבת מאכלים דרך ראש הכותל, מה בכל זאת ניתן לעשות [דבר קבוע ולא בולט], כדי שיהיה מותר לערב יחד ולהעביר מחצר לחצר. הנה אם הכותל בגובה י' טפחים בדיוק, מספיק למעט מעט שבמשך ד' טפחים שלא יהיה גובה י'. אבל כיון שיש שתי שיטות בשיעור חז"ל, א"כ אם נרצה למעט גדר בגובה מטר שלא יהיה בה י' טפחים לכו"ע, נצטרך להוריד 28 ס"מ שיהיה פחות משיעור הגר"ח נאה. ואפשר שיש להקל למעט רק לפי שיעור חז"ל. אבל למעשה גם את המעט הזה אדם לא רוצה לשבור בקיר. בפרט שהקיר משמש גם לחצר השניה והיא אינה חוששת לכך, ובאותו מקום הכותל היה גבוה יותר כמטר וחצי, שאז ודאי צריך לעשות חלון ד' על ד' טפחים.

לכן נראה לומר עצה אחרת ע"פ המבואר לקמן בשו"ע, כפה ספל ממעט, דהיינו אם יניח כלי ויחבר אותו בטיט, ובאופן שרחבו ד' טפחים, ואין ממנו עד ראש הכותל י' טפחים, הרי הוא כמו איצטבא שממעתה מגובה הכותל, ונעשה כאילו הכותל פחות מ'. אמנם נחלקו הפוסקים האם פתרון זה מועיל רק להתיר להשתמש בראש הכותל, או מועיל גם לערב, והשו"ע שם פסק שאינו מועיל לערב, [ובביאור הלכה (ד"ה אבל) הביא את המתירים וכתב שבשעת הדחק יש לסמוך להקל], וא"כ פתרון זה עדיין לא יועיל להתיר להעביר מזה לזה.

ועדיין היה מקום לדון שמי"מ יתיר ע"ז להשתמש בראש הכותל, ואם השכנה תניח על ראש הכותל יהיה מותר לו להוריד ממנו, כי נחשב לזה בנחת ולזה בקשה כמבואר בסוגיא. אולם זה אינו אלא בכותל שרחבו ד' טפחים, אבל בכותל שבזמניו שאין בראשו ד' טפחים אין האיצטבא מועילה לכל הכותל אלא רק כנגדה.

הפתרון שנראה שאפשר לעשות במקרה כזה, הוא רק באופן שימנע משני הצדדים. ואמנם אין אפשרות לבקש לשבור מהכותל ד' על ד' טפחים, מ"מ יש פתרון להניח ערימות חול סמוך לכותל במשך ד' טפחים, באופן שמהקרקע עד ראש הערימה, ומראש הערימה עד ראש הכותל אין גובה י' טפחים, ויבטל אותו ויאמר שכונתו שישאר שם, וכיון שהחול נחשב כחלק מהקרקע של החצר [ולא רק כאיצטבא], נחשב שאין באותו מקום כותל י' טפחים והוי כפתח לכל הדעות. רק צריך שהשכנה תסכים לעשות כן גם בחצר שלה, ושיהיו הערימות מכוונות זו כנגד זו באותן ד' טפחים, ולהשיג כל שבת שלא יתמעט החול עד כדי שיהיה גובה י' טפחים (יסוד ההיתר ע"פ מש"כ הרמ"א סי' שנ"ח ס"ב).

סעיף ט"ו. היה אילן בצד הכותל ועשהו סולם לכותל וכו'. הנידון בסעיף זה, האם אפשר לעשות סולם מדבר שאסור לעבור בו. לדעה ראשונה בשו"ע רק איסור דאורייתא מונע מהסולם להתיר, ולדעה השניה אין הבדל בין איסור דאורייתא לדרבנן, אלא אם הוא איסור של אחד מדיני שבת, הוא מונע מהסולם להתיר, ואם הוא איסור צדדי אינו מונע. לפ"ז יש לדון מה הדין אם הדלת נעולה ונאבד המפתח. ומה הדין אם מדובר בשער שלא משתמשים בו וצמחו סביבו צמחים שאי אפשר לפתוח בלי לעקור אותם. ומה הדין אם יש לפני השער מוקצה מחמת גופו כגון אבנים, או חול ובלוקים לבנים.

סעיף י"ז. נתן עליו נסר כמין גשר משפת החרץ אל שפתו וכו'. דין זה נאמר בשו"ע כדי לחבר בין שתי חצרות שרוצות לערב יחד, כאשר יש נחל שמפסיק ביניהם, וע"י הנסר יש אפשרות לחבר ביניהם. דין זה נוגע יותר בחול"ל כאשר יש נהר המפסיק, וע"י הגשר שעובר מעל הנהר אפשר לעשות עירוב עם שני צידי הנהר, אלא שבחול"ל קשה לעשות עירוב מסיבות אחרות. לעומת זאת בארץ ישראל כמעט שאין נהרות באמצע העיר, והיכן שיש נחל כגון נתיבי איילון שעובר בעיר תל אביב, חיברו גם את תוך הנחל לעירוב, ע"י שהעמידו רשת בתוך המים (כמבואר לעיל סי' שנ"ו) ויש מקומות שדפנות הנחל אינו בשיעור תל המתלקט, והם מחברים בין שני הצדדים.

ומ"מ דין זה נוגע למעשה גם באופן שיש באמצע העיר כביש בין עירוני שאסור לטלטל בו, והוא מפסיק את העירוב שאי אפשר לטלטל ביניהם וגם לא לערב יחד. ומ"מ כשיש גשר שמחובר לעירוב בשני הצדדים, שייך לערב שניהם יחד. כגון בכביש ז'בוטינסקי שעובר בעיר בני ברק, וחוצץ בין מרכז ב"ב לפרדס כץ וקרית הרצוג, ומ"מ דרך הגשר להולכי רגל, ניתן לחבר את שני הצדדים [אם לא תהיה בעיה מצד תושבים גוים או מומרים].

דבר נוסף שמשתמשים בפתרון זה, כאשר יש חרץ (תעלה) שעוברת תחת צורת הפתח, ויש אופנים שהיא פוסלת את צורת הפתח, כי יש מחיצה תחת הצורה"פ. ואחד הפתרונות הם להניח נסר [משטח ישר] תחת המקום שהחוט עובר, וע"ז יוצרים קרקע ישרה תחת החוט, והמחיצה שבתעלה אינה מחלקת את השטח שמעל הנסר. אלא שנאשר פירצה אל מחוץ לעירוב תחת הנסר דרך התעלה, ואת הפירצה הזו יש לסתום בכל דרך שהיא. ומ"מ הצוה"פ נעשית כשרה ע"ז.

הנודע ביהודה (תנינא או"ח סי' מ"ב) למד מדין זה שגשר העובר על נהר דינו כנסר הנתון על החרץ, ואף באופן שהנהר נחשב מחיצה הגשר נחשב פתוח, והביאו המשנ"ב לעיל (סי' שס"ג ס"ק ק"ח), וכתב בשעה"צ (ס"ק צ"ה) שדעת התו"ש והפמ"ג שדוקא כשהגשר רחב י' אמות נחשב פירצה, אבל בפחות מזה אין צריך שום תיקון, ובנודע ביהודה משמע שאפילו אם הגשר רחב רק ד' טפחים צריך תיקון [במבוי שפרצתו בד' כשרבים עוברים] וכ"כ הח"י אדם. וכן החזו"א (סי' ק"ח) אוסר וכתב שאין לעשות מד' השערי ציון שמיקל אפילו סניף להקל.

סעיף יט. גדיש של תבן שבין שתי חצות. בדין זה מבואר שגם ערימה של תבן יכולה לשמש למחיצה בין שתי חצרות, והיא מחיצה גם לחומרא, שאפילו אם רוצים לערב יחד אינם יכולים לערב. וצריך ביאור שהרי מותר לקחת מהתבן אפילו בשבת, [לולי החשש שתפסל המחיצה ויטלטל באיסור כדלקמן], כיון שהוא מאכל בהמה, והבהמה מצויה שם, וא"כ היה לנו לומר שזה כמו חפץ המונח בחצר, ומדוע הוא מחלק את החצר שלא יוכלו לערב יחד. ולפ"ז יש לדון אם מניח מחיצות זמניות כמו של עזרת נשים מתחילת החצר ועד סופה, האם לא יוכלו לערב שני הצדדים יחד אם אין פתח ביניהם, או שמא נאמר שהרי זה כחפץ המונח בתוך החצר. וי"ל, ועיין בזה.

ולחרא"ש אפילו בחול אסור ליתן ממנו לקופתו. וביאר המשנ"ב שהחשש הוא שמא יפתח מהשיעור בערב שבת סמוך לבין השמשות, ולא ישימו לב ויטלטלו בשבת באיסור. בביאור הלכה (ד"ה ולחרא"ש) כתב דמש"כ השו"ע שלרא"ש אפילו בחול אסור ליטול מהגדיש, היינו דוקא בחול, דלרא"ש בשבת אין איסור כיון שאפילו יתמעט מ' אמרין הואיל והותרה לשבת הותרה. ובשעה"צ כתב דנלענ"ד שגם לרא"ש אסור רק בע"ש ולא כל השבוע. עוד כתב במשנ"ב (ס"ק ק"מ) שאם לוקח את כל הגדיש, אין חשש שיטעו ומותר [לשיטה זו שאינו משום מוקצה].

כתב החזו"א (סי' צ"ח סק"ג) שלפי דברי הרא"ש אסור ליטול עץ או אבן ממחיצות העירוב שסביב לעיר גם בימות החול, שמא לא ישימו לב לתקן לפני שבת, אם לא שדעתו לסתור כל המחיצה. וכתב שלמעשה אין נוהגים בזה. וטעם החולקים שאומרים שבימי החול מותר, ביאר שם שודאי יבדוק לפני שבת.

סימן שע"ג

סעיף א. שתי גזוזטראות וכו'. דין זה נוגע מאוד במרפסות של הדירות והשכנים מעבירים מזה לזה. והנה אם אין עירוב בבנין [כגון מחמת ד"רים גוים ומומרים], אסור להעביר מעל המעקה, מחמת שלא עירבו. וזה דוגמא נוספת שצריך לעשות סולם כדי שיוכלו לערב. ובאופן שיש עירוב בבנין אלא שקל יותר להעביר מהמרפסות, יש להקפיד על מש"כ בסמ"ק זה שלא יהא מושיט מעל הר"ר.

פתיחת מסלולי לימוד הלכות עירובין למעשה

ההלכות המצויות בזמנינו,

עם פרקטיקה והתמצאות בהוראות פוסקי זמנינו

כולל שיעור מידי שבוע, מסודר לפי נושאים

עם שקופיות מדבריים שהתגלו במאות עירובים בארץ

וסיורים בשטח בעירובי השכונות והישובים

עם דפי סיכומים ומבחנים

מתחילים בס"ד בימים אלו בכמה ערים:

ירושלים, בני ברק, מודיעין עילית, בית שמש, אופקים

ניתן להצטרף כעת בטל 054-850-8003

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

<p>חניכי הישיבות סלונים</p> <p>עפולה גבעת המורה</p> <p>חתה תקוה גני הדוד</p> <p>בבתי הכנסת: אוהל אברהם מקוה בעש"ט</p> <p>מרכז העיר אבי עזרי</p> <p>ישיבת לומז'ה יש"ק אור ישראל</p> <p>כפר אברהם כולל אוהל רחל 050-4187771</p> <p>צפת בניהול אוהל דב רח' האחד עשר ישיבת צפת רח' האר"י</p> <p>קריית גת ביהמ"ד קרעטשניץ</p> <p>קריית מלאכי כולל שעל יד הישיבה</p> <p>קריית שמונה 052-7136824</p> <p>ראש העין בביהכ"ס נחלת ישורון (עטר) רח' הנביאים 12</p> <p>ראשון לציון שדה חמד ישיבת עטרת שלמה</p> <p>רחובות 050-4101805 ישיבת מאור התלמוד כולל בר שאול לב לאחים</p> <p>רמב"ם גבעה א' 052-7606491 ישיבת כפר חסידים 053-3136168 דרכי דב גבעה ב' כולל נר ישראל בית יצחק 052-7183722 בביהכ"ס שבת אחים גבעה ג' 052-7171992 (פרקש) נהה ביתן בביהכ"ס היכל משה</p> <p>דמלה בביהכ"ס תפארת גמליאל רח' אברהם הלל</p> <p>חל אביב מלון דבורה</p> <p>שפירא מכולת רחל רח' י' ישראל סלנט 053-5515612 15</p> <p>חל ציון 052-7626880 (משפ' ישועה)</p> <p>תורח 08-9924520 ישיבת תפוח-תושיה</p> <p>ניתן להשיג בבתי החולים:</p> <ul style="list-style-type: none"> • בלינסון-שניידר • הדסה-הר הצופים • הדסה-עין כרם • כרמל • מעיני הישועה • סורוקה • רוטשילד • רמב"ם • תל השומר 	<p>רמות ג' בבתי הכנסת: חניכי הישיבות צא"י</p> <p>רמות פולין ביהכ"ס אוהל יוסף</p> <p>רמת שלמה ביהכ"ס המרכזי</p> <p>שערי חסד 054-8498969 (קירט)</p> <p>כפר סבא בביהכ"ס ע"ש הצדיקים</p> <p>פרימאל הקהילה הדרומית בביהכ"ס כרם מיכאל</p> <p>שכונת המייסדים ישיבת רנה של תורה בביהכ"ס תורה ותפילה</p> <p>מודיעין עילית בכוללים: עטרת שלמה, ישכר באוהליך, הר"ן כתר תורה הרב אברמוב פוניבז' בית אבא מגדל עוז</p> <p>חפציבה ישיבת כנסת יצחק בביהכ"ס המרכזי</p> <p>נאות הפסגה בביהכ"ס המרכזי</p> <p>קריית ספר בבתי הכנסת: אוהל יוסף מאיר חזון דוד פונוביז' קול תורה קצות החושן שיח יצחק שיר ושכחה</p> <p>ברכפלד ישיבת מיר</p> <p>בבתי הכנסת אוהל תורה חניכי הישיבות רשב"י ישועות דוד</p> <p>גריין פארק ביהכ"ס בני הישיבות</p> <p>גבעה הדרומית בית תפילה</p> <p>מירון כולל של הרב אבוחצירא</p> <p>מצפה רמון אצל ידידיו ר' איבגני בוגוסלבסקי הי"ו</p> <p>נס ציונה כולל אור תורת שלום רח' סוקולוב 18</p> <p>נצרת עלית הר יונה בביהכ"ס המרכזי</p> <p>נתיבות בביהכ"ס 054-8454356 (טרבלסי)</p> <p>נשיבת עילית ישיבת שחר שכי</p> <p>נתיבה רמת אפרים 052-7664668 ביהכ"ס מנין אברכים רח' גבע 25 054-8452828 (וייס) ישיבת עטרת מתתיהו 054-8479928 (סעידוב)</p> <p>קוצים ישיבת נר זרח</p> <p>מנואל בבתי הכנסת: המרכזי קהל חסידים</p>	<p>יסודות ביהכ"ס המרכזי</p> <p>ירוחם ביהכ"ס המרכזי 052-7627788 (מיכאל)</p> <p>ירושלים בית וגן 02-6449498 (שעיר) הפיסגה 46 ישיבת קול יעקב</p> <p>בבתי הכנסת: אמינינו מנין אברכים</p> <p>בית ישראל ישיבת מיר (בבנין המרכזי)</p> <p>גאולה חנות גל פז (מלכי ישראל)</p> <p>גבעת שאול בבתי הכנסת: יחי ראובן אוהל יונתן בכולל ישכר באוהליך ברכת יוסף</p> <p>גוש 80 ביהכ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א</p> <p>גילה ביהכ"ס חזון נחום 052-7653820</p> <p>גני גאולה בביהכ"ס נחלת עקיבא, בשטיבלך</p> <p>הר נוף בבתי הכנסת: אמרי שפר קהילת בני תורה</p> <p>כנסת 054-8429113 (גרס)</p> <p>מטרסדורף ישיבת בית שמואל בביהכ"ס היכל שמואל</p> <p>נוה יעקב 052-7677676 (לוי)</p> <p>בבתי הכנסת: חניכי הישיבות מרכז תורה ותפילה שערי תורה סורוצקין</p> <p>בבתי הכנסת: אהבת תורה באר שמואל היכל שמואל</p> <p>סנהדריה ביהכ"ס פאג"י</p> <p>סנהדריה המורחבת בבתי הכנסת: עזרת תורה יוזניץ (מאור חיים)</p> <p>עזרת תורה בית הכנסת בית ישראל</p> <p>קטמון ישיבת יד אהרון</p> <p>קריית יובל בבתי הכנסת: אוהל אבשלום רח' רובינשטיין שיח ישראל רח' זנגויל פילוב רח' שטרן 30</p> <p>רובע היהודי ישיבת אש התורה כולל צל של היכל</p> <p>רוממה בית כנסת חניכי הישיבות</p> <p>רמות א' 054-8408719 (גולדשטרף)</p> <p>בבתי הכנסת: משכן שרגא שערי תבונה</p>	<p>נאות יוסף שבת אחים שיח תפילה רח' קה"י שם אבותי תפארת נחמן</p> <p>בכוללים: בית הלל ברסלב חזון איש ישכר באוהליך רח' סורוצקין נחלת משה עטרת שלמה (צעירים) פוניבז' (אוהל קדושים)</p> <p>אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה אהבת אהרון בית מדרש עליון גאון יעקב קרלין תפארת ציון</p> <p>מרכז חנות גל פז- ר"ע 88 חנות שאבעס חז"א 49</p> <p>פרדס כץ במקוה</p> <p>בבתי הכנסת: מנין אברכים (אבוחצירא 9) אילת השחר</p> <p>קריית הרצון בביהכ"ס זיו יהודה כרם גפן ישראל</p> <p>בית שאן בביהכ"ס חנוך לנער רח' הרב עובדיה יוסף 054-8443873</p> <p>בת ים באבוב כולל בית יעקב כולל היכל התורה בביהכ"ס היכל הקודש רח' ויצמן 65 053-5515612</p> <p>הרצליה שכונת נווה עמל בביהכ"ס חפץ חיים רח' כצנלסון</p> <p>זכרון יעקב בבתי הכנסת: חזון איש מסילת ישרים</p> <p>חולון תל גבורים כולל עטרת חכמים רח' החיים 5</p> <p>חיפה נווה שאנן ישיבת נחלת הלויים בביהכ"ס מקלט רח' פרל פינת מנדלה</p> <p>הדר ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים) בביהכ"ס צא"י</p> <p>מבוען בביהכ"ס קדושי השואה כולל אילת השחר</p> <p>מבריה קריית שמואל שטיבלך (רח' יונה)</p> <p>נוף כנרת מוריה בביהכ"ס המרכזי רח' הרב אלישיב 7</p> <p>טלז סטון 02-5335545 (כל בו אלן)</p> <p>יבנאל ביהכ"ס מעין גנים</p> <p>יוקנעם יחד שבטי ישראל מדרשה לב לאחים</p>	<p>אופקים 052-7635246 (סמיד)</p> <p>בבתי הכנסת: קיווי שייטי</p> <p>נחלת שמשון אצל הבחור חיים טיטלבוים</p> <p>אור עקיבא בבתי הכנסת: עץ חיים מרכז התורה</p> <p>אלעד אצל הנציגים בישיבות: בני ראובן כנסת יחזקאל תורה בתפארתה תורת חסד</p> <p>בבתי הכנסת: דרך החיים זכור לאברהם (הר"ן) מאור שרגא אחיעזר דגל התורה</p> <p>שדוד רובע ג' - קריית חרדים בביהכ"ס בית שמואל</p> <p>רובע ז' 052-7668323 (מוזנק) בביהכ"ס עטרת צבי</p> <p>אשקלון 050-4181543 (לוי)</p> <p>באר שבע 052-7628911 (היקלי)</p> <p>בית שמש קריה 02-9910398 (פינקלשטיין)</p> <p>בביהכ"ס שערי תורה ישיבת אור לישרים</p> <p>רמזה ג' ביהכ"ס אהבת תורה 02-9920797</p> <p>יפה נוף 054-8488951 (וקסלר)</p> <p>רמזה א' בבתי הכנסת: כולל עטרת שלמה ביהכ"ס לב אליהו</p> <p>גבעה A באר אברהם רח' נדבונא הר"ן רח' זוהילה</p> <p>גבעה B בבתי הכנסת: דרכי תורה רח' דרכי איש טוב דעת רח' פנים מאירים</p> <p>בית דגן אצל ידידיו ר' יוסף מוצרי הי"ו</p> <p>בית חלקיה 050-4156578 (מן) ישיבת שערי שמועות</p> <p>גני ברק שכון ג' / יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטרף)</p> <p>בבתי הכנסת: אוהל תמר אשכנז רח' יעל בית אריה רח' גורסברד פינת כעל התניא בית הכנסת הגדול דברי שיר הליגמן המרכזי - רמת אלחנן חניכי הישיבות רח' רמב"ם יד אהרון לדרמן משכנות יעקב</p>
---	--	---	--	---

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

הספר שנתגלה ע"י מרן רשכבה"ג
שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א
והודפס ע"י מרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל

ספר חסד לאלפים

לרבנו אליהו פנחס הכהן מריינא זיע"א

הודפס לראשונה
בשנת תרע"א

ועתה סודר מחדש
בצורה מתוקנת ומהודרת
באותיות מנוקדות
ומאירות עינים

ניתן להשיג
בחנויות הספרים

להזמנות מרוכזות 053-3145900

בהזמנה דרך מוקדי ההפצה של קובץ גליונות
יהיה מחיר הספר 10 ש"ח

